Ar36e-19110300-01

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ=ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ **Γ. Κ. Πωπ**

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΩΡΕΑΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ ΤΟΥ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΦΥΛΛΟΥ

ΕΤΟΣ Δ΄—ΑΡΙΘ. 3

ΜΑΡΤΙΟΣ



ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΡΩΜΑΙΩΝ ΠΑΤΡΙΚΙΩΝ	ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ
ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ
ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ	ΑΘ. Ι. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ
ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1910	ΘΕΜ. Ξ. ΖΥΓΟΥΡΗ
Η ΤΑΧΥΤΗΣ ΤΩΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΩΝ	
ΣΥΜΒΟΛΗ ΠΡΟΦΟΡΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ	ΛΟΥΚΑ Γ. ΜΠΕΛΛΟΥ
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ	ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ
ΠΩΣ ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΘΗ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ	Κ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
365 ΣΠΟΥΔΑΙΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ	Γ. ΙΑΚ. ΚΑΛΑΪΣΑΚΗ
ΠΕΡΙ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ	Α. Ν. ΒΕΡΝΑΔΑΚΗ
ΑΧΕΙΡ ΚΑΙ ΑΠΟΥΣ—ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ—Ο ΣΤΡΑΟΥΣ	

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 2.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ „ΑΘΗΝΑΙ“

1911

[Οἱ συνδρομηταὶ λαμβάνουσι τὸ Μηνιαῖον Παράρτημα ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως. Οἱ τακτικοὶ ἀναγνῶσται τῶν «Ἀθηνῶν» ἀποκόπτοντες καθ' ἑκάστην τὸ δελτίον τοῦτο καὶ παρουσιάζοντες τὰ δελτία τοῦ μηνὸς, λαμβάνουσι τὸ Παράρτημα τῶν «Ἀθηνῶν», οἱ μὲν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ παρὰ τῶν Γραφείων μας, οἱ δὲ ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις παρὰ τῶν κατὰ τόπους Ὑποπρακτορείων

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1839

Κεφάλαιον ἐγκεκριμμένον £ 600.000
Κεφάλαιον καταβεβλημμένον £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩι—ΓΕΝΙΚΗ ΔΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Κερκύρᾳ, Κεφαλληνίᾳ, Ζακύνθῳ, Πάτραις, Ναυπλίῳ, Πειραιεῖ, καὶ Τριπόλει.

ΟΡΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

Οἱ τόκοι τῶν καταθέσεων ὡρίσθησαν ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1910 ὡς κάτωθι:

1) Εἰς Δραχμὰς

3 *ο/ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς πρώτην ζήτησιν μέχρι Δραχμῶν 100.000*
1)2 *ο/ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς πρώτην ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν ἐτῶν. Δραχμῶν 100.000 ποσά.*
3 *1)2 ο/ο ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2*
4 *ο/ο » » » » » 2 ἔτη » 4*
4 *1)2 ο/ο » » » » » 4 » καὶ ἐπέκεινα.*

(2 εἰς Chèquse ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας

3 *ο/ο διὰ καταθέσεις ἀποδοτέας εἰς α' ζήτησιν ἄνευ δρίου ποσοῦ.*
3 *1)4 ο/ο » » « μετὰ 6 μῆνας*
3 *1)2 ο/ο » » » » 1 ἔτος*
4 *1)2 ο/ο ο/ο » » » » 2 ἔτη*
4 *1)2 ο/ο » » » » 2 ἔτη καὶ ἐπέκεινα.*

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὃ εἶδος ἐγένετο κατάθεσις, παντὸς δικαιώματος χαρτοσήμου ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.



ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

Η ΤΡΑΓΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΡΩΜΑΙΩΝ ΠΑΤΡΙΚΙΩΝ

Οἱ περιηγηθέντες τὴν Ἰταλίαν καὶ ὀλίγας τινὰς ἡμέρας ἐν Ρώμῃ διατρίψαντες θὰ παρετήρησαν ἂν ὄχι πάντες, οἱ πλεῖστοι ὅμως, ἐλαιογραφίαν πολύχρωμον παριστῶσαν νεάνιδα ἐν τῷ μέσῳ σκοτεινῆς εἱρκτῆς φοροῦσαν τουρκικὸν σαρίκιον καὶ καθημένην ἐπὶ θρονιδίου, πρὸ αὐτῆς δὲ ἐνδεδυμένος κατὰ τὸν συρμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως κάθηται ζωγράφος τις ἀπησχολημένος εἰς τὸ νὰ ἀπεικονίσῃ αὐτὴν ἐπὶ πίνακος. Τὰ λεπτὰ καὶ καθαρὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κόρης ἀποδεικνύουσιν αὐτὴν εἰς ἀριστοκρατικὸν ἀνήκουσαν οἶκον, ἡ δὲ ὠχρότης καὶ ἔμπλεως καρτερικότητος καὶ ρεμβασμοῦ ἔκφρασις ἀποκαλύπτουσιν ἡμῖν τὴν ἀγωνίαν ψυχῆς ἑλκωκυίας ἤδη ὑπὸ τοῦ μυστηρίου τοῦ τάφου, διότι ἡ νεαρὰ αὕτη κόρη μέλλει νὰ ἀποθάνῃ, διότι τὴν αὔριον ἡ ὡραία αὐτῆς κεφαλὴ θὰ πέσῃ ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου. Αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ τὴν ἀποκαλοῦσι «la bella Cenci» καὶ οὐδέποτο ἀντιπαρέρχονται πρὸ τοῦ κατὰ πλάνην εἰς τὸν Guido Reni ἀποδιδομένου τούτου πίνακος δίχως νὰ κατανυγῶσι ἡ καρδία των ὑπὸ αἰσθήματος τρυφερᾶς συμπαθείας.

Ἡ εἰς σουλτάναν μεταμφίεσις καὶ δὴ αὐτὴν ταύτην τὴν παραμονὴν τῆς θανατικῆς αὐτῆς ἐκτελέσεως, πρᾶγμα ἀνεξήγητον, πείθει πολλοὺς ὅτι ἡ εἰκὼν τῆς πολυμερίμνου καὶ τεθλιμμένης ταύτης κόρης δὲν εἶνε ἡ πιστὴ εἰκὼν τῆς Βεατρίκης Cenci.

Ἀλλ' ἡ παράδοσις οὐδὲν ἧττον μένει ἑδραία καὶ ἀσάλευτος, ὁ δὲ πίναξ οὗτος ἀναπολεῖ εἰς τοὺς θεατὰς τραγῳδίαν τῶν ζοφερωτάτων ὅσας εἶδεν ἡ Ἰταλία τοῦ ΙϚ' αἰῶνος, ἐκείνου ἀκριβῶς τοῦ αἰῶνος ὅστις ὑπὸ τὸ ἐπίχαρι μειδίαμα τῆς Ἀναγεννήσεως ὑπῆρξεν αἰὼν κατ' ἐξοχὴν ζοφερὸς καὶ δραματικός.

Τὴν ἠῶ τοῦ αἰῶνος τούτου καθημάτωσαν τὰ τελευταῖα κακουργήματα τῶν Βοργιῶν· ὑποφώσκοντος τοῦ αἰῶνος τούτου ὁ Ἀλέξανδρος Μέδικος ἐδολοφονεῖτο διὰ τοῦ ἐγχειριδίου τοῦ Lorenzaccio· κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον οἱ Bentivoglio διὰ τραγῶν καὶ προγραφῶν ἠδραίωσαν τὴν ἐπὶ τῆς Βονωνίας τυραννίαν των· κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον αὐταὶ αὗται αἱ γυναῖκες ἔφερον θώρακα καὶ σπάθην καὶ ἐγένοντο ἡρωΐδες μυθικῶν κατορθωμάτων, ὡς λ. χ. ἡ Αἰκατερίνη Σφόρζα ἥτις ἐν Forli ἡρωϊκὴν ἀντέταξεν ἄμυναν κατὰ τῶν ἱππέων τοῦ Καίσαρος Βόργια καὶ ἥτις ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἐπάλξεων ἔκαμε πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας ἐχθροὺς τὴν περιβόητον ἐκείνην χειρονομίαν, ἣν ἡ Αἰδὼς ἀποκωλύει ἡμᾶς νὰ ὀνομάσωμεν. Τῆς ἰταλικῆς τότε φυλῆς τὸ αἷμα ἔσφυζεν καὶ τὸ ἔθνος ἦτο εἰς τὸ ἔπακρον τραχὺ μὲν ἀλλὰ καὶ φιλοπόλεμον· πᾶσαι αἱ μεγαλουπόλεις τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον ὑπῆρξαν τὸ θέατρον φλογερῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ αἱματηρῶν ἐρίδων. Κατὰ τὸν αἰῶνα ἐκεῖνον, αἰῶνα αἵματος καὶ σιδήρου, σχεδὸν πανταχοῦ μάχονται, αἱ δὲ Μοῦσαι καὶ αἱ Τέχναι τῆς Ἀναγεννήσεως δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἐξημερώσει τὰ ἤθη· ἀλλὰ τοῦ δράματος τούτου οὐ αἱ περιπέτειαι ἐκτυλίσσονται ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς χερσονήσου τὸ μεγαλεῖον ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος τὰ πλημμυροῦντα τὴν σκηνὴν δὲν ἐλαύνονται ὑπὸ ποταποῦ τινος καὶ φαύλου ἐλατηρίου, ἀλλὰ τοὐναντίον τὰ κακουργήματα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἐξέλι-

ξιν τοῦ δράματος τούτου ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ μεγάλων παθῶν.

Παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνοικίαν ἐν ᾗ περιεκλείετο παλαιότερον ἡ ἰουδαϊκὴ παροικία τῆς Ρώμης καὶ εἴς τινα ἄκραν τῆς Αἰωνίας Πόλεως σῴζεται εἰσέτι πλατεῖά τις φέρουσα τὸ ὄνομα Cenci. Ἡ πλατεῖα αὕτη εἶνε ἥκιστα εὐρύχωρον τετράγωνον καὶ ἧς τὴν μίαν τῶν πλευρῶν κατέχει μέγαρον μὲ μαυρισμένους ὑπὸ τοῦ χρόνου τοίχους καὶ οὗ τὰ χαμηλὰ καὶ στενὰ παράθυρα προασπίζουσι σιδηρᾶ κιγκλιδώματα. Ἡ πρόσοψις ἑνὸς μεγάρου εἶνε οὕτως εἰπεῖν τὸ πρόσωπον ὑφ' οὗ ἀντικατοπτρίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνεγείραντος αὐτὸ καὶ τῆς κατοικησάσης οἰκογενείας, τὸ δὲ μέγαρον τῶν Cenci παρ' ὅλας τὰς ἀνακαινίσεις αὐτοῦ, διετήρησε τὸ πενθηρὸν καὶ σκαιὸν τῆς ὄψεως· ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ μετέχει τῆς εἱρκτῆς καὶ τοῦ φρουρίου· τὸ μέγαρον τοῦτο ἀνῆκεν εἰς πατρικίους ὧν τὰ κακοῦργα κατορθώματα δι' αἱματίνων χαρακτήρων ἐχαράχθησαν εἰς τὰ ἰταλικὰ χρονικὰ τῆς ΙΣ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ οἰκογένεια Cenci κατεῖχεν ἄπειρα πλούτη, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τοῦ πλούτου τούτου δὲν ἦτο ἀμώμου καθαριότητος· ὁ πάππος τῆς Βεατρίκης, ὁ Χριστόφορος Censi ὡς θησαυροφύλαξ παπικὸς δὲν ἦτο ἀκηλίδωτος ὑπάλληλος, αἱ δὲ καταχρήσεις του ἔφθασαν εἰς τόσον σκανδαλώδες σημεῖον ὥστε ὁ πάπας Σίξτος ὁ Ε' ὅστις δὲν ἐχάριζε κάστανα τὸν ἐξηνάγκασε νὰ ἐξεμέσῃ τὰ κλοπιμαῖα· καὶ πάλιν ὅμως παρ' ὅλην τὴν γενναίαν ἀφαίμαξιν ἡ περιουσία τῶν Cenci ἔμεινε σημαντική. Ὁ Φραγκίσκος Cenci, ὁ πατὴρ τῆς Βεατρίκης, ἐξυλοκόπει ἀνοικτιρμόνως τοὺς ὑπηρέτας, ἕνα δὲ καὶ διὰ ραβδισμῶν ἐφόνευσε· οὗτος ἔδερέ ποτε ὑπηρέτριάν του τινά, εἰς φιλικὴν δέ τινος παρατήρησιν ὅτι ἡ συμπεριφορά του δυνατὸν νὰ τῷ παράσχῃ ἐνοχλήσεις· Ἡμεῖς ἔχομεν ἠχηρὰ νομίσματα, ἀπήντησεν ὁ Φραγκίσκος, εἰς τὰ ὁποῖα χάρις δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν πάντα ταῦτα! Τὰ διὰ παρανόμων μεθόδων θησαυρισθέντα ταῦτα πλούτη ἔδωκαν χαρακτῆρα ἀληθοφανείας εἰς τὴν παράδοσιν ἣν ἐδραματούργησε μὲν ὁ Shelez, ἔλαβεν ὡς βάσιν τοῦ ἀντικληρικοῦ αὐτοῦ μυθιστορήματος ὁ Δομίνικος Guerrazzi καὶ ἣν τέλος δὲν ἀπηξίωσεν ὁ Stendhal. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ἡ Βεατρίκη ἔπεσε θῦμα τῆς αἱμομικτικῆς ἀσελγείας τοῦ ἰδίου αὐτῆς πατρός, ἐγένετο δὲ πατροκτόνος ἵνα διὰ τοῦ πατρικοῦ αἵματος ἐκδικήσῃ τὴν τοιοῦτον τερατῶδες ἀνοσιούργημα ὑποστᾶσαν παρθενικὴν αὐτῆς αἰδῶ. Ἡ ἔκδοσις αὕτη μὴ δικαιοῦσα τέλεον τὴν πατροκτονίαν ἐξήγνιζεν ὅμως ἔν τινι μέτρῳ τήν τε Βεατρίκην καὶ τοὺς συνενόχους, ἀλλ' ὁ τότε ἀρχιερατεύων πάπας νεμόμενος ἤδη τὴν περιουσίαν τῶν Cenci καὶ θέλων νὰ πλουτίσῃ τοὺς ἀνεψιούς του δημεύων ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν τῆς Βεατρίκης καὶ τῶν οἰκείων αὐτῆς, πιέσας τοὺς δικαστὰς ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς ὅπως ἐκδώσωσιν ἀπόφασιν θανατικὴν δι' ἧς ἐξεκληροῦτο σύνολος συλλήβδην ἡ οἰκογένεια αὕτη καὶ ἧς ἓν ἦτο τὸ ἔγκλημα, τὸ ὅτι κατεῖχε κληρονομίαν λίαν ἐπαγωγόν· τοιαύτη εἶνε ἡ παράδοσις καὶ δι' ἧς παρίσταται ἡμῖν ἡ μὴ διστάσασα νὰ βάψῃ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἰδίου αὐτῆς γεννήτορος κόρη αὕτη ὡς ἄλλη τις τρόπον τινὰ Λουκρητία διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀτιμάσαντος αὐτὴν ἐκδικοῦσα τὴν ἀτίμωσιν αὐτῆς.

Ἐν τούτοις ἐσχάτως ἤδη Ἰησουΐτης τις ἱστοριοδίφης ὁ πατὴρ Rinieni συνεπλήρωσε τὴν ἱστορικὴν ἐργασίαν ἄλλου τινὸς ἱστορικοῦ τοῦ κ. Bartolotti, ἐκδεδομένην ταύτην πρὸ εἰκοσαετίας περίπου, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης τῶν δύο τούτων σοφῶν ἱστορικῶν ἀποκαλύπτεται ἡμῖν ἡ ἀληθὴς ἱστορία τοῦ δικαστικοῦ τούτου δράματος καὶ δὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων.

Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι τὴν περὶ αἱμομιξίας ὑπόθεσιν πρῶτος ἐπρόβαλεν ὁ δικηγόρος τῆς Βεατρίκης Tarinalci κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν καὶ ταύτην βολιδοσκοπῶν μᾶλλον τὸ ἔδαφος, βλέπων δὲ ὅτι ἦτο ἐστερημένος ἀξίων λόγου ἀποδείξεων οἴκοθεν τὴν ἐγκατέλιπεν. Ἐὰν δέ τις ἐξετάσῃ τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῆς κόρης ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Βεατρίκη ἦτο γνήσιος καρπὸς οἰκογενείας ἐγκληματιῶν. Εἴδομεν κατὰ τίνα τρόπον ηὔξησε τὴν περιουσίαν του ὁ πάππος· ἡ μήτηρ ἦτο κλέπτρια, ὁ δὲ πατὴρ αἱμοδιψὴς καὶ βίαιος, ἐνδεκαέτης μόλις ἐ-

κλήθη εἰς δίκην — τὴν πρώτην— διότι τῇ συνενοχῇ τοῦ παιδαγωγοῦ του ἐφόνευσε ραβδίζων τὸν Quintilio Vetralla. Οἱ παιδαγωγοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φαίνεται εἶχον ἰδίαν ὅλως μέθοδον, ὅπως καθοδηγήσωσιν εἰς τὴν ἀρετὴν τὰ παιδεύματα αὐτῶν. Ὁ Φραγκῖσκος ἄλλως ἦτο μοιχογέννητος καρπὸς των σκοτίων ἐρώτων τοῦ Χριστοφόρου μετὰ γυναικός τινος τοῦ ὄχλου, ἔσχε πολλὰς δοσοληψίας μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ μάλιστα παρέστη ἀντίδικος τοῦ υἱοῦ του Ἰακώβου, καὶ πότε μὲν αὐτὸς καταγγέλλει τὸν υἱόν του ὡς δωροδοκήσαντα ψευδομάρτυρας ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ καταδίκη του, πότε δὲ ὁ υἱὸς καταγγέλλει τὸν πατέρα ὡς μετελθόντα ἐπ' αὐτοῦ ἐσχάτην βίαν καὶ διαπράξαντα il crimine massimo, κατὰ τὴν τραχεῖαν ἔκφρασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀφ' οὗ δὲν εἶχον ἀκόμη ἐφευρεθῇ ὑπὸ τῶν Ἱπποτῶν τῆς Στρογγύλης Τραπέζης τοῦ Βερολίνου οἱ γνωστοὶ εὐφημισμοί.

Τῷ 1566 ὁ Φραγκῖσκος συνεπλάκη μετὰ τῶν συγγενῶν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος κατεδικάσθη ὡς ἐπιβουλευθεὶς τὴν ζωὴν τοῦ Καίσαρος Cenci, ἀργότερον κατεδικάσθη διότι ἐξυλοκόπησε τοὺς ὑπηρέτας του καὶ διότι ἐβλασφήμει· ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν ἀθῷαι ἀδυναμίαι τοῦ Φραγκίσκου. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καθείρχθη εἰς τὴν εἰρκτὴν τοῦ Narni διότι ἐφόνευσε δουλοπάροικόν τινα. Πολλάκις δὲ τὸν ἐστέγασεν ἡ φιλόξενος στέγη τῶν φυλακῶν τοῦ φρουρίου τοῦ Sant' Angelo καὶ τῆς Tordinora.

Ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς ὁ Ἰάκωβος ἐβάδισεν ἐπὶ τὰ πατρικὰ ἴχνη. Ἤρξατο τοῦ σταδίου διασπαθίζων τὴν οἰκογενειακὴν περιουσίαν καὶ ἐκτραχηλίζεται εἰς τοιαῦτα ἀναιδῆ καὶ κακοηθέστατα κατορθώματα ὥστε ἀποκληροῦται ὑπὸ τοῦ πατρός. Οἱ ἀδελφοί του Ρόκκος καὶ Χριστόφορος λαφυραγωγοῦντες τὴν πατρικὴν ἑστίαν πωλοῦσιν εἰς τοὺς Ἑβραίους τῆς Ρώμης τὰ κλοπιμαῖα καὶ δανείζονται πλασογραφοῦντες τὴν ὑπογραφὴν τοῦ πατρός. Τέλος συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ ἐξυφαίνουσι κατὰ τοῦ πατρὸς τὴν περὶ βιασμοῦ παρὰ φύσιν καταγγελίαν καὶ ἥτις ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ τὸν πατέρα των ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὁ δὲ πατὴρ ἀνετεκδικούμενος τοὺς καταγγέλλει ὡς ἀποπειραθέντας νὰ τὸν δολοφονήσουν.

Ἀλλ' ὁ Φραγκῖσκος σχεδὸν πάντοτε διαφεύγει ἄλλοτε μὲν ξενιζόμενος ἐπ' ὀλίγον εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοτε δὲ πληρώνων μεγάλα πρότιμα. Μίαν φορὰν κατεδικάσθη νὰ πληρώσῃ ἑκατὸν χιλιάδας σκούδων πρόστιμον, καὶ τὸ ὑπέρογκον τοῦτο ποσὸν μαρτυρεῖ τὸ ἄπειρον τοῦ πλούτου αὐτοῦ. Ὁ πατὴρ τῆς Βεατρίκης ἐγνώριζε τί ἔλεγεν ὅτε ἐξήνεγκε τὸν φόβον μὴ τυχὸν δολοφονηθῇ ποτὲ ὑπὸ τῶν υἱῶν του, τὰ πράγματα δ' ἄλλως ἀπέδειξαν ἀληθεύοντα τὸν φόβον τοῦτον, οὐδ' ἠγνόει δὲ ὁ γεννήτωρ ὁποῖον φαῦλον αἷμα ἔρρεεν εἰς τὰς φλέβας τῶν κατὰ πάντα γνησίων αὐτοῦ τέκνων. Ἵνα δὲ προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν κατὰ τῆς ζωῆς του ἀνοσίων ἀποπειρῶν ὁ Φραγκῖσκος ἀπεμακρύνθη τῶν υἱῶν του οἵτινες ἦσαν τῇ ἀληθείᾳ καθάρματα κυλιόμενα εἰς τὸν βόρβορον τῶν χαμαιτυπείων καὶ οἵτινες φιλέριδες ὄντες συνήπτων μετὰ τοῦ πρώτου τυχόντος ἔριδας καὶ τόσον συχνὰ ὥστε ὁ Ρόκκος εἰκοσαέτης μόλις ἐφονεύθη εἴς τινα συμπλοκήν, μικρὸν δὲ πρὸ τῆς πατροκτονίας ἐφονεύθη βιαίως καὶ ὁ ἄλλος υἱὸς ὁ Χριστόφορος.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ οἶκος ἐν ᾧ γεννηθεῖσα ἀνετράφη καὶ ἔζησεν ἡ Βεατρίκη καὶ διὰ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἐξεπαιδεύθη· Ἦτο πράγματι τὸ ἄσπιλον ἐκεῖνο τῆς ἀρετῆς ἄνθος οἷον παρέδωκεν ἡμῖν ἡ φήμη; Λίαν ἀμφίβολον. Πρὸ αὐτῆς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων πρόκειται ἐν πάσῃ τῇ οἰκείᾳ βδελυγμίᾳ, ἡ ἀσέλγεια, ἡ κλοπή, ὁ φόνος, καὶ θὰ ἦτο θαῦμα θαυμάτων ἂν ἐν μέσῳ τοῦ βορβόρου τούτου μόνη αὐτὴ ἔμενεν ἀμόλυντος· τὸ πολὺ πολὺ ὁ βόρβορος οὗτος ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ ἐν ᾧ μοιραίως ἐπέπρωτο νὰ κατακυλισθῇ μειοῖ ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἰδίαν αὐτῆς εὐθύνην.

Δεκατετραέτης ὁ Φραγκῖσκος Cenci εἶχε νυμφευθῇ τὴν Ἐρσιλίαν Santa-Croce ἥτις κατὰ τὴν διάρκειαν ἐγγάμου βίου εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν τῷ προσήνεγκε δώδεκα τέκνα ὧν τὰ ἑπτὰ μόνον ἐπέζησαν. Τὸ 1593 ἔλαβε δευτέραν σύζυγον τὴν Λουκριτίαν Petroni ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ μικροῦ νοὸς γυναῖκα. Ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ οἶκος οὗτος ἐπέπρωτο νὰ ἐξαλειφθῇ τραγικῶς καὶ

ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. Τὸν Ρόκκον ἐφόνευσεν ὡς εἴδομεν τὸ 1595 νόθος τις τοῦ Ὀρσίνη, τὸν δὲ Χριστόφορον προώρως ἐξαπέστειλεν πρὸς τὰς σκιὰς τῶν προγόνων ὁ ἐραστὴς τῆς ἐρωμένης του ἥτις ἦτο σύζυγος ἀλιέως. Ὁ Φραγκῖσκος Cenci ἀποφασίσας νὰ ἀπομακρυνθῇ ἐκ Ρώμης ἵνα διαφύγῃ τὸν ἀπὸ τῶν υἱῶν του κίνδυνον δολοφονίας καὶ ἕνεκα λόγων οἰκονομίας,ζητήσας ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ οἴκου Κολόννα νὰ κατοικήσῃ εἷς τινα τῶν ἐπαύλεων τοῦ οἴκου τούτου, ἐν Ρόκκᾳ Πετρίλλᾳ.

Ἐν τῇ ἐπαύλει ταύτῃ ἐγκατέστησε τὴν σύζυγον καὶ τὴν θυγατέρα του καὶ ἀφῆκεν ἐκεῖκαλῶς φυλασσομένας, ἀλλ' οἰκονόμος τῶν Κολόννα ἦτο ὁ Ὀλύμπιος Καλβέττης εὐειδὴς, ἀλλ' ἄνοστος πεντηκοντατὴς ἀνήρ,καίτοι δὲ μᾶλλον παχὺς ἠδύνατο νὰ ἀρέσῃ. Ὁ Καλβέττης οὗτος πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εὑρισκόμενος ἐν Ρώμῃ εἶχε διαπράξει δύο ἀνθροποκτονίας. Ἡ Βεατρίκη ἐρασθεῖσα αὐτὸν ἐγένετο ἐρωμένη του, ἀλλ' ὁ Φραγκῖσκος ἐννοήσας τὰς ἐρωτικὰς ταύτας σχέσεις κατώρθωσε διὰ τοῦ Κολόννα τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Καλβέττη.

Μὴ δὲ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐρωτικοῦ οἰκονόμου κατέστησεν ἔτι ἐπαχθεστέραν τὴν θέσιν τῶν δύο γυναικῶν θέσας αὐτὰς ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον ἐπιτήρησιν φυλακός τινος ὅστις ὤφειλε νὰ τὰς ἐμποδίζῃ νὰἐξέρχωνται καὶ νὰ ἔχωσιν οἱανδήποτε μετὰ τῶν ἔξω σχέσιν. Ἀλλὰ τὸν φύλακα τοῦτον διαφθείρας ὁ Καλβέττης κατώρθωσε τῇ συνενοχῇ του νύκτωρ νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἔπαυλιν.

Ὁ ἔρως οὗτος ἦτο ἥκιστα πλατωνικός. Ἡ Βεατρίκη μείνασα ἔγγυος ἔτεκε παιδίον ὅπερ δὲν παρεῖδεν ἐν τῇ διαθήκῃ της. Ἐν τούτοις παρὰ τοὺς ἔρωτας τούτους ἡ Βεατρίκη παρεπονεῖτο διὰ τὴν ἀφόρητον ἐγκάθειρξιν εἰς ἣν τὴν εἶχε καταδικάσῃ ἡ πατρικὴ αὐστηρότης, ὅπως δὲ λυτρωθῇ τῆς πατρικῆς κηδεμονίας ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν ἀδελφόν της Ἰάκωβον καὶ ὑπέβαλεν ἀναφορὰν πρὸς τὸν Πάπαν δι' ἧς ἐζήτει ἢ νὰ τὴν νυμφεύσουν ἢ νὰ κλεισθῇ εἰς μοναστήριον.

Μαθὼν πάντα ταῦτα ὁ πατὴρ καὶ δρομαῖος φθάσας εἰς Ρόκκαν Πετρίλλαν γεναίως ἐξυλοκόπησε τὴν ἀτίθασσον κόρην· τὸ δὲ πατρικὸν ξυλοκόπημα προὐκάλεσε τὴν πατροκτονίαν. Ἂν μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐν τῇ κεφαλῇ τῆς Βεατρίκης ἀσαφὴς καὶ ἀβεβαία ἐπλανᾶτο ἡ ἰδέα τῆς πατροκτονίας μετὰ τὴν σκηνὴν ἐκείνην ἡ νεαρὰ κόρη ἔλαβε στερρὰν πλέον ἀπόφασιν νὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα της, ὁ δὲ Ἰάκωβος λαβὼν γνῶσιν τῶν τεκταινομένων ὑπεσχέθη τὴν συνδρομήν του. Καὶ ἤδη ἔλθωμεν εἰς τὴν φοβερὰν πατροκτονίαν.

Οἱ δολοφόνοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς πρώτης εἰς Ρόκκαν Πετρίλλαν ἐπισκέψεως τοῦ Φραγκίσκου. Ἡ σύζυγος τοῦ Φραγκίσκου εὑρίσκεται ἐν ἀμηχανίᾳ ἀλλὰ ὡς ἐκ τοῦ ἀσθενοῦς αὐτῆς χαρακτῆρος εὐκόλως καταπείθεται ὑπὸ τῶν δολοφόνων νὰ συμμετάσχῃ καὶ αὕτη. Ἐπίσης διστακτικὸς ἦτο ὁ Ὀλύμπιος Καλβέττης, ἀλλ' οὗτος ὄχι διὰ τὸν φόβον τῆς συνειδήσεως ἀλλὰ τῶν συνεπειῶν, ἐν τούτοις ὑποσχεθέντες εἰς αὐτὸν γενναῖον χρηματικὸν δῶρον τὸν κατέπεισαν. Τῆς συνωμοσίας τέλος συμμετέσχεν ὁ Βερνάρδος Cenci, νεώτερος ἀδελφὸς τῆς Βεατρίκης, καὶ εἶνε ὁ μόνος ὅστις χάριν εἰς τὴν τρυφερὰν αὐτοῦ ἡλικίαν διέφυγε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην.

Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησαν νὰ δηλητηριάσωσι τὸν Φραγκῖσκον ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδυσπίστει οὗτος παρητήθησαν τοῦ σχεδίου καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ διότι ἡ δηλητηρίασις ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνακαλυφθῇ, ἐν ᾧ οἱ δολοφόνοι ἐσκόπουν νὰ παραστήσωσι τὸν αἰφνίδιον θάνατον τοῦ Φραγκίσκου ὡς εἰς τυχαῖον ὀφειλόμενον συμβεβηκός. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ χύσῃ ἡ Βεατρίκη ὄπιον εἰς τὴν φιάλην τοῦ οἴνου ὅταν δὲ ὁ πατήρ της περιπέσῃ εἰςλήθαργον τότε νὰ ἐξοντωθῇχωρὶς φόβον ἀντιστάσεως. Ὅτε οἱ δολοφόνοι εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου ὁΦραγκῖσκος ἐξηπλωμένος ἐπὶτῆς κλίνης τουὲκοιμᾶτο,τοσοῦτον πυκνὸν σκότος ἐπεκράτει ὥστε ἐδέησεν αὐτὴ ἡ Βεατρίκη νὰ ἀνοίξῃ τὰ παράθυρόφυλλα ἵνα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας φωτίσῃ τὸ δωμάτιον ὅπου ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ σκότιον ἐκεῖνο ἔργον καὶ ἵνα βλέποντες οἱ συνένοχοί της δυνηθῶσι νὰ κατενέγκωσι καίρια καὶ θανάσιμα τὰ πλήγματα αὐτῶν.

Ὁ Ὀλύμπιος εἶχε προσεταιρισθῇ συν-

εργὸν εἰς τὴν δολοφονίαν τὸν Μάρκιον Καταλάνον, ἐκ τῶν συνήθων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνθρωπαρίων τῆς ἐσχάτης ὑποστάθμης, τῶν πρὸς πᾶν κακούργημα προθύμων. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ὀλύμπιος καὶ ὁ Μάρκιος εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου ἐκοιμᾶτο ὁ Φραγκίσκος, ἡ Βεατρίκη ἤνοιγεν, ὡς εἴπωμεν, τὰ παραθυρόφυλλα ἵνα τὸ φῶς τοῦ ἡλίου συνεργήσῃ εἰς τὴν δολοφονίαν· ὁ Ὀλύμπιος εἶχεν ὁπλισθῇ μὲ σφυρίον, ἐν ᾧ ὁ Μάρκιος ἔφερε παρμέγιστον ἐκ ξηροῦ ξύλου ἐπλάστην ἐκ τῶν ἐν χρήσει καὶ σήμερον ἔτι φίς τὰ μαγειρεῖα καὶ δι' ὧν ἀνοίγουσι κύλλα. Ἀφ' οὗ ἐβεβαιώθησαν ὅτι ὁ Φραγγίσκος εὑρίσκετο βυθισμένος εἰς βαθύτατον ὕπνον ὁ Ὀλύμπιος κτυπῶν διὰ τῆς σφύρας οὗ ἔσχισε τὸ κρανίον καὶ συνέτριψε τὰς πλευράς του, ὁ δὲ Μάρκιος συνέτριβε διὰ τοῦ ξυλίνου πλάστου τὰς κνήμας, κατόπιν δὲ ἐνδύσαντες τὸ πτῶμα τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν αὐλὴν, ἵνα πιστευθῇ ὅτι ὁ Φραγκίσκος μεθυσμένος ὡς συνήθως, καθήμενος εἰς τὸν ἐξώστην ἵνα ἀπολαύσῃ τὸν δροσερὸν ἀέρα ἔπεσεν ἔνεκα τῆς μέθης ἐκεῖθεν.

Καὶ ἐτάφη μὲν ἀθορύβως καὶ ἡσύχως ὁ νεκρὸς τοῦ Φραγκίσκου ἀλλ' ἡ φήμη δὲν ἤργησε νὰ διαδώσῃ τὰς περὶ δολοφονίας τοῦ Φραγκίσκου ὑποψίας. Ὁ πρίγκηψ Κολόννας ὑποψιασθεὶς ἐκ τῶν διαδόσεων τούτων καὶ θέλων νὰ ἐκδικήσῃ τὸν ξένον καὶ φίλον του εἰδοποίησε τὴν δικαιοσύνην τῆς Νεαπόλεως καὶ ἡ ὑπόθεσις παρεπέμφθη εἰς τακτικὴν ἀνάκρισιν. Ἀνεκαλύφθησαν τὰ αἱμοβαφῆ σκεπάσματα καὶ αἱσινδόνες τῆς κλίνης, τότε δὲ ἐπενέβη ὡς εἶχε καθῆκον ἡ παπικὴ δικαιοσύνη. Πάντες οἱ ἔνοχοι ἐφυλακίσθησαν, οἱ μὲν ἄνδρες εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Λα βέλλα, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς τὸ φρούριον Sant' Angelo· ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον δεικνύεται τὸ κελλίον ὅπου ἡ Βεατρίκη Cenci διήνυσε τοῦ τραγικοῦ αὐτῆς βίου τὰς ἐσχάτας ἡμέρας.

Ἐν τούτοις αἱ ἐπιβαρυντικαὶ κατὰ τῶν ἐνόχων ἀποδείξεις δὲν ἐδράδυναν νὰ συσσωρευθῶσι κατὰ τῶν ἐνόχων, καίτοι πᾶσα εἶχε ληφθῇ μέριμνα ἵνα ἀφανισθῇ καὶ ἡ ἐλαχίστη ἔνδειξις. Ὁ νεώτατος τῶν ἀδελφῶν τῆς Βεατρίκης, ὁ Παῦλος εἶχε δηλητηριασθῇ ἐκ φόβου μὴ ἡ ἀθυροστομία τοὺς φέρῃ εἰς κίνδυνον, ἐπειδὴ δὲ ἐδυσπίστουν πρὸς τὸν Ὀλύμπιον Καλβέττην ὅστις δὲν εἶχε φυλακισθῇ οἱ Cenci τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Ἅδου συνεργούντων αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Καλβέττη, ἐναρετωτάτου μοναχοῦ, καὶ τοῦ φρουράρχου τοῦ Sant' Angelo εἰς ὃν οἱ Cenci ὑπεσχέθησαν ἀντὶ τῆς συνδρομῆς του τὴν χεῖρα τῆς Βεατρίκης καὶ προῖκα 40,000 σκούδων. Ἀλλ' ἡ ἀνάκρισις θέσασα εἰς ἐφαρμογὴν τὰ βασανιστήρια ἐξηνάγκασε τοὺς πατροκτόνους εἰς πλήρη ὁμολογίαν, ἓν δὲ ἔτος μετὰ τὴν πατροκτονίαν οἱ ἔνοχοι κατεδικάσθησαν· ὁ Ἰάκωβος κατεδικάσθη εἰς ἀπαγχονισμὸν μεθ' ὃ τὸ πτῶμα του προστεθὲν εἰς τέσσαρας ἵππους διεσπαράχθη τετραμερῶς· ἡ Βεατρίκη καὶ ἡ μυτρυιά της Λουκρητία κατεδικάσθησαν εἰς ἀποκεφάλισιν, μόνος δὲ ὁ Βερνάρδος, ὁ νεαρὸς ἀδελφὸς τῆς Βεατρίκης, ἐσώθη τοῦ θανάτου καταδικασθεὶς εἰς ἰσόβιον κάτεργον. Εἰς μάτην ὑπεβλήθη πρὸς τὸν τότε Πάπαν Κλήμεντα τὸν Η' αἴτησις πρὸς ἀπονομὴν χάριτος· ὁ Πάπας ὑπῆρξεν ἀνένδοτος καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1599.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ τρεῖς εἰς θάνατον κατάδικοι ἤχθησαν πρὸ τοῦ φρουρίου Sant' Angels εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως. Αἱ δύο γυναῖκες εἶχον κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον μὲ μέλανα πέπλον, καὶ ἡ μὲν ἀσθενὴς τῆς ψυχὴν Λουκρητία ὑπῆρζεν ἀντιμετωπίζουσα τὸν θάνατον οἷα ἦτο καὶ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸν βίον ἄνευ ψυχικῆς ἐνεργείας καὶ θάρρους, ἀλλ' ἡ Βεατρίκη ἔδειξεν ὅτι ἐγνώριζε νὰ ἀποθάνῃ εὐπρεπῶς καὶ μετὰ θάρρους καὶ στερρῷ τῷ ποδὶ προχωρήσασα μόνη ἐπέθηκε τὴν ὡραίαν αὐτῆς κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἐπικοπάνου.

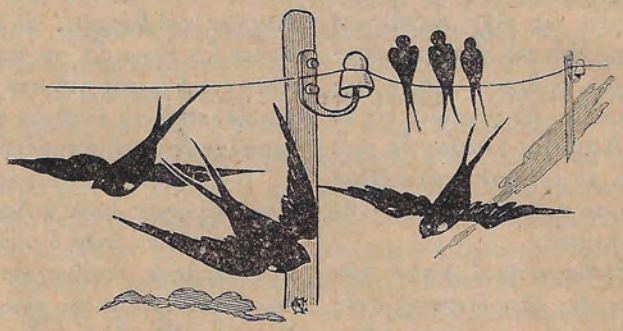
Ἡ ἀπόφασις τῶν δικαστῶν ἦτο αὐστηρὰ ἀναντηρρήτως· διότι ἡ Λουκρητία Πετρόνη, ἡ ἀσθενὴς καὶ ἄνευ βουλήσεως γυνὴ ἐκείνη προσεπάθησε τοὐλάχιστον νὰ ἀποτρέψῃ τοῦ ἀνοσιουργήματος τοὺς δολοφόνους, ἡ δὲ Βεατρίκη θὰ ἠδύνατο ἴσως παρὰ τὸ στυγερὸν αὐτῆς κακούργημα νὰ ἀπολαύσῃ ἔν τινι μέτρῳ τῆς ἐπιεικείας τοῦ δικαστηρίου καὶ ἕνεκα τῆς τρυφερᾶς αὐτῆς ἡλικίας καὶ ἕνεκα τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων.

Τυραννουμένη καὶ βασανιζομένη ὑπὸ σκληροῦ καὶ βιαίου πατρὸς, ἔμπλεως δὲ ψυχικῆς τρικυμίας καὶ ἄνευ ἠθικοῦ ἔρματος ὡς ἐκ τῶν ἐρωτικῶν αὐτῆς σχέσεων μετὰ τοῦ Ὀλυμπίου Καλβέττη, ἀνδρὸς ἔχοντος ἡλικίαν πλέον ἢ διπλασίαν τῆς ἰδικῆς, τῆς ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ἀναπνέουσα τὸν πνιγηρὸν καὶ δυσώδη ἀέρα τοῦ καταχθονίου αὐτῆς οἴκου. Καὶ ἡ Λουκρητία καὶ ἡ Βεατρίκη καταδικασθεῖσαι εἰς θάνατον ἐδικάσθησαν λίαν αὐστηρῶς, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῇ ὁ Καῖσαρ Lumbroso ὄχι μόνον διὰ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ πάσης δικαίας ποινῆς ἔστω καὶ τῆς ἐλαφροτέρας ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐξαγνίσῃ παριστῶν αὐτὴν ἁγνὴν καὶ ἄμωμον κόρην, ἀνεύθυνον διὰ τὸν ἀσελγῆ αὐτῆς βίον καὶ τὸ ἀποτρόπαιον ἀνοσιούργημα !

Ἀλλ' ὅτι δὲν ἔπραξεν ὁ παραδοξολόγος Ἰταλὸς Lumbroso, τοῦτο ἔπραξεν ἡ παράδοσις ἣν κατέρριψεν ἤδη ἡ ἱστορικὴ ἀκριβολογία.

Ὡς ἐπίλογος τῆς τραγῳδίας τοῦ ΙϚ' αἰῶνος δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Πίου Θ'. Λέγεται δηλαδὴ ὅτι πρὸ ὀλίγων μόλις δεκαετηρίδων ἐσπέραν τινὰ καθ' ἣν εἰς τὸ μέγαρον τῶν πριγκήπων Borghese ἤγετο πλουσία καὶ ἔκλαμπρος ἑορτή, παρέστη αἴφνης εἰς τὰς καταφωτίστους ἐκείνας αἰθούσας νεαρά τις κόρη φέρουσα τουρκικὸν σαρίκιον καὶ καταπληκτικῶς ὁμοιάζουσα πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς κόρης τοῦ πίνακος τοῦ Guido Reni. Ἡ κόρη αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸν εὐγενῆ τῆς Ρώμης οἶκον τῶν Cenci-Bolognetti, καὶ κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκείνην ἑορτὴν τῶν Borghese παρέστη οὕτως μεταμφιεσμένη ἵνα ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν ἑορτα-ζόντων τὴν αἱματηρὰν ἐκείνην τραγῳδίαν δι' ἧς κατεστράφη μὲν ὁ οἶκος τῶν Cenci ἐκαρπώθησαν δὲ τὴν πλουσίαν αὐτῶν κληρονομίαν οἱ Borghese, κληρονόμοι ὄντες τῶν Aldobrandini ἐξ ὧν εἶλκε τὸ γένος ὁ Κλήμης ὁ Η'. Παρέστη, κατὰ τὸν θρῦλλον τοῦτον τὸν ἀδέσποτον, ἡ νεαρὰ ἐκείνη κόρη ὡς ζῶσα ἀναπαράστασις τῆς διψώσης ἐκδίκησιν Βεατρίκης πεσούσης ἀθῷον θῦμα τῆς ἁπλήστου φιλοχρηματίας τοῦ Πάπα Κλήμεντος Η'.

Ἀλλ' ὡς εἴδομεν παράδοσις ἄντικρυς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν εἶνε ἡ ρωμαϊκὴ παράδοσις περὶ τῶν αἰτίων ὧν ἕνεκα ὀρθῶς ἔκρινε καθῆκόν του νὰ μὴ ἀπονείμῃ χάριν ὁ Κλήμης Η' καθὼς ἀσύστατος φαίνεται ὁ θρῦλλος περὶ τῆς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Borghese ἐμφανίσεως τῆς οὕτω μεταμφιεσμένης νεαρᾶς ἐκείνης κόρης.



ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΙΩ. ΔΡΑΓΟΥΜΗ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄

ΑΤΤΙΚΗ, ΘΕΤΤΑΛΙΑ, ΑΧΑΪΑ, ΛΕΥΚΑΣ, ΑΙΤΩΛΙΑ, ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ — [1888-1906]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἄπασα σχεδὸν ἡ Ἐπαρχία Ξηρομέρου παράγει ἀξιολόγους καπνούς, ὧν οἱ ἄριστοι θεωροῦνται οἱ τῶν ὀρεινοτέρων χωρίων τοῦ Δήμου Ἐχίνου, τῶν χωρίων Κατούνης, Παππαδάτου, Μαχαλᾶ, Μπαμπίνι. Παράγει δὲ καὶ βάλανον ἐν ἀφθονίᾳ, καθόσον ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία εἶναι κατάφυτος δρυῶν βαλανηφόρων, ἄλλων μὲν κοινοτικῶν, ἄλλων δὲ ἰδιωτικῶν. Τρέφονται δ' ἐν Ξηρομέρῳ καὶ ἀγέλαι χοίρων, ὧν τινων τὸ ἐμπόριον εἶναι ἐπικερδέστατον. Ὑπάρχει δὲ καὶ δάσος ἐν Ξηρομέρῳ παρθένον, οὗ ἐντὸς διαιτῶνται ἔτι ὀλίγα πλατυκέρατα (πλατῶνι) καὶ δορκάδες. Διῆλθον μέσῳ τοῦ δάσους αὐτοῦ, συνηρεφοῦς καὶ καταμέστου ποικίλων ὑψηλῶν θάμνων καὶ πτερίδων. Οὐδαμοῦ δὲ ὕδωρ, οὔτε σταγών. Καὶ ἐν τούτοις ἡ φύσις θαλερωτάτη· γεωλογικὴ περίεργος ἰδιότης, ἀπαντῶσα σπανίως. Τὸ κλίμα τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου εἶναι νοσηρόν, διότι πανταχοῦ σχεδὸν ὑπάρχουσι τέλματα. Τρέφονται καὶ βούβαλοι εἰς τὰ πεδινώτερα τοῦ Ξηρομέρου χωρία, διότι αὐτόθι εὑρίσκονται τὰ πλειότερα τῶν τελμάτων.

⁂

Διορισθεὶς ὡς Ἔφορος τῶν δικαστικῶν ἀντιπροσώπων, ἐπὶ ἐκλογῇ βουλευτικῇ ἀναπληρωματικῇ, μελλούσης νὰ ἐνεργηθῇ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, ὡς ἐκ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου τῷ βουλευτῇ τῆς ἐπαρχίας ταύτης Τσόγκα, μετέβην εἰς Βόνιτσαν, ὅπου ἀνέμενον τοὺς δικαστικοὺς ἀντιπροσώπους, ἵνα κανονίσω τὰ τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ὡς ἐκ τυχὸν βραδύτητος ἢ ἄλλης αἰτίας, ἥτις ἤθελεν ἐπιφέρει κώλυμα ἢ ἀναβολὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς βουλευτικῆς ἐκλογῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκλογὴ ἐστὶ διαρκείας ἡμέρας μόνον μιᾶς, εὐθὺς ὡς ἀπεπερατώθη αὕτη ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς Καρβασαρᾶν, πόλιν κειμένην εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ Βόνιτσά ἐστι κώμη μικρά, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παραλίας τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον· κεῖται δὲ πλησίον τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου νεωρίου τοῦ Ἀνακτορίου. Οὐδὲν ἄξιον μνείας περιλαμβάνει ἡ κώμη αὕτη· οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἰσὶ γεωργοί, εὐάγωγοι καὶ φιλόξενοι. Ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Παππακώστα, ἰατροῦ, διακρίνεται ἐπὶ ἀγαθότητι καὶ προφρόνῳ φιλοξενίᾳ. Δυστυχῶς ὁλόκληρος ἡ κώμη αὕτη ὡς καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς μαστίζονται συνεχῶς ὑπὸ πυρετῶν, ἕνεκα τῶν πολλῶν τελμάτων, ἅτινα τὴν περιστοιχίζουσιν. Εἰς τὴν πρὸ τῆς Βονίτσης θάλασσαν ἁλιεύονται καρίδες εὐμεγέθεις (γάμπαρες κοινῶς καλούμεναι ἐπὶ τόπου) καὶ λίαν ἡδεῖαι τὴν γεῦσιν. Εἶναι δὲ τῶν ἐδεσμάτων τοῦ τόπου τὸ ἐκλεκτότατον. Ὑπερθεν τῆς πόλεως, ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ καὶ βραχώδους, εὕρηται φρούριον κτισθὲν ἐπὶ Ἐνετῶν· ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων αὐτοῦ ἐν ἔτει 1862, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον,

ἅμα τῇ ἐξώσει τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος τοῦ Α΄, ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Γρίβας ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ στρατολογήσας πεντακισχιλίους περίπου Ἀκαρνᾶνας ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ τὰς Ἀθήνας· φθὰς ὅμως εἰς Μεσολόγγιον προσεβλήθη ὑπὸ πνευμονίας καὶ ἐτελεύτησεν ἐν ὀλιγίστῳ χρόνῳ αὐτόθι. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Θ. Γρίβα, προαγγελθεῖσα εἰς Ἀθήνας, ἐπέφερε τὸν πανικὸν καὶ οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν προητοιμάζοντο τίνι τρόπῳ νὰ ἀποφύγωσι μίαν τοιαύτην ἐπιδρομήν. Ὁ Θ. Γρίβας ἦν καὶ γενναῖος καὶ ἀκάθεκτος εἰς τὰς ὁρμάς του. Ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου του ἐπανηγυρίσθη ἐν Ἀθήναις, φρονησάσης ὅτι ἡ ἔλευσις τοῦ Γρίβα ἤθελεν ἐπιφέρει τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν λεηλασίαν. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὁ τάφος τοῦ Θ. Γρίβα εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἡρῴου τοῦ Μεσολογγίου, ἀνεγερθεὶς τῇ φροντίδι τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ γυναικὸς Κυρίας Περσεφόνης, θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Σταΐκου. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδώρου Γρίβα, ὁ Δημήτριος Γρίβας, ὅστις ἀπεβίωσεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐτάφη κάτωθεν μιᾶς ἀμφιλαφοῦς πλατάνου, εὑρισκομένης ἐντὸς τῆς πόλεως Βονίτσης, ἀντικρὺ τοῦ ναοῦ τῆς μητροπόλεως. Ὁ τάφος αὐτὸς φέρει ἕνα ἁπλούστατον σταυρὸν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κεκοιμημένου. Ὁ Δ. Γρίβας ἐχρημάτισε πολλάκις Ὑπουργὸς καὶ ὠνομάσθη ἀρχηγὸς τῆς Θετταλίας στρατιωτικὸς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Χαριλάου Τρικούπη ἥτις, ἐν τῇ ὀξυδερκείᾳ της, ἔταξεν αὐτὸν εἰς τὴν σπουδαίαν ἐκείνην ἐπαρχίαν τὴν προσφάτως ἀποσπασθεῖσαν τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ προσαρτηθεῖσαν τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ. Ὁ Χ. Τρικούπης προήγαγε τὸν Δ. Γρίβαν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑποστρατήγου καὶ τὸν ἐτοποθέτησεν ἐν Λαρίσῃ, νοήσας δικαίως ὅτι ὁ Γρίβας ὡς ἀνὴρ βουλήσεως, γενναιότητος καὶ ὀνόματος ἐνδόξου, ἦν ὁ κατάλληλος τρὸς διοίκησιν στρατιωτικὴν χώρας τέως ὑπὸ τὸν ζυγὸν διατελούσης καὶ μελλούσης ἐν τῷ μέλλοντι νὰ συμβιώσῃ μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἔδει νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τάξις ὑπὸ χειρὸς δυναμένης νὰ τὴν ἐπιβάλῃ καὶ βουλομένης νὰ πράξῃ τοῦτο. Καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων αἱ προβλέψεις τοῦ Χ. Τρικούπη ἐπληλήθευσαν καὶ ὁ Δ. Γρίβας ἐγένετο ὁ σωτὴρ τῆς Θετταλίας, δεξιώτατα ἐνεργήσας κατὰ τὴν δόλιον ἐκείνην ἀπόπειραν εἰσβολῆς Τουρκικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς θέσεως Καραλὶ-Δερβέν. Καὶ μόνη ἡ ἀπόκρουσις αὕτη τοῦ ἐχθροῦ εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐδραιώσῃ τὴν ἀγαθωτάτην γνώμην περὶ τοῦ γενναίου καὶ εὐφυοῦς ἐκείνου στρατιώτου. Τούτου ἕνεκα ἐπωνομάσθη ὁ Δ. Γρίβας, ὁ ἥρως τοῦ Καραλὶ-Δερβέν. Οἱ πρῶτοι ἀποκρούσαντες εἰς Καραλὶ-Δερβὲν τὸν ἐπελθόντα ἐχθρὸν ἦσαν οἱ γενναῖοι κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Πεζικοῦ οἱ κ. κ. Μανουσόπουλος καὶ Μπαϊρακτάρης.

Οἱ Ἀκαρνᾶνες ὄνομα, ὃ λατρεύουσιν, εἶναι τὸ τῆς οἰκογενείας Γρίβα. Ὑπάρχει εἰς θέσιν «Περατειὰ» τῆς Ἀκαρνανίας, κειμένην ἔναντι καὶ ἐγγύτατα τῆς πόλεως τῆς Λευκάδος, οἰκία ἐν εἴδει πύργου, ἀνήκουσα τῇ οἰκογενείᾳ Γρίβα· τὴν σήμερον ἡ Περατειὰ ἀνήκει τῇ θυγατρὶ τοῦ Δημητρίου Θ. Γρίβα, τῇ Κυρίᾳ Ἑλένῃ, γυναικὶ δὲ τοῦ κ. Κωνστ. Παπανικολῆ· οὗ μακρὰν δ' αὐτῆς οἶκος, ἐντὸς ἐκτεταμένου περιφράκτου δάσους, ἔκτισται, κτῆμα τῆς Κυρίας Περσεφόνης Θ. Γρίβα, «τὸ σπῆτι τῆς στρατηγίνας», ὡς λέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

*

Ἀναχωρήσας ἐκ Βονίτσης, εὐθὺς ὡς ἀπεπερατώθη ἡ ἐκλογή, ἀπεβιβάσθην εἰς τὸν Καρβασαρᾶν (Κερβὰν-σεράϊ) πόλιν παραθαλάσσιον τῆς Ἀκαρνανίας, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρωτεύουσαν δὲ τῆς ἐπαρχίας Βάλτου. Διανυκτερεύσας δὲ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀγχινουστάτου πολίτου κατοίκου δὲ Καρβαρσαρᾶ, τοῦ Κυρίου Ἀναστασίου Χαβίνη, τῇ ἐπιούσῃ, διαθέων ἐφ' ἁμάξης τὴν ἁμαξητὴν ὁδὸν τὴν ἑνώνουσαν τὴν ἐπαρχίαν Βάλτου μετὰ τῆς ἐπαρχίας Ξηρομέρου καὶ Τριχωνίας, διηυθυνόμην εἰς Ἀγρίνιον. Βαίνων πρὸς τὴν Τριχωνίαν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας, ἔχω πρὸς τὰ ἀριστερὰ τὸ ὄρος Θύαμον (Πεταλᾶς), ὄρος ἔτι ἀγροῖκον, δηλ. ἀκαλλιέργητον, ἄγριον. Ἡ ὁδὸς εἶναι ἐκτάκτως τερπνή, διασχίζει δὲ δάσος δρυοβαλάνων και πτερίδων θάμνους πυκνοτάτους. Προσεγγίζω, βαίνων πρὸς τὴν Τριχωνίαν, δεξιᾷ μικρόν τι οἴκημα, κεί-

μενον εἰς τὴν θέσιν «Ρίβιον», κτῆμα τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Παππαδάτου, τοῦ Δήμου Ἐχίνου, τῆς ἐπαρχίας Ξηρομέρου, Βασιλείου Κόκκαλη, μεγαλοκτηματίου, ὅστις μὲ φιλοξενεῖ καὶ μοὶ παρέχει, ὡς σύντροφον μέχρις Ἀγρινίου, τὸν νεαρώτατον τῶν υἱῶν του Ἰωάννην, φουστανελοφοροῦντα κομψότατα καὶ πτερόποδα νεανίσκον. Ἡ νὺξ ἦν σεληνόβλητος καὶ οὕτω ἠδυνήθην νὰ τέρπωμαι ἐν τῇ μοναξιᾷ τῶν δασῶν. Ἀφοῦ δὲ διήλθομεν τὴν Στρατίων χώραν, εἰσερχόμεθα εἰς τὴν χώραν τῶν Αἰτωλῶν διὰ τῆς σιδηροχύτου γεφύρας, ἣν ἔστησεν ὁ Χ. Τρικούπης ἐπὶ τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ. Ἡ μεγίστη αὕτη γέφυρα εὐεργετεῖ τοὺς περιοίκους· πρὸ τῆς κατασκευῆς της ἐπνίγοντο κατ' ἔτος ἐντὸς τοῦ Ἀχελῴου πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ πλεῖστα ὑποζύγια. Ἡ ἀπὸ Καρβασαρᾶ εἰς Ἀγρίνιον ἀπόστασις εἶναι ὅσον πεντήκοντα σταδίων.

Ἡ πόλις τοῦ Ἀγρινίου, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίας, εἶναι πόλις ρυμοτομημένη, ἔχει ὡραίας πλατείας· διατηρεῖ λέσχην ἐμπορικὴν καὶ κατήρτισαν οἱ φιλόμουσοι κάτοικοί της ἀρκετὰ καλὴν μουσικήν, ἥτις ἀνακρούει καθ' ἅπασας τὰς ἑορτὰς μουσικὰ τεμάχια καὶ προσελκύει καὶ τέρπει τὸν φιλόμουσον λαόν. Κατοικεῖται τὸ Ἀγρίνιον ὑπὸ ὀκτακισχιλίων ψυχῶν, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐμπορεύονται τὰ καπνά, ὧν ἀφθονίαν μεγάλην παράγει ἡ Τριχωνία.

Εὐθὺς τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς Ἀγρίνιον εἰδοποιήθην ὅτι ὁ Ἄρειος Πάγος, συνελθὼν ἐν ὁλομελείᾳ, μὲ διώρισεν ὡς Ἔφορον τῶν δικαστικῶν ἀντιπροσώπων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τριχωνίας διὰ τὴν μέλλουσαν νὰ ἐνεργηθῇ βουλευτικὴν ἐκλογὴν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ, ὡς ἐκ τῆς τελευτῆς τοῦ Βουλευτοῦ Τριχωνίας Σκαλτσοδήμου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκλογὴ ἔμελλε νὰ ἐνεργηθῇ ἡσύχως, διότι μία μόνον καλπη βουλευτικὴ ἐτίθετο, ἀπεφάσισα νὰ μεταβῶ εἰς Κεφαλόβρυσον, πρωτεύουσαν τοῦ Δήμου Παμφίας, ἀπέχον τοῦ Ἀγρινίου πέντε περίπου ὥρας διὰ τῆς ἁμάξης, ἵνα αὐτόθι ἐπισκεφθῶ τὰς ἐνεργηθείσας ἀνασκαφὰς εἰς τὸν Θέρμον. Ἔχων μετ' ἐμοῦ συνοδοιπόρον τὸν εὐγενέστατον ἐκ Ζακύνθου Εἰρηνοδίκην Ἀγρινίου Κύριον Δ. Ποταμίτην μετέβην εἰς Κεφαλόβρυσον, διασχίζων τόπους θαυμασίας καλλονῆς ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Κεφαλόβρυσον περὶ τὴν μεσημβρίαν. Αἱ ἐνεργηθεῖσαι εἰς Θέρμον ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ ὁδηγίαν τοῦ ἀρχαιολόγου καὶ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Κράτους Κυρίου Σωτηριάδου ἤγαγον εἰς φῶς πολλὰ καὶ ἐνίοτε περίεργα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Τοῦ Κυρίου Σωτηριάδου ἀπόντος τότε, μοὶ ἐξήγει τὰ διάφορα ἀρχαῖα ὁ διδάσκαλος Κεφαλοβρύσου Κύριος Λουκόπουλος. Εἰς Κεφαλόβρυσον, ὡραίαν κώμην μικρὰν, διαρρεομένην ὑπὸ ὑδάτων ἀφθόνων καὶ σύσκιον ἐκ πλατάνων ὑψηλῶν καὶ πυκνῶν, ἐφιλοξενήθην ὑπὸ τοῦ προκρίτου τῆς κώμης Κυρίου Ἀθανασίου Βασιλοπούλου ἀνδρὸς εὐφυοῦς καὶ εὐγενοῦς φύσει, καὶ διενυκτέρευσα ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, τυχὼν περιποιήσεων ἀφελῶν καὶ εἰλικρινῶν, ὡς συνήθως εἰσὶν οἱ ρουμελιῶται φιλόφρονες καὶ περιποιητικοί. Ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Κυρίου Ἀθ. Βασιλοπούλου εἰσὶν εὐγενέστατα.

Διὰ τῆς ἁμαξητῆς ὁδεύοντες εἰς τὰς πλευρὰς ὀρέων, κατιπρασίνων ἐκ δασῶν πεύκων, πρίνων καὶ ἄλλων θάμνων καὶ δεξιόθεν βλέποντες τὴν λίμνην Τριχωνίτιδα ἐξ ἀπόπτου, βαίνομεν ταχὺ περιθέοντες τὴν λίμνην, εἰς χωρίον Συκιά, ὅπου ἄρχεται ἡ ὁδὸς ἡ διὰ μέσου τῶν λιμνῶν Τριχωνίτιδος καὶ Λυσιμαχίας ἄγουσα εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀγρινίου. Τῇ ἐπιούσῃ, ἐπιβὰς τῶν βορειοδυτικῶν Σιδηροδρόμων, τὴν κεφαλὴν ἐχόντων τὸ Ἀγρίνιον καὶ τέρμα τὸ Κρυονέρι, κατέρχομαι εἰς Κρυονέρι καὶ ἐπιβὰς τοῦ μικροῦ ἀτμοπλοίου, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Σιδηροδρόμων, πλέω εἰς Πάτρας, εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἐργασίας μου.

Οἱ βορειοδυτικοὶ Σιδηρόδρομοι τῆς Ἑλλάδος διέρχονται διὰ τόπων ἐξαιρετικῆς φυσικῆς καλλονῆς καὶ προσεγγίζουσι πλησίον τοῦ χωρίου Ἀγγελόκαστρον τοῦ Δήμου Ὠλενείας τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου. Περὶ τὸ χωρίον αὐτὸ αὐτόφυτοι ὑπάρχουσιν ἰωνιαὶ πολυπληθέσταται καὶ ὁ ἀὴρ ἀρωματίζεται κατὰ τοὺς μῆνας ἀνθίζουσι τὰ χαμαίζηλα ταῦτα φυτά. Εἶναι τὸ θέαμα χαριέστατον καὶ μετέχει πολὺ πολιτισμοῦ, ὅταν βλέπω χεῖρας μικρῶν κορασίων φερού-

σας μικρὰς ἐξ ἴων ἀνθοδέσμιας καὶ πωλούσας αὐτὰς ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος.

Ἐν ἔτει 1902 ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐφετείου Πατρῶν Κύριος Πᾶνος Ξ. Νίδερ ἐδέχετο νὰ ὀνομασθῇ Ἀρεοπαγίτης, προκρίνων τὴν θέσιν ταύτην, ἀντὶ μεταθέσεως, ἥτις τῷ παρεσκευάζετο εἰς ἄλλο Ἐφετεῖον, ἕνεκα προτιμήσεως τοῦ Προέδρου Ἐφετῶν κ. Α. Γριμάνη, τοποθετηθέντος εἰς Πάτρας. Ὁ κ. Α. Γριμάνης, μετατεθεὶς εἰς Πάτρας, δὲν παρέμεινεν αὐτόθι ἢ ὀλίγους μόνον μῆνας, διότι ἡ Κυβέρνησις Δημητρίου Ράλλη ἐθεώρησεν ὅτι ὁ κ. Γριμάνης ἔπρεπε νὰ μὴ παραμείνῃ ἐν Πάτραις, ἕνεκα λόγων οὓς αὕτη ἐγνώριζε. Κατ' ἀκολουθίαν μετετίθετο εἰς Πάτρας, ὡς Πρόεδρος τοῦ Ἐφετείου, ὁ Κύριος Δημήτριος Ποταμιᾶνος, δικαστὴς τῶν ἐγκρίτων, πρώτης τάξεως, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς ὁ κ. Δημήτριος Ράλλης. Καὶ ἀληθῶς, ὁ κ. Ποταμιᾶνος εἶναι πρώτης τάξεως δικαστὴς καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸς καὶ φιλόπονος εἰς ἄκρον. Εὐγενὴς τοὺς τρόπους, ἔχων πλήρη συναίσθησιν τοῦ γνῶθι σαυτόν, ὄχι φίλαυτος, λεπτολόγος δὲ, νοεῖ, ὅταν ἐργάζηται, ἵνα διευθύνῃ αὐτὸς ἅπασαν τὴν ἐργασίαν καί, κατ' ἀκολουθίαν, πρὶν ἢ διανείμῃ τοῖς δικασταῖς τὴν ταχθεῖσαν ἑκάστῳ ἐργασίαν, προμελετᾷ τὴν δικασθεῖσαν ὑπόθεσιν, τηρεῖ σημειώσεις καὶ οὕτω εὑρίσκεται ἐν γνώσει τῆς ὅλης ὑποθέσεως. Ὅταν κληθῶσιν οἱ δικασταὶ πρὰς διάσκεψιν, εὑρίσκεται ἐν γνώσει ἁπασῶν τῶν ὄψεων τῆς ὑποθέσεως καὶ ὁδηγεῖ, ἐν ἀνάγκῃ, τὸν εἰσηγητὴν, ἐλέγχει αὐτὸν σφαλλόμενον καὶ εὑρύνει οὕτω τὴν ἔχουσαν ἀνάγκην εὐρυτέρας μελέτης καὶ ἐξετάσεως ὑπόθεσιν. Ἡ εὐσυνειδησία τοῦ κ. Δ. Ποταμιάνου εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀνάγκην θεωρῶ ἐπιβεβλημένην νὰ τὴν καταστήσω γνωστήν· διότι, ἀτυχῶς, ἐν τῷ τόπῳ αὐτῷ, πᾶς ὅστις ἐκπληροῖ ἀκριβῶς τὸ ἔργον του καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἰδιορρύθμων, ἰδιοτρόπων, ρεκλαμαδόρων, κατὰ τὴν νεωτέραν ἐπιθετοθεσίαν. Στενὰ πνεύματα, πνευματικοὶ εὐνοῦχοι εἶναι οἱ οὕτω κρίνοντες καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ αὐτὴ ἡ Δικαιοσύνη μένει στάσιμος. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Δ. Ποταμιάνου εἶναι τέλειον πάντοτε, μὲ τὰς ἐλλείψεις ἐκείνας βεβαίως, ἃς τινας καὶ ἡ ἀρτιωτάτη διάνοια δύναται νὰ ἐμπεριέχῃ.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1903 ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργὸς Α. Ζ. μὲ μετέθετε προσωρινῶς εἰς Κέρκυραν, ὡς ἐμάνθανον, ἵνα ἱκανοποιήσῃ ἀξιώσεις φίλων του ἐν Πάτραις. Ἀλλὰ κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ διαδεξάμενος τὸν Α. Ζυγομαλᾶν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης Π. Μερλόπουλος, ἀναγνωρίσας τὸ ἔκτροπον τῆς τοιαύτης μεταθέσεως, μὲ μετέθετεν αὖθις εἰς Πάτρας, ὁπόθεν κατὰ μῆνα Αὔγουστον τοῦ ἔτους 1904 ὁ τὸν ὑπουργικὸν θῶκον τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργείου κατέχων Ν. Δ. Λεβίδης, μὲ μετέθετεν εἰς Λάρισαν. Μεταθέσεις Ἐφετῶν τόσον συχναὶ δὲν εἶναι βέβαια ρωστικαὶ διὰ τὸ ἀνώτερον σῶμα τῆς Δικαιοσύνης τοῦ Κράτους καὶ ἐπιφέρουσι δυστυχῶς δισταγμοὺς τῇ κοινωνίᾳ τίς ποτε ἄρα γε λόγος πείθει τὸν ὑπουργὸν νὰ πραγματοποιῇ τοιαύτας μεταθέσεις ; Λόγοι καθαρῶς κομματικοί, λόγοι εὐτελείας, λόγοι παράλογοι κρίσεως χαλαρᾶς ἐκμυζώσης καὶ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν τῷ σώματι τῆς πολιτείας ζωτικοῦ αἵματος εἰσὶ τὰ αἴτια. Ἀλλὰ τί δύναται νὰ πράξῃ πλεῖον τούτου εἷς ὑπουργός, ὅστις πολιτευόμενος συνεχῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1882 ὁτὲ μὲν διεβεβαίου πίστιν τῷ ἀοιδίμῳ Χ. Τρικούπῃ, ὁτὲ δὲ μεθιστάμενος τῶν τάξεων αὐτοῦ μετέβαινεν εἰς τὸ πολιτικὸν στρατόπεδον τοῦ μακαρίτου Θ. Π. Δηλιγιάννη· ὁτὲ καθίστατο ἀντιδυναστικός, ἵνα μετ' οὐ πολὺ προσκληθῇ ἐν τῇ Αὐλῇ καὶ πτήξῃ πρὸ τῆς Μεγαλειότητος καὶ ὑποκλιθῇ ἐδαφιαίως· ὁτὲ τέλος ἵνα κατασταλάξῃ εἰς τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Γ. Θεοτόκη ; Καὶ ὁ Δηλιγιάννης καὶ ὁ Θεοτόκης ὠνόμασαν αὐτόν, τὸν Ν.Δ. Λεβίδην, Ὑπουργὸν μὲ τοιούτους τίτλους κεκοσμημένον καὶ μὲ μέλλον εὐρύτατον, εἰς ὁρίζοντας πολιτειακούς !

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τὴν Λάρισαν τὴν ἐπὶ τῷ Πηνειῷ ἐπαναβλέπω μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ περίπου ἐνιαυτῶν καὶ εὑρίσκω μεγάλας ἐν τῇ πόλει μετα-

βολὰς εἴς τε τὸ σχέδιον τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰς οἰκοδομάς. Μόνον ὁ Μουσουλμανικὸς καὶ ὁ Ἰουδαϊκὸς πληθυσμὸς τῆς Λαρίσης ἠλαττώθη κατὰ πολύ, μεταναστευσάντων πολλῶν Μουσουλμάνων καὶ Ἰσραηλιτῶν εὐθὺς μετὰ τὸν πόλεμον τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν τοῦ ἔτους 1897. Ἡ φυγὴ αὕτη, μὴ ἐξεταζομένων τῶν λόγων τῶν προκαλεσάντων αὐτὴν, ὑπῆρξεν ἐπιβλαβὴς τῷ τόπῳ, διότι ἀπεμακρύνθησαν καὶ ἐργατικοὶ κάτοικοι καὶ πλούσιοι πολλοὶ Μουσουλμάνοι.

Εἰς τὸ Ἐφετεῖον Λαρίσης εὗρον ὡς δικαστὰς τοὺς κ. κ. Ν. Παπαγιαννόπουλον, Πρόεδρον, Ἰω. Βουλπιώτην, Ἡλίαν Οἰκονομίδην καὶ Κλεομένην Κόκκορην. Εἰσαγγελεὺς παρὰ τῷ Ἐφετείῳ διατελεῖ ὁ Κύριος Μιχαὴλ Πρωτοπαπᾶς. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἐφετείου τακτικῶς βαίνουσιν, ἀλλ' ἡ ποιότης αὐτῶν δὲν εἶναι ὅσον ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐμβριθής, διότι οὐδέποτε τὸ Δικαστήριον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν παρ' αὐτῷ διωρισμένων Ἐφετῶν, λόγῳ ἀπασχολήσεως ἑνὸς τῶν μελῶν τούτου τακτικῶς εἰς τὸ Κακουργιοδικεῖον, ὃ διαρκῶς συνεδριάζει ἐπὶ ἐννέα ὁλοκλήρους τοῦ ἐνιαυτοῦ μῆνας, καὶ οὕτω προσλαμβάνονται πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κωλυομένου Ἐφέτου δικηγόροι καὶ πολλάκις πλειότεροι τοῦ ἑνὸς, καὶ τὸ χείριστον ὄχι οἱ πάρεδροι τοῦ Δικαστηρίου, ἅπαντες τῶν ἐγκρίτων δικηγόρων, ἀλλὰ οἱ νεώτεροι τῶν δικηγόρων, οἵτινες οὐδεμίαν συνήθως προσοχὴν καταβάλλουσι καὶ πολλάκις οὔτε δύνανται νὰ ἀντιληφθῶσι τὸ σοβαρὸν τῆς ἐργασίας. Ἡ διαρκὴς αὕτη πρόσληψις δικηγόρων πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ Δικαστηρίου γεννᾷ ἀνωμαλίαν εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ πολὺ συχνὰ ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐμβριθοῦς τῆς ὑποθέσεως βασάνου. Πρὸς διόρθωσιν τοῦ ἀτόπου τούτου ἐποιησάμην πολλάκις ἰδιαιτέρας παρατηρήσεις, αἵτινες δέν εἰσηκούσθησαν μέν, ἐγέννησαν δὲ παραδόξως τὴν κατ' ἐμοῦ ἱερὰν μῆνιν τοῦ Προέδρου τοῦ Δικαστηρίου. Ὁ δὲ Εἰσαγγελεὺς Κύριος Μιχαὴλ Πρωτοπαπᾶς, νοήμων, δραστήριος, φιλόπονος, ἀσχολούμενος εἰς τὰ τῆς συγκροτήσεως τῶν Κακουργιοδικείων, δὲν ἐπήρκει, ἵνα ποιήσηται τὰς δεούσας παρατηρήσεις τῇ προϊσταμένῃ ἀρχῇ πρὸς διόρθωσιν τῆς χωλαινούσης ἐργασίας τοῦ Ἐφετείου Λαρίσης.

Κατὰ τὸ ἔτος 1905 ἐπυροπλήθη τὸ ἐν Λαρίσῃ μέγα οἰκοδόμημα τὸ περικλεῖον ἅπαντα τὰ Δικαστήρια, τὸ ὑποθηκοφυλακεῖον τὸ Ἐπαρχιακὸν Γαμεῖον, καὶ εἰς τὸν πυλῶνα τοῦ ὁποίου ἦν γεγραμμένον «Θέμιδος μέλαθρον». Γενικὴ πεποίθησις ἐν Λαρίσῃ ἐπεκράτησεν ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἐβλήθη ὑπὸ κακούργου χειρός. Ἐν τούτοις μή τε ἡ ἀνάκρισις, μήτε ὁ βοηθῶν αὐτὴν Εἰσαγγελεὺς δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἀποκαλύψωσι τὸν ἔνοχον καὶ περιέπεσεν εἰς τὴν λήθην γεγονὸς τὰ μέγιστα ζημιῶσαν τὸν τόπον, διότι καὶ δικογραφίαι σπουδαῖαι ἀπώλοντο καὶ ἄλλη περιουσία τοῦ Κράτους κατεστράφη, ἐκτὸς τοῦ κτιρίου, ὃ ἐστοίχισεν εἰς τὸ Κράτος διὰ μόνην τὴν ἀνακαίνισιν δραχμὰς 80,000. Ἤδη μετεποιήθη τὸ Διδασκαλεῖον εἰς Δικαστήρια Ἐφετείου, Πρωτοδικείου καὶ τῶν οἰκείων Εἰσαγγελικῶν Γραφείων. Τὸ δὲ Εἰρηνοδικεῖον ἐνεκατεστάθη εἰς οἴκημα, κτῆμα τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐφετείου Νικολάου Παπαγιαννοπούλου, ὃ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἐκρίθη κατάλληλον δι' ἣν προωρίσθη χρῆσιν. Τὸ κτίριον τοῦτο ἦν παμπάλαιον Τουρκικὸν οἴκημα, πλινθόκτιστον, ἐπισκευασθὲν τανῦν, ἐπιδιορθωθέν, ὑδροχρωματισθὲν καὶ προβάλλον ἐξωτερικὴν ὄψιν εὐπρεπῆ. Ὅτε ἐν ἔτει 1888 εἶδον τὸ οἴκημα τοῦτο, ἐντὸς αὐτοῦ εὑρίσκετο μία τῶν δημοτικῶν σχολῶν τῶν θηλέων Λαρίσης καὶ ὁ εἰσερχόμενος ἐντὸς αὐτῆς ἐκινδύνευε νὰ καταπέσῃ ὡς ἐκ τῆς σαθρότητος τῶν ξύλων τοῦ οἴκου· τώρα δέ ; τώρα μία ἐπιδιόρθωσις διαρκείας διμήνου ἐπανέφερε τὸ κτίριον καὶ οὕτω ἐμισθώθη δι' ἀδροτάτου μισθώματος ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ἵνα περιλάβῃ τὴν Εἰρηνοδικιακὴν δικαιοσύνην.

Τὸν δικηγορικὸν σύλλογον Λαρίσης συγκροτοῦσι δικηγόροι διακεκριμένοι, οἵοι εἰσὶ τῶν πρώτων φερόντων οἱ κ.κ. Ἀριστοτέλης Ἰατροῦ, Λεωνίδας Ἀναγνώστου, Ἀθανάσιος Μανδαλόπουλος, Δημήτρισς Γαλανίδης, Θ. Ἰατρόπουλος.

Ἡ εὐγλωτία τοῦ Ἀθανασίου Μανδαλοπούλου, ἡ ἁδρὰ λογικὴ τοῦ Ἀριστοτέλους Ἰατροῦ, ἡ τοῦ Λεωνίδα Ἀναγνώστου αὐστηρὰ καὶ ἀκριβοδικαία καὶ εὔστοχος κρίσις, ἡ τοῦ νεαροῦ Δημητρίου Γαλανίδου

εὐσυνείδητος καὶ κριτικὴ ἐξονύχισις τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ ὑποθέσεων, ἡ τοῦ Θ. Ἰατροπούλου εὔστροφος ἀντίληψις, ἀποτελοῦσιν ἐν συνόλῳ ἐγγύησιν περὶ ἐμβριθοῦς μελέτης καὶ περὶ τελείας ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος. Τοιοῦτοι νομομαθεῖς τὰ μέγιστα συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀκριβοδικαίαν ἐξερεύνησιν τῶν διαφορῶν.

Ὁ ἐν Λαρίσῃ βίος κατέστη ἤδη πολυδάπανος καὶ ἡ αὐτόθι διαμονὴ ἀποβαίνει ἐπαχθὴς τῷ ὑπαλλήλῳ. Καὶ ὁ ἄρτος βαρύτιμος, καὶ τὸ κρέας, καὶ τὸ βούτυρον, καὶ οἱ ἰχθῦς οἱ θαλάσσιοι, καὶ τὰ χορταρικά, καὶ τὰ ῥά. Τόπος δὲ ἡ Λάρισα, εἰς ἣν ἄλλοτε τὸ κυνήγιον ἦν εὐωνότατον, τὴν σήμερον οὐ μόνον βαρυτιμώτατόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ δυσεύρετον, διότι, ἅπαν τὸ κυνήγιον σχεδὸν προπωλεῖται διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ παραδείγματι δὲ ὁ σκολόπαξ (μπεκάτσα), ὅστις ἐν ἔτει 1890 καὶ ἐν ἔτει 1896 ἐπωλεῖτο κατ' ἀνώτατον ὅριον λεπτὰ πεντήκοντα, τὴν σήμερον δὲν εὑρίσκεται οὔτε καὶ ἂν πληρωθῇ μιᾶς δραχμῆς ἕκαστος !

⁂

Κατὰ τὴν διαδρομὴν ἀπὸ τοῦ Δικαστηρίου εἰς τὴν κατοικίαν καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς τὸν περίπατον, ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ τοῦ ἔτους 1905, προσεβλήθην ὑπὸ ὀξείας πνευμονίας, καθ' ἣν διετέλεσα, ἐν μεταιχμίῳ ζωῆς καὶ θανάτου, ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας. Κρᾶσις ἰσχυρά, ὀργανισμὸς ὑγιής, ἐπέμβασις ἰατρικὴ ταχεῖα καὶ ὀρθὴ διάγνωσις ἔσωσάν με ἐκ βεβαίου θανάτου, ἀλλὰ συνεκλόνισαν τὴν ὑγιείαν, ὥστε καθίστων δυσχερῆ τὴν περαιτέραν τακτικὴν ἐργασίαν. Μόλις δὲ κατὰ Μάρτιον μῆνα τοῦ ἔτους 1906 ᾐσθανόμην ἱκανὰς τὰς ἐμὰς δυνάμεις, ὅπως ἐξέλθω τοῦ οἴκου. Ὅτε κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον, διορισθεὶς Πρόεδρος τῶν Συνέδρων τοῦ Κακουργιοδικείου, κατελάμβανον τὴν ἕδραν τοῦ Προέδρου, μετὰ κόπου ἔφερον εἰς πέρας τὸ ἔργον· τοῦτ' αὐτὸ δὲ ᾐσθανόμην καὶ κατὰ τὸν ἑπόμενον μῆνα, διατελῶν αὖθις ὡς Πρόεδρος τῶν Συνέδρων. Τότε δ' ἐπειθόμην ἀσφαλῶς πλέον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσω τῆς ὑπηρεσίας, ἥτις δι' ἐμὲ ὑπῆρξε χείρων καὶ μητρυιᾶς. Τῇ 31 Ἰουλίου 1906 ἀπεχωριζόμην τῆς Λαρίσης, σκοπὸν ἔχων ἀμετάτρεπτον, ἵνα καθυποβάλω τὴν περὶ ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς ὑπηρεσίας αἴτησιν, καθὸ κεκτημένος καὶ τὴν τριακονταπενταετῆ δικαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἔχων δὲ συμπεπληρωμένον τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας.

Ἀξιομνημόνευτα θὰ διαμένωσιν ἰσοβίως τὰ ἑξῆς γεγονότα, ἅτινα ἐνέπεσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποβολῆς τῆς περὶ ἀποχωρήσεως αἰτήσεως Ὁ ὑπουργὸς Δ. Βοκοτόπουλος, ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, μοὶ παρίστα τὴν ἔκπληξίν του διὰ τί ἀπεφάσισα νὰ ἀποχωρήσω τῆς ὑπηρεσίας, ἐγὼ, ὅστις παρέχω ἐγγύησιν τῇ ὑπηρεσίᾳ· ἀπεκρινόμην ὅτι ἡ ὑπηρεσία ἐφάνη μοι καὶ ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του χείρων καὶ μητρυιᾶς. Ἐσίγασε ἀνήρ. Ἔσπευδε νὰ καθυποβάλῃ τὸ Β. Διάταγμα τῆς ἀποχωρήσεως, ἀποφασισθεῖσης ἐν ὁλομελείᾳ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τὸ Β. Διάταγμα, προσυπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὑπουργοῦ Δ. Βοκοτοπούλου, ἐφείδετο δύο λέξεων, ὅπως ἐκφράσῃ τὴν Βασιλικὴν εὐαρέσκειαν διὰ τὴν μακρὰν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν δικαστήν, ὅστις ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ πρό τινων ἡμερῶν ἐπωνομάσθη ἐγγύησις τῇ ὑπηρεσίᾳ. Ὑποθέτω ὅτι ὁ κ. Βοκοτόπουλος ἐκ λήθης προέβη εἰς τὴν παράλειψιν αὐτήν. Ὁ δὲ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ κ. Δ. Τσιβανόπουλος, ἔλεγέ μοι ὅτι κακῶς πράττω νὰ ἀποχωρήσω τῆς ὑπηρεσίας· ἐπιλαθόμενος ἴσως ὅτι πρό τινων ἐτῶν, εἰσάγων με ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, συνερχομένου ἐν Ὁλομελείᾳ, ἵνα κριθῶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ἕνεκα δύο, ἀναξίων κἂν λόγου πειθαρχικῶν ποινῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ μείνω ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐπροτείνε κατηγορηματικῶς τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀποχώρησιν· ἀλλὰ ἡ ὁλομέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου ἄλλως ἔκρινε καὶ ἐθεώρει με διατηρητέον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ.

⁂

Ἐν συμπεράσματι, δύναμαι εἰπεῖν ἀσφαλῶς ὅτι ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπηρεσίᾳ, ἐν ᾗ διέτριψα ἐπὶ συνεχῆ ἔτη πέντε πρὸς τοῖς τριάκοντα, ἐπορίσθην πολλὰ διδάγματα, ἐπεσκέφθην πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλλάδος, ἐγνώρισα ἐπιτοπίως ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀπεκόμισα ἐξ ὅλων αὐτῶν πολλὴν στωϊκότητα,

ἥτις μοὶ διήνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα ὀρθότερον κρίνω τὴν κοινωνίαν καὶ τοὺς ἰθύνοντας αὐτήν· ἵνα πεισθῶ ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὁ λαὸς πᾶν ἄλλο διδάσκεται ἢ τὴν ἠθικήν· ὅτι οἱ πολιτευταὶ σχεδὸν πάντες μεταχειρίζονται τὴν ἀπάτην, ἵνα προάγωνται· ὅτι ὁ λαλῶν καὶ ἀσκῶν τὴν ἀλήθειαν παρορᾶται· ὅτι προάγεται ὁ καταχραστὴς· ὅτι ἡ ἀρετὴ παραγκωνίζεται· ὅτι ἡ θρησκεία δὲν τιμᾶται· ὅτι δὲ ἡ Δικαιοσύνη, τὸ βάθρον πάσης πολιτείας, διασαλεύεται πρόρριζα καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν τεταγμένων ὡς ἀνωτάτων αὐτῆς ἰθυντήρων.

Ἐνταῦθα λήγουσιν αἱ ἀναμνήσεις ἐκ τῶν περιηγήσεων ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τριακονταπέντε. Αἱ ἀναμνήσεις αὗται ᾤχοντο ἀπιοῦσαι «sicut nubes, quasi naves, velut umbra». Τὴν δὲ 8ην Ὀκτωβρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 1906 τάσσομαι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν πολιτικῶν συνταξιούχων τοῦ Κράτους. Ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι τῶν εὐεργετίδων εἰς ἐμέ. Δύναμαι ἤδη νὰ εἰπῶ μετὰ παρρησίας, ὅτι πάντοτε, ὅση ἐμοὶ δύναμις, ἐξεπλήρωσα πιστῶς τὸ ἐμὸν καθῆκον. Δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι πάντοτε σχεδὸν ἐτέθην «ἐν καιρὸς αἴσῃ». Δύναμαι δὲ νὰ ἐπαναλαμβάνω μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἀχαρίστως πρὸς ἐμὲ προσηνέχθη ἡ Πολιτεία.

Ἔγραφον ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηναίων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ



ΕΙΣ ΤΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ ΤΩΝ "ΑΘΗΝΩΝ,,

Ἐκτελοῦνται παντὸς εἴδους τυπογραφικαὶ ἐργασίαι, ἤτοι ἐκτυποῦνται: Βιβλία, Περιοδικά, Καταστατικὰ Συλλόγων, Πίνακες Τραπεζῶν καὶ Ἑταιριῶν, Διπλότυπα, καὶ ὅτι δήποτε ἄλλο μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ ἀκριβείας

16—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—16 (ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ)

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΟΝ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΝ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ

Χαίρων ἀναμιμνήσκομαι, ὅτ' ἐν Μακρύνῳ, τερπνῷ χωρίῳ τοῦ Ζαγορίου διά τε τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕδωρ τῆς περιωνύμου κρήνης Βρύσκας, ΒΑ τῶν Ἰωαννίνων κειμένῳ καὶ περὶ τὰς 10 ὥρας ἀπέχοντι αὐτῶν,—παῖδες ὄντες ἀπηγγέλλομεν ποίημα περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο σύγκειτ' ἐξ 24 βραχέων στίχων, ἰσαρίθμων πρὸς τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, προτάσσεται δ' ἑκάστου στίχου τὸ ὄνομα γράμματος ἀλφαβήτου κατὰ τάξιν, οἱονεὶ αἴνιγμ' ἀποτελοῦν· ὅθεν καὶ Ἀλφαβητάριον καλεῖται. Ἔχει δὲ πολλὴν τὴν ὁμοιότητα οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λέξιν πρὸς Βυζαντιακὰ Ἀλφαβητάρια ἐν χειρογράφοις σωζόμενα, ὧν μέρη ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κρούμβαχερ ἐν τῇ Βυζαντινῇ λογοτεχνίᾳ (Μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου Α' 519—520). Δῆλον δ' ἐκ τούτου ὅτι τὸ προκείμενον Ἀλφαβητάριον δὲν εἶν' ἔργον νεώτερον, ἀλλ' αὐτόχρημα Βυζαντιακόν, διασωθὲν διὰ ζώσης φωνῆς μετὰ ἐλαχίστων παραλλαγῶν ἕνεκα παρηχήσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Μόνον παρείσακτος εἶναι ὁ ὕστερον προστεθεὶς 25ος δεκαπεντασύλλαβος πολιτικὸς στίχος.

Καὶ παλαιότατον μὲν Βυζαντιακὸν Ἀλφαβητάριον διασῴζετ' ἐν γράμμασι Λατινικοῖς ἐν τῷ Βιβλίῳ τῶν βαθμῶν, ἀτυχῶς οὐχὶ ὁλόκληρον ἔχον ὧδε.

Alpha Archios, ton aparto·
ἤτοι, Ἄλφα Ἀρχηγὸς τῶν ἁπάντων.
Bita basileuy curios...
Βῆτα. Βασιλεύει Κύριος.
Gamma gennate o Christos.
Γάμμα. Γεννᾶται ὁ Χριστός.
Delta dia logu Theicu...
Δέλτα. Διὰ λόγου θεϊκοῦ.
Eichete epis tis gis.
Ἔρχεται ἐπὶ τῆς γῆς.
Zitha sion. feri to cosmu...
Ζῆτα. Ζωὴν φέρει τῷ κόσμῳ.
Ita. Ilos Lichete ke selin.
Ἦτα. Ἥλιος ἔρχεται καὶ σελήνη.
Tetha teon, Proscinamen.
Θῆτα. Θεὸν προσκυνοῦμεν.

Ὁμοιότατον δὲ βραχύστιχον Ἀλφαβητάριον παραδέδοται καὶ ὑπὸ τοῦ σπουδαιοτάτου εἰς τὴν δημώδη Ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν Βιενναίου Ἑλληνικοῦ θεολογικοῦ κώδικος 244 ἐν φύλλῳ 103, οὗ οἱ δημοσιευθέντες ὑπὸ Κρούμβαχερ στίχοι ἔχουσιν ὧδε.

Ἀρχὴ τοῦ κόσμου γέγονεν ὁ κτίστης τῶν [ἁπάντων.
Βασιλεύει ἡ Μαρία.
Γεννᾶται ὁ Χριστός.
Δι' ἀγγέλου τὸ χαῖρε.

Ἔρχεται ὁ Κύριος.
Ζητοῦν τον Ἰουδαῖοι.
Ἵνα (οὕτως!) τὸν ἐπιάσουν...

Τούτων ὁ πρῶτος δεκαπεντασύλλαβος πολιτικὸς στίχος δὲν συνάδει πρὸς τοὺς ἄλλους βραχεῖς στίχους, παρεισπεσὼν ἐνταῦθα ἔκ τινος ἄλλου Ἀλφαβηταρίου ἐκ διστίχων πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων συγκειμένου, οἷον ἐν τῷ κώδικι Paris *426 φυλ. 164—166.*

Τὸ δὲ διὰ ζώσης φωνῆς μέχρι τοῦδε ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ Μακρύνῳ διασωθὲν Ἀλφαβητάριον ἔχει ὧδε :

Α. Ἀρχὴ τοῦ κόσμου.
Β. Βασιλεύει ὁ Κύριος.
Γ. Γεννᾶται ὁ Χριστός.
Δ. Δίνει ἄγγελος τὸ χαῖρε
Ε. Ἔρχεται ὁ Κύριος.
Ζ. Ζητοῦν οἱ Ἰουδαῖοι.
Η. Ἥλιος ἦταν κ' ἔλαμψεν.
Θ. Θεοτόκος Τὸν ἐγέννησεν.
Ι. Ἰωάννης Τὸν ἐβάπτισεν.
Κ. Καλάμῳ Τὸν ἐρράπισαν.
Λ. Λαὸς ἦταν
Μ. Μυριάδες ἦταν.
Ν. Νύκτα Τὸν ἐπίασαν.
Ξ. Ξύδι καὶ καπνιὰ Τὸν ἐπότισαν,
Ο. Ὁ Πιλᾶτος Τὸν ἠρώτησεν
Π. Ποῖος εἶσαι Σύ ;
Ρ. Ρωμαῖος εἶμ' Ἐγώ.
Σ. Σημάδι ἔχω.
Τ. Ταῦτα ἔπαθον.
Υ. (Σὲ) Ὑψηλὸν μέρος Μὲ ἀνέβασαν.
Φ. Φίλοι Μ' ἐπρόδοσαν.
Χ. Χύθηκε τὸ αἷμά Μου.
Ψ. Ψήθηκ' ἡ καρδιά Μου,
Ω. Ὦ τὸ μέγα τὸ καλόν.
Ὁ Χριστὸς ἀναστημένος, κι' ὁ Ἰούδας κρεμασμένος.

Ἕτερον Ἀλφαβητάριον διὰ ζώσης φωνῆς διασῴζετ' ἐν Ἄνδρῳ, δημοσιευθὲν ἐν τῇ Ἑστίᾳ 1889 σ. 335. Τοῦτο διαφέρει τοῦ ἐν Μακρύνῳ κατὰ μὲν τὴν λέξιν ἐν τοῖς ἑξῆς στίχοις :

1) Β. Βασιλεὺς ἔρχεται·
2) Δ. Δύο ἄγγελοι τὸ χαῖρε
3) Ζ. Ζήτει τὸν Ἰουδαῖον.
4) Κ. Κάλαμον ἐβάστασε.
5) Λ. Λαὸς ἐτριγύρισε
6) Ν. Νύκτα τὸν ἐπιάσανε.
7) Ο. Ὁ Πιλᾶτος ἔλεγε·
8) Π. Ποῖος εἶσαι ;
9) Ρ. Ῥωμαῖος εἶμαι.
10) Σ. Σημεῖα ἔδειξε.
11) Υ. Ὑψηλὰ Τὸν κρέμασαν.
12) Ω. Ὦ μέγα τὸ ἐλογημένον.

Κατὰ δὲ ἔννοιαν ἐν τοῖς ἑξῆς :

13) Ε. Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς,
14) Η. Ἦτον ὡς ἀθάνατος.
15) Θ. Θαύματος ἐποίησεν.
16) Μ. Μαθητὴς Τὸν πρόδωσε.
17) Ξ. Ξύλο Τοῦ ἐδόσανε.
18) Τ. Τούτους ἄφες, ἔλεγε
19) Φ. Φυλακὴ Τὸν ἔβαλαν.
20) Χ. Χολὴ Τὸν ἐποτίσανε
21) Ψ. Ψάλλοντες καὶ λέγοντες.

Παραβάλλοντες δὲ τοὺς πρὸς ἀλλήλους διαφέροντας στίχους τῶν Ἀλφαβηταρίων Μακρύνου καὶ Ἄνδρου πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους τῶν ἐν χειρογράφοις κειμένων Βυζαντιακῶν τοιούτων εὑρίσκομεν μᾶλλον πλησιάζον πρὸς τὰς πηγὰς τὸ ἐν Μακρύνῳ ἢ τὸ ἐν Ἄνδρῳ.

ΑΘ. Ι. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

[Οἱ κίνδυνοι τῆς Ἀνορθώσεως]



Ο ΣΑΝΤΣΟΣ.—*Κύτταξε ἐκεῖ ἐπάνω εἰς τὸ βουνό... Βλέπω καὶ ἄλλους ἐχθροὺς τῆς Ἀνορθώσεως . . .*



ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1910

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἡ πληρεστέρα ἔκθεσις τῆς καθόλου κινήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1910 νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἔρευναν τῶν Κυβερνητικῶν μέτρων τῶν ληφθέντων πρὸς προστασίαν αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἱστορικὴν ἀναγραφὴν οὐ μονον τῆς γενικῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐμπορευμάτων ἀλλὰ καὶ εἰδικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς κινήσεως τῶν τραπεζιτικῶν, ναυτιλιακῶν καὶ ἐργοληπτικῶν ἐργασιων κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος.

Μόνον δὲ διὰ τῆς μελέτης τῶν τοιούτων ἐτησίων ἐκθέσεων τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν δράσεως θέλει μορφωθῇ ὑπὸ τῶν διευθυνόντων τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας γνώμη ἀσφαλὴς περὶ τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἡμῶν, τὴν ἀνάγκην τῆς ὁποίας τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἀνέπτυξεν ὁ ἀξιότιμος κ. Σηφίτης ἐν τῷ φυλλαδίῳ 6ῳ τοῦ Ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς.

Ἀτυχῶς μέχρι τῆς σήμερον οὐδεμίαν τοιαύτην ἐργασίαν ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσιν οἱ περὶ τὰ ἐμπορικὰ τῆς χώρας ἀσχολούμενοι, ἐξαιρουμένου τοῦ περισπουδάστου ἔργου τοῦ κ. Βερναρδάκη «περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου» πρὸ ἐτῶν δημοσιευθέντος καὶ μελλοντος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς καὶ βοήθημα διὰ τοὺς ἀσχοληθησομένους ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἀπὸ τοιαύτης ἀπόψεως ἐξετάζοντες τὸ ζήτημα ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι μέγιστα ἐμπόδια δέον νὰ ὑπερνικήσῃ ὁ θέλων νὰ ἐπισκοπήσῃ τὴν κίνησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἀποτελούμενα πρὸ παντὸς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἁρμοδίως καὶ ἐπισήμως συντεταγμένων στατιστικῶν πληροφοριῶν καὶ διὰ νοῦτο περιωρίζόμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν ἔκθεσιν γενικωτέρων τινων σκέψεων μόνον.

I

Ὡς πρώτην γενικὴν θεμελιώδη παρατήρησιν ἀναγράφομεν ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν τίθενται σαφῆ τὰ ὅρια μεταξὺ παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου ἀδύνατον εἶναι νὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως ἑκάστου αὐτῶν καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου νομίζομεν ὅτι ἡ μὲν παραγωγὴ δέον ν' ἀντιπροσωπεύηται διὰ τῆς Γεωργίας καὶ τῶν συναφῶν αὐτῇ διὰ τῆ, Βιομηχανίας καὶ Ἐργοληψίας, τὸ δὲ Ἐμπόριον διὰ τῶν κυρίως ἐμπορικῶν ἐργασιῶν, διὰ τῶν χρηματιστικῶν καὶ διὰ τῶν μετακομιστικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἀπαραίτητον ὅθεν τυγχάνει ὅπως διαμορφωθῇ παρ' ἡμῖν ὅσον τάχιον στατιστικὴ ὑπηρεσία ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὡς ἄνω διακρίσεων λειτουργοῦσα καὶ συγκεντροῦσα εἰς ἓν τεῦχος ἅπασαν τὴν παραγωγικὴν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐμπορικὴν ἀφ' ἑτέρου κίνησιν τοῦ ἔθνους μετ' ἐκθέσεων καὶ μελετῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως εἴτε τοῦ συνόλου εἴτε ὡρισμένου κλάδου παραγωγῆς ἢ ἐμπορίου. Λίαν

εὐχαρίστως δὲ εἴδομεν δημοσιευμένας μελέτας ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς.

Ἀλλ' ὑπάρχει ἤδη παρ' ἡμῖν στατιστικὴ ἐργασία ἀφορῶσα τὴν κίνησιν τοῦ εἰδικοῦ ἐμπορίου ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπὶ τῆς ἐργασίας ταύτης προτείνομεν τὰς ἑξῆς συμπληρώσεις καὶ τροποποιήσεις.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ὅπερ ἀνέρχεται εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων μένει ἐντελῶς ἀνεξερεύνητον δι' ἔλλειψιν ὑπηρεσίας στατιστικῶς βεβαιούσης τὸ σύνολον τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς γεωργικῶν καὶ ἄλλων προσόντων καὶ τοῦ ἐτησίου αὐτῶν ἀποθέματος, ὑπηρεσίας ἥτις θὰ εἶχε τὸ πλεῖστον τῶν ἀναγκαιουσῶν πληροφοριῶν ἐκ τῶν φορολογικῶν τοῦ Δημοσίου πινάκων. Πυρῆνα τοιούτων πληροφοριῶν ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κ. Λοβέρδου τῷ δημοσιευθέντι ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν ὠφελίμων βιβλίων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος».

Ἀπαραίτητον ἀκολούθως συμπλήρωμα τοῦ τριμηνιαίου δελτίου θεωροῦμεν τὴν παράθεσιν πινάκων δεικνυόντων τὸ σύνολον τῶν παραχθέντων ἐν τῷ τόπῳ προϊόντων φύσεως ἢ τέχνης, ἐξ ὧν διὰ παραβολῆς πρὸς τοὺς πίνακας τῆς ἐξαγωγῆς τῶν αὐτῶν προϊόντων θ' ἀνευρισκέ τις τὸ ποσὸν τῶν ἐν τῷ κράτει καταναλωθέντων προϊόντων ἐγχωρίου προελεύσεως κατὰ πᾶν ἔτος.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς συμπληρώσεως ταύτης τὸ τριμηνιαῖον δελτίον τοῦ Εἰδικοῦ Ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος φρονοῦμεν ὅτι δέον νὰ περιλάβῃ τροποποιήσεις τινὰς λίαν ἀπαραιτήτους πρὸς διαφώτισιν τῶν θελόντων νὰ μελετήσωσι τὰ γεγονότα τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν κινήσεως καὶ νὰ ἐξαγάγωσι ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα θετικὰ τείνοντα εἰς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου.

Καὶ πρῶτον μὲν νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ περιλάβῃ ἰδιαιτέρους πίνακας καταρτιζομένους λίαν εὐκόλως ἐκ τῶν ἤδη δημοσιευομένων καὶ δεικνύοντας τὸ σύνολον τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῆς γενομένης χάριν βιομηχανικῶν λόγων.

Οὕτω διὰ μικρᾶς τινὸς προσθέτου ἐργασίας τὸ Τριμηνιαῖον Δελτίον θέλει χρησιμεύσῃ καὶ ὡς βάσις εἰδικῆς στατιστικῆς τῆς βιομηχανικῆς ἡμῶν προόδου ἥτις βεβαίως θὰ συμπληροῦται καὶ δι' ἄλλων σχετικῶν πληροφοριῶν ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῶν λειτουργούντων ἐργασιῶν. κλ.

Μικρὰ προσοχὴ ἐδόθη εἰς τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ὁ δὲ ἤδη δημοσιευόμενος πίναξ εἰς σελίδα 13 καὶ 100 περιέχει μὲν πολυτίμους πληροφορίας ὡς πρὸς τὴν διαμετακομιστικὴν κίνησιν τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι τοῦτο κατὰ τὴν Β΄ τριμηνίαν τοῦ 1910 ἀνῆλθεν ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μόνον εἰς δρ. 2.500.000, ἀλλὰ βεβαίως δὲν θὰ ἦτο μεγάλη ἡ δυσκολία ἐὰν παρετίθεντο καὶ τὰ εἴδη τῶν διαμετακομιζομένων ὡς καὶ οἱ τόποι, ἐξ ὧν προέρχονται καὶ εἰς οὓς διηυθύνθησαν ταῦτα. Κατὰ τοὺς πίνακας τοῦ 1898 ἡ διαμετακόμισις ἀνῆλθε δι' ὅλον τὸ ἔτος εἰς 6 ἑκατομ.

II

Χάριν περιεργείας ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸν ἑξῆς πίνακα ἐξ χθέντα ἐκ τοῦ δελτίου τῆς Βας ἑξαμηνίας τοῦ 1910 καὶ δεικνύοντα τὴν σημασίαν ἑκάστου λιμένος ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀποστολὰς ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν εἰς στρογγύλους ἀριθμούς.

Πειραιεὺς σύνολ. Βας τριμ. 1910					2,300
Πάτραι	»	»	»	»	0,187
Σῦρος	»	»	»	»	0.330
Βῶλος	»	»	»	»	0,155
Καλάμαι	»	»	»	»	0.105
Κεφαλην.	»	»	»	»	0.086
Ζάκυνθος	»	»	»	»	0,075
Κέρκυρα	»	»	»	»	0,062
Λευκὰς	»	»	»	»	0,036
					3,376

σύνολον ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς διαμετακομίσεως.

Ἀλλὰ καὶ συγκρίσεις τῆς διαμετακομίσεως τοῦ τρέχοντος ἔτους πρὸς τὰς διαμετακομίσεις παρελθόντων ἐτῶν ἐπιβάλλεται ὅπως ἀναπαρίστανται εἰς τὰ ἑκάστοτε δημοσιευόμενα δελτία τοῦ εἰδικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος.

3) Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῆς κυρίως ἐμπορικῆς κινήσεως τοῦ κράτους ἀπα-

ραίτητον νομίζομεν ὅπως ἐκ τῶν ἤδη σχηματιζομένων πινάκων διαμορφωθῶσι πίνακες ὑποδεικνύοντες τοὐλάχιστον κατ' ἔτος:

Αον Τὴν κατὰ Κράτη εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν λεπτομερῶς καὶ κατ' εἶδος ἐμπορεύματος καὶ κατ' ἀξίαν.

Βον Τὴν κατ' ἐμπόρευμα εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν εἰς τὰ διάφορα κράτη μετὰ τῆς ἀξίας αὐτῶν.

Γον Ἀνακεφαλαιωτικὸν πίνακα τῆς τοιαύτης κινήσεως ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ἐτηρήθησαν ἐν Ἑλλάδι τοιαῦται στατιστικαὶ πληροφορίαι.

Δον Πίνακα τῶν εἰσαχθέντων καὶ ἐξαχθέντων διὰ ταχυδρομικῶν δεμάτων.

Ἰδίως ὁ ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Β. πίναξ θέλει ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πασης σχετικῆς μελέτης καὶ διὰ τοῦτο συνιστῶμεν τὴν ταχίστην αὐτοῦ ἐπίσημον σύνταξιν ἥτις νομίζομεν διὰ μικρᾶς προσθέτου ἐργασίας δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ.

Μόνον διὰ τῆς προσθήκης τῶν τριῶν τούτων προσθέτων πινάκων θὰ ἦνε δυνατὸν ἡ ταχεῖα καὶ εὐχερὴς παρακολούθησις τοῦ ὑφ' ἑκάστου ἐνασκουμένου ἐμπορίου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε Κυβερνήσεων σύναξις ἐπωφελεστέρων ἐμπορικῶν συνθήκων ἀφ' ἑτέρου.

III

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς ἕτερον στοιχεῖον πληροφοριῶν, λίαν εὐφυῶς ὑπὸ τοῦ κ. Ἀναστασιάδου ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς 1 Ἰανουαρίου 1910 ὑποδειχθέν. Ἐννοοῦμεν τὸ ζήτημα τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἡμετέρων ἐμπόρων ἀπέναντι τῶν Εὐρωπαίων πιστωτῶν αὐτων.

Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὑπάρχει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τοὺς ἐπαίνους οὓς οἱ μεγαλοβιομήχανοι τοῦ Βερολίνου πρὸ τριετίας διελθόντες ἐξ Ἀθηνῶν μᾶς ἀπένειμον ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν κακοπιστίαν.

Λίαν εὔκολον εἶναι νὰ βεβαιωθῶμεν κατὰ πόσον οἱ ἔπαινοι οὗτοι ἀπονέμονται ἡμῖν δικαίως, ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ καταστρωθῶσι πίνακες τῶν πτωχευσάντων ἐμπόρων ἡμῶν ἐπὶ δεκαετίαν μετὰ τῶν ποσῶν τῶν ὑπ' αὐτῶν ὀφειλομένων εἰς Εὐρωπαίους πιστωτάς. Ἡ ὑπηρεσία τῶν Πρωτοδικίων φρονοῦμεν ὅτι δύναται κάλλιστα νὰ παράσχῃ τὰς πληροφορίας ταύτας, ἄνευ τῆς παραμικρᾶς διαταράξεώς της ἐκ τῶν συνήθων ἔργων της καὶ τότε ἐπὶ τῇ βάσει θετικῶν καὶ ἐξηκριβωμένων δεδομένων θὰ δυνάμεθα νά διακηρύττωμεν κατὰ πόσον ἡ ἀξιοπιστία ἡμῶν ὡς ἐμπόρων ὑπέστη βελτίωσιν ἀξίαν ἐπαίνων.

Κρίνομεν περιττὸν ὅπως ἀναπτύξωμεν τὴν σημασίαν τῆς τοιαύτης ἐτησίας στατιστικῆς, ἥτις δέον νὰ προσαρτᾶται εἰς τὸ ἐτήσιον τεῦχος τῆς Ἑλληνικῆς παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου, ὅπερ καιρὸς εἶναι ὅπως ἀρχίσῃ καταρτιζόμενον διὰ τὸ τρέχον ἔτος ὑπὸ τοῦ Σ. Ὑπουργείου Γεωργίας καὶ Ἐμπορίου.

VI

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκθεσις διαφόρων ἄλλων γεγονότων μεγίστην ἐπιρροὴν ἐχόντων εἰς τὴν ἐνάσκησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου νομίζομεν ὅτι δέον νὰ περιλαμβάνηται εἰς τὸ ἐν λόγῳ τεῦχος. Οὕτω :

α΄) Δέον νὰ ἐκτίθενται, τὰ κείμενα τῶν νεωτέρων νόμων καὶ Β. Διαταγμάτων τῶν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὸ ἐμπόριον. Οἷον μεταρρυθμίσεις Ἐμπορικοῦ νόμου, Πολιτικῆς Οἰκονομίας νέα δασμολογία, νέαι ταχυδρομικαὶ τηλεγραφικαὶ μεταβολαὶ κατασκευὴ ὁδῶν, μεταβολαὶ σιδηροδρομικαὶ ἢ ἀτμοπλοϊκαί ! (σύστασις διάλυσις κ.τ.)

β΄) Ἐκθέσεις ἐμπορικαὶ, πανηγύρεις σχηματιζόμεναι ἢ διαλυόμεναι.

γ΄) Ζήτησις Ἑλληνικῶν προϊόντων ὑπὸ ξένων μονοπωλίων ἢ ἑταιριῶν ἢ ἐμπόρων.

δ΄) Ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειαι τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐμπορικῶν συλλόγων καὶ ἐπιμελητηρίων καὶ Συνδέσμων ἐμποροϋπαλλήλων.

ε΄) Ἵδρυσις ἢ μεταβολαὶ εἰς Ἐμπορικὰς Σχολὰς καὶ χρηματιστήρια.

V

Ὑποθέσωμεν ἤδη ὅτι ἔχει τις ἀνὰ χεῖ-

ρας τοιοῦτόν τινα ὀγκώδη τόμον στατιστικῶν πληροφοριῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ τὸ Ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξετάσωμεν ἐὰν αὗται καὶ μόνον αἱ πληροφορίαι θὰ ἦσαν ἀρκεταὶ εἰς τὸν κάτοχον αὐτῶν ὅπως σχηματίσῃ γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς προόδου ἡμῶν ἀπὸ πλουτολογικῆς ἐπόψεως.

Βεβαίως ὄχι.

Πάντα τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα θὰ ἔχρηζον συστηματικῆς καὶ σαφοῦς ἐκθέσεως γενομένης ὑπὸ ἀνδρῶν γνωριζόντων νὰ ἐκτιμήσωσι ταῦτα.

Ὡς παράδειγμα κακῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἐσφαλμένων συμπερασμάτων ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους κρίσεις τὰς δημοσιευθείσας ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐντῇ Ἀκροπόλει τῆς 25 Μαΐου 1910 ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐντῷ Δελτίῳ τοῦ Ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς τῆς 31 Μαΐου 1910 (ἀριθ. δελτίου 4) σχετικῶς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἐξαγωγὴν ἡμῶν κατὰ τὸ ἔτος 1909. Οὕτω ἡ Ἀκρόπολις παραβάλλουσα τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ 1909 τὴν ἀνελθοῦσαν εἰς 135 ἑκατομμύρια πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ 1887 καὶ 1889 καὶ ἀνευρίσκουσαν ταύτην εἰς 132 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμύρια συμπεραίνει ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ ἡμῶν εἰς διάστημα εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ηὔξησεν κατὰ 2 τοῖς 100 μόνον ἐν ᾧ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Βουλγαρίας ηὔξησε κατὰ 100 τοῖς 100 (ἀπὸ 64 ἑκατ. εἰς 160 ἑκατ.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς παραβάλλουσα τὴν αὔξησιν τῆς ἡμετέρας ἐξαγωγῆς πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς Βουλγαρικῆς ἀνευρίσκει ὅτι κατὰ τὸ αὐτὸ διάστημα τῶν εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ἡ μὲν Ἑλληνικὴ ἐξαγωγὴ ἠλαττώθη κατὰ 6 ο/ο, ἡ δὲ Βουλγαρικὴ ηὔξησε κατὰ 400 τοῖς ἑκατόν.

Ἀλλ' ἐὰν ἦτο ἀληθὴς ἡ τοιαύτη ὀπισθοδρόμησις ἡμῶν βεβαίως ἔπρεπε νὰ καταληφθῶμεν ὑπὸ τελείας ἀπελπισίας. Εὐτυχῶς πᾶν ἄλλο ἢ ὀπισθοδρόμησις ἔλαβε χώραν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἀριθμῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἡμῶν κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν, ἐχόντων ὡς ἑξῆς :

1905	εἰσαγ.	141 ἑκατ.	ἐξαγωγὴ	83 ἑκ.
1906	»	144 »	»	123 »
1907	εἰσαγ.	149 ἑκατ.	ἐξαγωγὴ	117 ἑκ.
1908	»	154 »	»	110 »
1909	»	135 »	»	101 »

Ἀλλὰ τὸ δελτίον τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Πειραιῶς θελῆσαν νὰ μειώσῃ τὴν ἐκ τῶν σχολίων τῆς «Ἀκροπόλεως» ἐντύπωσιν ὡς πρὸς τὰς προόδους τῆς Βουλγαρίας, ἥτις κατὰ τὸ 1909 εἰσήγαγεν ἐμπορ. ἀξίας 111 ἑκατομ., ἀναγράφει ἐν σελίδι 64 τὰ ἑξῆς ὅλως ἀντιβαίνοντα πρὸς τὰς σήμερον κρατούσας ἰδέας καὶ ἅτινα κάλλιστα θὰ ἠδύναντο νὰ στραφῶσι καὶ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἐὰν ἐπαναλαμβάνωμεν θεωρηθῶσιν ὡς ὀρθαὶ αἱ κατωτέρω σκέψεις αὐτοῦ :

«Χώρα, ἥτις ἐξάγει εἰς τὸ ἐξωτερικὸν »χρῆμα 160 ἑκατομ. καὶ εἰσάγει 111 προ»οδεύει καθ' ὃν τρόπον ὁ κατρακυλιζόμενος »προτρέχει εἰς τὴν κατωφέρειαν τοῦ δυνα»μένου διὰ τῶν ποδῶν νὰ βαδίζῃ. Ὁ πραγ»ματικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας εἶναι τὸ ἀν»τίτιμον τῶν προϊόντων της, τῆς ἐμπορι»κῆς της ἐξαγωγῆς, δι' ἧς πορίζεται τὰ »χρήματα ἵνα πληρώσῃ τὰ ἀντικείμενα »τῆς καταναλώσεώς της, τὰ ὁποῖα ἀντι»προσωπεύει ἡ ἐμπορικὴ εἰσαγωγή. Ἡ »πρόοδος δ' ἐκείνου, ὅστις κερδίζει 111 »καὶ δαπανᾷ 160, οὐδόλως ἐνθουσιάζει »τοὺς περὶ τὰ οἰκονομικὰ ἀσχολουμένους »σοβαρῶς».

Κρίνομεν περιττὸν ν' ἀντικρούσωμεν τοὺς ὡς ἄνω ἰσχυρισμοὺς καθότι πρόδηλον εἶναι ὅτι οὔτε τὸ ποσὸν τῶν εἰσαχθέντων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορευμάτων ἀποτελεῖ τὸ ὅλον τῶν καταναλωθέντων καὶ μεταπωληθέντων ἐμπορευμάτων χώρας τινὸς οὔτε ἀφ' ἑτέρου τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ συναχθὲν ἐκ τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πωληθέντων ἐμπορευμάτων εἶναι τὸ μόνον χρῆμα ὅπερ τὸ ἔθνος συνάζει. Ἐπομένως ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν τελωνείων συντασσομένων πινάκων οὐδεμία ὁριστικὴ κρίσις δύναται νὰ σχηματισθῇ περὶ τῆς ἐν συνόλῳ προόδου ἢ ὀπισθοδρομήσεως ἡμῶν ἀπὸ ἐμπορικῆς ἐπόψεως ὡς παραλειπομένης τῆς κινήσεως ἀφ' ἑνὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς ναυτιλιακῆς ἐργοληπτικῆς καὶ τραπεζιτικῆς δράσεως.

Ἆρα μόνον διὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν

ὡς ἄνω πληροφοριῶν εἰς ἓν καὶ μόνον τεῦχος Ἑλληνικῆς παραγωγῆς καὶ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου ὡς ἄνω ὑπεδείξαμεν εἶναι δυνατὸν ἡ ἐπίγνωσις τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ τὰ ὀπίσω κινήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καθ' ἕκαστον ἔτος μετὰ μελέτην ἐπισταμένην ὑπὸ εἰδικῶν γενομένην.

VI

Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ ὡς ἄνω ἀπολογισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου ἀποβαίνει ἔργον δυσχερέστατον διὰ τὸν πρῶτον ἐπιχειρήσαντα αὐτό. Ὁ κ. Α. Βερναρδάκης ἐπιχειρήσας τοιαύτην τινὰ κατάστρωσιν κατὰ τὸ 1885 ἐν τῷ περισπουδάστῳ αὐτοῦ ἔργῳ «Περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου ὁμολογεῖ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὅτι ἐπροτίμησε νὰ φέρῃ εἰς φῶς ἐξαγόμενα ἔστω καὶ μερμακρυσμένα τῆς ἀληθείας κατὰ 10—40 ο)ο ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ δώσῃ εἰδήσεις σχετικὰς πρὸς κλάδον τινὰ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ ἑπομένως τοῦ σχετικοῦ ἐμπορίου πρὸς αὐτόν.

Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι δέον νὰ ἐπιβραδύνωμεν εἰσέτι τὴν σύνταξιν τοιούτων πινάκων λόγῳ τῆς δυσκολίας ἣν παρουσιάζει αὕτη.

Διαφεύγει τέλος τὰ ὅρια τῆς παρούσης μελέτης ἡ λεπτομερεστέρα ὑπόδειξις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν δέον νὰ συνταχθῇ τὸ ἐπίσημον τεῦχος τῆς ἐτησίας παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐτησίου, Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καθότι κύριος σκοπὸς τῶν γραμμῶν αὐτῶν εἶναι ἡ ἐνίσχυσις μᾶλλον τῆς ἰδέας πρὸς ἔκδοσιν αὐτοῦ ἔστω καὶ ἀτελοῦς ἢ ἡ ὑπόδειξις τοῦ τρόπου τῆς ἐκδόσεώς του.

Δὲν νομίζομεν ἐν τούτοις ἄσχετον ὡς πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ἀνάγκην ἐτησίας λεπτομεροῦς ἐκθέσεως καὶ ἐρεύνης τῶν ἀριθμῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἡμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἐκδιδομένων.

Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τοιαύτην τινὰ ἐργασίαν γενομένην ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Κονοπισοπούλου, προϊσταμένου τοῦ τμήματος τῆς Στατιστικῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν, οὐχὶ δι' ἓν ἔτος ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον τὴν πενταετίαν 1905—1910 καὶ ὑποθέτομεν ὅτι νῦν τοιαύτη τις ἐργασία ἐγένετο ὅλως ἐξαιρετικῶς καὶ ἐκτάκτως ἐκ πρωτοβουλίας τοῦ κ. προϊσταμένου καὶ οὐχὶ κατ' ἀνάγκην ὑπηρεσιακήν, ὡς θὰ ἦτο ὠφελιμώτατον ἐὰν ἐγίνετο ἐτησίως.

Μεθ' ὅλην τὴν εὐσυνειδησίαν, μεθ' ἧς ἡ ἔκθεσις αὕτη εἶναι συντεταγμένη, περιέχει ἐν τούτοις τρόπον ἐρεύνης μηδόλως σύμφωνον πρὸς τὰς κρατούσας σήμερον ἀρχὰς τῆς Οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τῆς ἐμπορικῆς τοῦ τόπου ἡμῶν κινήσεως.

Ὀπαδὸς ὢν τοῦ ἐμπορικοῦ Ἰσοζυγίου ὁ κ. Κονοπισόπουλος ἐξετάζει τοὺς ἀριθμοὺς τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἡμῶν οὐ μόνον ὅπως ἀνεύρῃ ἐκ ποίων κυρίως ἐμπορευμάτων προέρχεται ἡ ἐπὶ πλέον ἐτησία εἰσαγωγὴ ἀλλὰ καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἰσοζύγιον ἐμπορικὸν μεταξὺ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων.

Βεβαίως ἐπιθυμητὸν εἶναι ὅπως διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς σιτοπαραγωγῆς καὶ ἀναπτύξεως τῆς Γεωργίας ἐπέλθῃ ἰσότης μεταξὺ ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς ὡς ἐν τῇ ἐκθέσει ἀναφέρεται ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὡς ἔνδειξις ἐμπορικῆς ἀνεπαρκείας ἡ ὑπερβάλλουσα εἰσαγωγή.

Κράτη, κατὰ πολὺ ἡμῶν ὑπερέχοντα διαρκῶς ἔχουσιν εἰσαγωγὴν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν τῆς ἐξαγωγῆς χωρὶς τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔνδειξις ἐμπορικῆς αὐτῶν καταπτώσεως. Ἡ Γαλλία κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1911 εἶχεν Εἰσαγωγὴν μὲν 613 ἑκατ. ἐξαγωγὴν δὲ μόνον 359 ἑκατ. (ἴδε Mrniteur official du Commerce τῆς 23 Φεβρουαρίου 1911). Οὔτε ἀφ' ἑτέρου δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, μόνον ὅπως κρίνωμεν τὴν ὅλην κατάστασιν τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν κινήσεως, ἥτις ἀποτελεῖται ὡς εἴπομεν ἤδη καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, τραπεζικοῦ μετακομιστικοῦ καὶ κυρίως ἐμπορικοῦ. Δὲν δύναταί τις ἑπομένως ἐκ μόνης τῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν 1905—1910 νὰ ἐξαγάγῃ συμπεράσματα «ἐνθαρρυντικὰ διὰ τὴν πρόοδον

την ἐμπορικὴν τῆς ἡμετέρας χώρας», ὡς ὁ κ. Κονοπισόπουλος βεβαιοῖ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων δὲν διστάζομεν ὅπως ἀναφέρωμεν ὅτι σκοπὸς τοῦ συντάσσοντος ἐκθέσεις ἐπὶ στατιστικῶν δεδομένων δὲν εἶναι ἡ ὑπόδειξις τῶν μέσων τῆς προαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου ἡμῶν, ἀλλ' ἡ σαφὴς καὶ λογικὴ ἐ ξ ή γ η σ ι ς τῶν αὐξήσεων ἢ ἐλαττώσεων τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς εἰς τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν εἴδη καθ' ἕκαστον ἔτος.

Εὐκταῖον ὅθεν θὰ ἦτο ἐὰν ἐζητάζετο τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἡμῶν κατὰ τὴν τελευταίαν πενταετίαν οὐ μόνον ἐν συνόλῳ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ὑπερβάλλοντος τῆς εἰσαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν αἰτίων τῆς κατ' ἔτος αὐξήσεως ὡρισμένων εἰδῶν εἰσαγωγῆς καὶ τῶν κυριωτέρων εἰδῶν ἐξαγωγῆς, μεταλλευμάτων σταφίδος, οἴνου, ἐλαίου. Ἰδίως ἡ διάκρισις τῶν αἰτίων τῆς αὐξήσεως καὶ ἐλαττώσεως τῆς ἐξαγωγῆς εἰς αἴτια συμπτωματικὰ καὶ τυχαῖα καὶ εἰς αἴτια ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐνεργείας προερχόμενα, θ' ἀπετέλει τὸν πολυτιμότερον ὁδηγὸν τοῦ διευθύνοντος τὴν Ἐμπορικὴν τοῦ Ἔθνους πολιτικήν.

Ἐπὶ τοιούτων βάσεων φρονοῦμεν ὅτι δέον νὰ στηρίζηται πᾶσα ἐτησία ἐπισκόπησις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ νομίζομεν ὅτι δὲν ἀπέχομεν πολὺ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν θέλομεν φθάσει εἰς τελείαν ἐπίγνωσιν τῶν ἐμπορικῶν ἡμῶν δυνάμεων πρὸς τελειοτέραν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἡ ὕπαρξις τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐμπορίας καὶ Γεωργίας ἐγγυᾶται εἰς πάντας ἡμᾶς ταχίστην διαφώτισιν ἐφ' ὅλων τῶν ὡς ἄνω ζητημάτων.

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ Ξ. ΖΥΓΟΥΡΑΣ

Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς Πατρῶν



Η ΤΑΧΥΤΗΣ ΤΩΝ ΑΤΜΟΠΛΟΙΩΝ

Ἀκατάπαυστος εἶνε ἡ ναυπηγικὴ πρόοδος καὶ καθ' ἡμέραν «τὰ λαγωνικὰ τοῦ «Ἀτλαντικοῦ» ἤτοι τὰ γιγάντια ἀτμόπλοια τὰ διεξάγοντα τοὺς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς πλόας, ἐπιτελοῦσιν ἓν ἔτι βῆμα πρὸς τὰ πρόσω.

Χάρις εἰς τοὺς «flyers» τούτους ἡ Νέα Υόρκη ἀπέχει μόλις τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν λιμένων, ἐν ᾧ μόλις πρὸ ἑνὸς αἰῶνος ἵνα διανύσῃ τις τὸ ταξείδιον τοῦτο δι' ἱστιοφόρου ἐχρειάζετο τεσσαράκοντα πέντε ἡμέρας. Τὸ 1816 τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον κατεφρόνησε τὴν θάλασσαν, διότι ἕως τότε τὰ πρῶτα ἀτμόπλοιά τοῦ μαρκησίου Jouffrais καὶ τοῦ Φούλτωνος περιωρίζοντο εἰς τὴν ποταμοπλοΐαν.

Ἡ «Ἐλίζα» ἔκαμε τὸ πρῶτον μεταξὺ Λονδίνου καὶ Ἅβρης (Havre) ταξείδιον· ἦτο ὁ πρῶτος ἐπὶ θαλάσσης πλοῦς ἀτμοπλυίου, ἡ δὲ ταχύτης ἣν ἀνέπτυξε τὸ ἀτμόπλοιον ἐκεῖνο—11-13 χιλιόμετρα τὴν ὥραν—δὲν ἦτο ἀνωτέρα τῆς τῶν ἱστιοφόρων ἅτινα καὶ ἔστιν ὅτε ὑπερέβαινον τὴν ταχύτητα ταύτην, ἀλλ' ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῶν ἀτμοπλοίων τότε ἦτο ὅτι ἠδύναντο νὰ ταξειδεύωσι καθ' οἱονδήποτε καιρὸν, ἀνεξαρτήτως ἀνέμου καὶ παλιρροίας.

Ἐν ᾧ τὰ ἱστιοφόρα οὐριοδρόμουν μὲν μίαν ἡμέραν χάρις εἰς τὸν οὔριον ἄνεμον, ἐν ᾧ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μόλις ἠδύναντο νὰ σαλευθῶσι χάρις εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν νηνεμίαν !

Καὶ πόσας ἡμέρας διήνυον εἰς μάτην προσπαθοῦντα νὰ μὴ παρασυρθῶσιν ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἐναντίου ἀνέμου ! Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἀνεφάνησαν αἱ τροχοφόροι κορβέτται καὶ φρεγάδαι, αἵτινες ἔτρεχον ὀκτὼ κόμβους. Τὸ πρῶτον πλοῖον ὅπερ ἔφερε ἔλιγα ἦτο ὁ πρόσκοπος «Ναπολέων» καθελκυσθεὶς τὸ 1842, ἡ δὲ ταχύτης του δέκα κόμβων τὴν ὥραν προὐκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων. Ἡ ἐμπορικὴ ναυσιπλοΐα ἐπωφελήθη μετ' οὐ πολὺ τῶν προόδων τοῦ ἀτμοῦ.

Ἡ ναυσιπλοΐα τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἤρξατο ἐπιτυχῶς ἀπὸ τοῦ 1838. Δύο ἀγγλικὰ πλοῖα, ὁ «Σείριος» καὶ ὁ Great Westera ἔφθασαν ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν εἰς Νέαν Υόρκην. Ὁ εἰς τὰ ἀμερικανικὰ ὕδατα κατάπλους τῶν πλοίων ἐκείνων προὐκάλεσεν ἐνθουσιασμόν· τὸ κατόρθωμα τοῦτο τῆς ταχύτητος ἐχαιρέτησε τὸ τηλεβόλον, διότι διὰ τῆς ταχύτητος ταύτης ἐκυριάρχησεν ἐφεξῆς ὁ ἀτμός, τῶν ἱστίων τεθέντων εἰς ἀχρηστίαν, ὁ δὲ κατάπλους τῶν δύο τούτων πλοίων ἦτο ἡ ἠὼς τῆς ἐπαναστάσεως ἣν προὐκάλεσεν εἰς τὴν ναυπηγίαν ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀτμοῦ. Ἐπὶ ἓξ ἔτη ὁ διάπλους τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀπήτει δεκαπέντε ἕως δεκαεξ ἡμέρας.

Μέχρι δὲ τοῦ 1855 ἡ Ἀγγλία εἶχε τὸ ἀποκλειστικὸν μονοπώλιον τοῦ ὑπερατλαντικοῦ ἐμπορίου.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ Messageries Maritimes συνέδεσαν τὴν Μασσαλίαν μετὰ τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν λιμένων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς διὰ πλοίων διανυόντων δέκα ἕως ἑνδεκα κόμβους τὴν ὥραν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ ἀμερικανικὰ ταχυδρομικὰ ἀτμόπλοια «Φραγκλῖνος» καὶ «Οὐμβάλδος» διέπλεον τὸν Ἀτλαντικὸν ἐντὸς δεκατεσσάρων ἡμερῶν.

Κατόπιν δὲ τὰ ταχυδρομικὰ «Φούλτων» καὶ Arago ἐκέρδησαν μίαν ἡμέραν, διαπλέοντα τὸν ὠκεανὸν τοῦτον ἐντὸς δεκατριῶν ἡμερῶν.

Τὸ 1860 ὁ «Βάνδερβιλτ», ἀμερικανικὸν ἀτμόπλοιον καὶ τοῦτο, διέπλεε τὸν Ἀτλαντικὸν ἐντὸς ἕνδεκα καὶ δώδεκα ἡμερῶν. Ἀπὸ τοῦ 1864 ἀναλαμβάνουσι τὴν

μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης συγκοινωνίαν γαλλικὰ ταχυδρομικά· ὁ «Οὐάσιγκτων» διανύει τὴν ἀπόστασιν ἐντὸς δεκαοκτὼ ἡμερῶν καὶ ὁ Lafaqette ἐντὸς δεκαεπτά!

Τὸ 1865 ὁ Pereire καὶ ἡ «Πόλις τῶν Παρισίων» διαπλέουσι τὸν Ἀτλαντικὸν ἐντὸς δέκα δέκα ἡμερῶν καὶ δώδεκα ὡρῶν.

Αἱ μηχαναὶ τῶν πλοίων διὰ τῶν διαρκῶν τελειοποιήσεων μεταρρυθμίζονται διαρκῶς, τελειοποιούμεναι δὲ βαθμηδὸν κατορθώνουσι νὰ ἀναπτύσσεται βαθμηδὸν ταχύτης ὁλονὲν μεγαλητέρα.

Ἀπὸ τοῦ 1883 διὰ τῆς «Νορμανδίας» ἄρχεται ὁ ἀγὼν τῆς ταχύτητος. Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο διέπλεε τὸν Ἀτλαντικὸν ἐντὸς ἐννέα ἡμερῶν καὶ ἀνέπτυσσε ταχύτητα δεκαπέντε κόμβων.

Τὸ 1903 ἡ «Λωρραίνη» χάρις εἰς τοὺς εἴκοσί της κόμβους διανύει τὴν ἀπόστασιν εἰς ἑπτὰ ἡμέρας,

Νέα πρόοδος τὸ 1994 μὲ τὴν «Προβηγκίαν» ἥτις τρέχει 21 1)2 κόμβους καὶ ἐκτελεῖ τὸν διάπλουν εἰς ἓξ ἡμέρας καὶ ἓξ ὥρας.

Δὲν ἐλησμονήθησαν βεβαίως οἱ περιβόητοι ἀγῶνες ταχύτητος μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ τούτου ἀτμοπλοίου καὶ τοῦ γερμανικοῦ «Γερμανία» (Dentschlaud) ὅπερ κάμνει 23 κόμβους. Κατὰ τύχην τὰ δύο ταῦτα ἀτμόπλοια δὶς ἀπέπλευσαν συγχρονως ἐκ Νέας Ὑόρκης. Τὴν πρώτην φορὰν ἐνίκησεν ἡ «Προβηγκία» καὶ τὴν δευτέραν ἡ «Γερμανία». Ἡ «Προβηγκία» ἄλλως ὑπερέβη τὴν ἰδίαν αὐτῆς ταχύτητα κατορθώσασα νὰ διαπλεύσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν καὶ εἴκοσι τριῶν ὡρῶν. Ὁ Ἀτλαντικὸς εἶνε φαίνεται τὸ πεδίον ὅπου ἀενάως διαγωνίζονται εἰς ταχύτητα «τὰ λαγωνικὰ τῆς θαλάσσης».

Μετὰ τὰ δύο τρισμέγιστα γερμανικὰ ὑπερωκεάνεια «Αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ὁ Β'» καὶ «Βασιλόπαις Διάδοχος Κακιλία» τὰ ὁποῖα ἐναυπήγησαν οἱ Γερμανοὶ διὰ νὰ κατανικήσωσι τὰ ἀγγλικὰ καταδρομικὰ «Ἀδριατικὴ» καὶ «Βαλτικὴ», ἐναυπηγήθη τὸ τεράστιον ἀτμόπλοιον «Λυσιτανία», ὅπερ μετὰ τοῦ διδύμου ἀτμοπλοίου, τῆς πρὸ τριετίας καθελκυσθείσης «Μαυριτανίας», εἶνε τὰ μέγιστα τῶν ἀτμοπλοίων ὅσα διαπλέουσι τὸν Ἀτλαντικὸν, διανύουσι δὲ τὸ ταξείδιον τοῦτο ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν καὶ δεκαεννέα ὡρῶν. Ἡ Ἀγγλία ἐπανέκτησεν οὕτω τὸ κύπελλον τοῦ ὠκεανοῦ.

Καὶ ὅμως δὲν ηὐχαριστήθησαν μὲ τοὺς δύο τούτους γίγαντας τοὺς ἔχοντας μῆκος 240 μέτρων· οἱ γίγαντες τῆς χθὲς εἶνε σήμερον πλοιάρια πρὸ τοῦ «Ὀλυμπίου» ὃν καθείλκυσε πέρυσιν ἄλλη τις ἀγγλικὴ ἑταιρεία καὶ ὅστις ἔχει μῆκος 300 μέτρων, τὴν καθέλκυσιν δὲ τοῦ γίγαντος τούτου ἐπηκολούθησε μετά τινας μῆνας ἰσομεγέθους καὶ ἰσομήκους τέρατος, ἡ τοῦ «Τιτανίου»· τὸ μῆκος τῶν πλωτῶν τούτων πόλεων εἶνε ἴσον πρὸς τὸ ὕψος τοῦ πύργου Ἄϊφελ!

Ἀλλ' ἡ ναυπήγησις τοιούτων κολοσσῶν δὲν ἐτελείωσεν, οὐδ' ὁ ἀγών. Ἡ Γερμανία θὰ ναυπηγήσῃ πλοῖον ἀκόμη ὑπερμέγεθες καὶ ἔθηκεν ἤδη ἐπὶ τῆς ἐσχάρας τὴν «Εὐρώπην» πλοῖον 305 μέτρων ἐκτεπίζον 70,000 τόννους!

Ἀπὸ δέκα ἐτῶν λοιπὸν τὸ μῆκος τῶν ὑπερωτεανείων δὲν ἔπαυσεν αὐξανόμενον ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑξῆς πίνακος!

			Μέτρα	*Τόννοι*	*Ἵπποι*	*Κόμβοι*
1900	Γερμανία	Γερμανικὸν	200	23.600	36.000	23
1903	Γουλιέλμος Β'	Γερμανικὸν	206	26.000	38.000	23 1)2
1906	Προβηγκία	Γαλλικὸν	191	21.000	30.000	23
1907	Λυσιτανία	Ἀγγλικὸν	228	45.000	70.000	24 1)2
1908	Μαυριτανία	»	228	45.000	70.000	24
1910	Ὀλύμπιος	»	300	60.000	60.000	20
1910	Τιτάνιος	»	300	60.000	60.000	20
1911	Εὐρώπη	Γερμανικὸν	305	70.000	60.050	20

ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

[Τὸ «Ἐθνικὸν Κουρεῖον»]



— Κούρευε μὲν, ἀλλὰ χωρὶς λούσιμον, διότι ὅλα ὁμοῦ τριάντα λεπτὰ...τῆς ὥρας λέγει καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς.

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου συνάγεται προσέτι ὅτι : τοῦ μήκους αὐξανομένου ἡ ταχύτης ἐλαττοῦται.

Διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ μήκους τὰ πλοῖα καθίστανται εὐσταθέστερα, Ἀντέχουσικάλλιον κατὰ τῶν τρισμεγίστων κυμάτων τοῦ ὠκεανοῦ ἡ δὲ εὐστάθεια αὐτῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων πλοίων, τῶν ἐχόντων μῆκος 300 μέτρων καὶ πλέον, κατηργήθησαν τὰ χειλώματα

τῶν τραπεζῶν καὶ τραπεζαριῶν καὶ τὰ reidons, ἤτοι αἱ θῆκαι τῶν τραπεζῶν ὅπου ἐτίθεντο τὰ ποτήρια καὶ αἱ φιάλαι διὰ τὸν φόβον τῆς τρικυμίας.

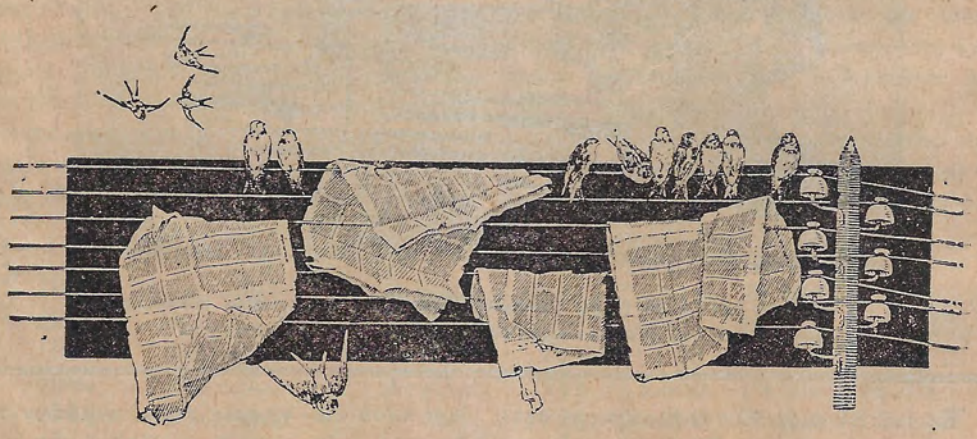
Ἡ αὔξησις τῆς ταχύτητος εἶνε δαπανηροτάτη π.χ. ἡ «Μαυριτανία» δι' ἓν ταξείδιον ἀπὸ Λιβερπούλην εἰς Νέαν Ὑόρκην καίει 12,500 τόννους ἀνθράκων—ἤτοι ποσότητα, ἥτις τεθειμένη εἰς σιδηροδρομικὰς ἁμάξας θὰ ἀπῄτει 500 τοιαύτας ἁμάξας τῶν 25 τόννων,ὁ δὲ συρμὸς οὗτος θὰ κατελάμβανεν ἓξ χιλιόμετρα! Ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ ἐπιτύχῃ καὶ ἀνωτέραν τῆς κεκτημένης ἤδη μεγίστης ταχύτητος, ἀλλὰ τὸ κατόρθωμα δὲν θὰ ἦτο συμφέρουσα ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις.

Πλοῖον διανῦον 10 κόμβους—ὁ ναυτικὸς κόμβος εἶνε τὸ 1]120 τοῦ ναυτικοῦ μιλλίου, ἐν τῇ ναυσιπλοΐᾳ δὲ τὰ πάντα ἀνάγονται εἰς ὑπολογισμοὺς ὡς γνωστὸν τοῦ κύκλου· ἡ περιφέρεια τοῦ κύκλου διαιρεῖται εἰς 360 μοίρας καὶ ἑκάστη μοῖρα εἰς 60 λεπτά, ἕκαστον δὲ λεπτὸν ἰσοδυναμεῖ πρὸς 1851 μέτρα καὶ 850—ὥστε ἓν πλοῖον διανῦον δέκα κόμβους τὴν ὥραν ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι καταναλίσκει ἓν χιλιόγραμμον ἄνθρακος καθ' ἵππον καὶ καθ' ὥραν, ὁ δὲ τόννος τοῦ ἄνθρακος στοιχίζει 25 φράγκα, θὰ δαπανήσῃ φρ. 43.70 διὰ νὰ διανύσῃ 13 κόμβους θὰ δαπανήσῃ φρ. 80.60, διὰ 17 κόμβους, φρ. 196.48, διὰ 19 κόμβους, φρ. 276.65, διὰ 21 1)2 κόμβους, κόμβους, φρ. 407. 97 δι' 23 κόμβους, φρ. 555.

Τὸ χιλιόμετρον πρὸς 10 κόμβους στοιχίζει φρ. 2.86 καὶ πρὸς 23 κόμβους φρ. 13.20.

Διὰ νὰ χωρέσῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἡ ἀναγκαία ποσότης μοῦ ἄνθρακος—ὅρος ἀληθὲς —ὅπως τὸ πλοῖον ἀναπτύξῃ τὴν μεγίστην δυνατὴν ταχύτητα, θὰ καταληφθῇ τοιαύτη ἔκτασις ὥστε τὸ ἀναγκαῖον διαμέρισμα διὰ τοὺς ἐπιβάτας θὰ μειωθῇ, τὴν δὲ προελθοῦσαν ἐκ τῆς ποσότητος ταύτης δυσχέρειαν εἰς τὴν ἐν τῷ πλοίῳ κυκλοφορίαν δὲν ἰσοφαρίζει τὸ ἐμπορικὸν κέρδος, πᾶν ἄλλο.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐν τῷ νέῳ γερμανικῷ ἀτμοπλοίῳ, τῇ «Εὐρώπῃ», παρορᾶται ὀλίγον τι ἡ ταχύτης, καὶ τοῦτο εἰς ἀνάξιον λόγου ἀριθμὸν ὡρῶν ἐξ ἐναντίας δὲ παρέχεται εἰς τοὺς ἐπιβάτας ἡ μεγίττη μέχρι τοῦδε παρασχεθεῖσα ἄνεσις καὶ τρυφή.



ΒΡΑΧΕΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΦΟΡΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΥΠΟ ΔΟΥΚΑ Γ. ΜΠΕΛΛΟΥ ΙΑΤΡΟΥ

Χάριτες πλεῖστοι καὶ ἔπαινοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνη ὀφείλονται τῷ σχόντι τὴν εὐτυχῆ πρωτοβουλίαν, ὅπως ἀνερευνηθῇ ἡ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης προφορά, ἣν οἱ αἰῶνες καὶ ἡ αὐθαιρεσία ἑνὸς σοφοῦ θεολόγου διέφθειραν καὶ διεστρέβλωσαν εἰς τοσοῦτον φρικώδη βαθμόν, ὥστε ἡ μουσικωτάτη καὶ εὐγενεστάτη τῶν γλωσσῶν ἀμουσοτάτη νῦν καὶ κακόηχος φαίνεται.

Καὶ συνέβη μὲν ὅμοιον ἄτοπον καὶ εἰς τὴν Λατινικήν, μάλιστα ἐν Ἀγγλίᾳ κατέστη ἀγνώριστος καὶ αὕτη ἀπαγγελλομένη γνωστὸν δ' ὅτι Πάππας Ρώμης, πρὸς ὃν Ἄγγος ἐπίσκοπος ἀπήγγειλε λατινιστὶ προσφώνησιν, ἐξητήσατο συγγνώμην ἐπὶ τῇ σιωπῇ δικαιολογούμενος, ὅτι οὐδὲν ἐνόησε τῶν λεχθέντων, ἅτε ἀγνοῶν τὴν Ἀγγλικήν! Ἀλλὰ τὸ κωμικὸν τοῦτο ἠδύνατό πως εὐπρόσωπον ἔχειν τὴν πρόφασιν, ἅτε τῆς Λατινικῆς νῦν νεκρᾶς θεωρουμένης καὶ οὔσης. Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ὅμως, ἣν λαλοῦμεν καὶ γράφομεν καὶ ἀναγινώσκομεν περὶ τὰ 12 ἑκατομμύρια ἐν τῇ ἀρχικῇ ἡμῶν κοιτίδι καὶ τῇ πατρικῇ ἡμῶν ἑστίᾳ, καὶ ἣν ἐλάλουν ἂν καὶ νῦν περὶ τὰ 20—25 ἑκατομμύρια, εἰμὴ τὸ ξῖφος τοῦ Μωάμεθ ἐξισλάμιζε πλεῖστα Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνίδων ἑκατομμύρια· καθόσον καὶ νῦν ἔτι Κρῆτες καὶ Κύπριοι, Ἠπειρῶται καὶ Ἀλβανοὶ καὶ Μακεδόνες καὶ Θρᾷκες καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἵ τε περὶ τὸν Πόντον (Λαζοὶ) καὶ οἱ ἐν Συρίᾳ Μωαμεθανοὶ εἰσὶν Ἕλληνες βίᾳ καὶ ἀνάγκῃ ἐξισλαμισθέντες κατά τε τοὺς φοβεροὺς καὶ τρομεροὺς τῆς βαρβάρου κατακτήσεως χρόνους, ἀλλὰ καὶ πρὸ 60 μόλις ἐτῶν (οἱ ἐν Μακεδονίᾳ Βαλαάδες ἐπικαλούμενοι) —περὶ τῆς ἑλληνικῆς, λέγω, ἀδικαιολόγητον καὶ ἄδικον νομίζω τεχνητὴν καὶ θεολογικῇ ἐμπνεύσει ἐφευρεθεῖσαν προφοράν.

Τὸ ξένον καὶ παράδοξον τῆς Ἐρασμικῆς προφορᾶς ἐπί τε τῆς Λατινικῆς καὶ μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πᾶς δύναται κατανοῆσαι ἐφαρμόζων αὐτὴν καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς. Πειραθήτω δὲ τὸ σοφὸν Συνέδριον τοῦ πράγματος, ἀνατιθὲν ἑνὶ τῶν μελῶν, ὅπως ἀναγνώσῃ τελίδα οἱουδήποτε Ἄγγλου συγγραφέως ἢ καὶ τεμάχιον ἐφημερίδος ἀγγλικῆς κατὰ τὴν πρότυπον καὶ ἀναλελυμμένοις γράμμασι καὶ ἄνευ τοῦ δέλτα καὶ θῆτα (th th) προφοράν. Εἰμὶ βέβαιος ὅτι ὁμηρικοὶ γέλωτες ἄσβεστοι καὶ καγχασμοὶ δίκην κεραυνῶν ἐκραγήσονται, δονοῦντες καὶ σείοντες τὴν τέως σεμνὴν καὶ σοβαρὰν καὶ σύνοφρυν αἴθουσαν τοῦ ὑμετέρου σοφοῦ συνεδρίου, ὡς θύελλα καὶ καταιγὶς ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ἐξερράγη ἄρτι κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ὀξυτάτου Ρουσβέλτου, Προέδρου τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας, ἐπιχειρήσαντος τὴν ἀλλαγὴν τῆς ὀρθογραφίας ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, καὶ τὸ εὐκολώτερον ἢ ἐρασμικώτερον.

Ἡ ἀρίστη, καθ' ἡμᾶς, λύσις τοῦ περὶ προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς ζητήματος ἦν βεβαίως ἡ παραδοχὴ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν προφορᾶς τῆς ἱστορικῆς καὶ ζώσης, ἥτις ἐσφαλμένως καλεῖται νέα, ἅτε βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς ὑπὸ δισχιλίων τοὐλάχιστον καθεστηκυῖα ἐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὕτη ὑπέστη τὰς φυσικὰς τῶν αἰώνων μεταβολὰς καὶ μεταλλαγάς, ὁ φιλολογικὸς κόσμος δύναται εἰσαγαγεῖν τὴν γνησίαν καὶ ἀληθῆ, ὡς αὕτη

δύναται μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας καθορισθῆναι ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων μνημείων ἅτινα γραπτά τε καὶ προφορικὰ καὶ ζῶντα διέσωσεν ἑλληνική. Χρήσιμα οὖν πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐξακρίβωσιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπίλυσιν τοῦ ἡμετέρου προβλήματος ἡγοῦμαι τάδε· α') τὰ διάφορα σχετικὰ ἀλφάβητα, ἤτοι σημιτικόν, λατινικὸν μετὰ τῶν νέων εὐρωπαϊκῶν, κοπτικὸν ἢ νεοαιγυπτιακὸν καὶ τὸ σλαυϊκόν. β') τὰς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν μετενεχθείσας λέξεις καὶ τἀνάπαλιν, ὡς καὶ τὰς ἐν τῇ κοπτικῇ περισωθείσας ἑλληνικὰς λέξεις καὶ φράσεις καὶ περιόδους καὶ ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους· γ') τὰς λατινικὰς ἐπιγραφὰς τὰς ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἀποδιδομένας καὶ τἀνάπαλιν· δ') τὴν σχολικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν παράδοσιν· ε') τὴν ἐθνικήν, ἤτοι τὴν ζῶσαν προφοράν, οἵα ἀνευρίσκεται κληρονομικῶς παραδιδομένη ἀπὸ μάμμης εἰς ἐγγόνους καὶ ἀπὸ μητρὸς εἰς τέκνα ἐν ταῖς τρισὶ σωζωμέναις διαλέκτοις τῆς νῦν ἑλληνικῆς, ἤτοι 1ον) τῇ κοινῇ λαλουμένῃ (ρωμαϊϊκα) 2ον) τῇ δωρικῇ ἢ λακωνικῇ (Τσακώνικα) καὶ 3ον) τῇ Μακεδονοϊλλυρικῇ ἢ αἰωλικῇ (ἀρβανίτικα). Τούτοις δὲ προσθετέον καὶ τὰ παντοῖα καὶ ποικίλα τοπικὰ ἰδιώματα : ἰταλιωτικόν, κρητικά, κυπριακόν, Ποντικόν, τῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους νήσων, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Ἠπειρωτικόν, Μακεδονικὸν καὶ Θρᾳκικόν, παλαιότερον Ἀττικὸν καὶ Θηβαϊκόν, Μεγαρικόν, Πελοποννησιακὸν κλπ. ς') καὶ τελευταῖον, χρήσιμον ἡγοῦμαι τὴν σύγκρισιν πρὸς τὰς ἄλλας συγγενεῖς καὶ συγχρόνους νῦν γλώσσας.

Α΄

Καὶ ἐν πρώτοις ἐξεταστέον αὐτὸ τὸ ἀλφάβητον, ὅπερ, ὡς κοινῶς ἄχρι τοῦδε πιστεύεται, προῆλθεν ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἢ μᾶλλον σημιτικοῦ ἀλφαβήτου. Ἐκ τῆς συγκρίσεως δὲ ταύτης πειθόμεθα, ὅτι ὀρθῶς ἀπέδωκεν ὁ Ἔρασμος τὰ γράμματα β, γ, δ διὰ τοῦ τραχέως αὐτῶν φθόγγου ὡς bê, ga, dé· καθόσον τὰ ἑλληνικὰ ἀποδίδοντα τἀραβικὰ bet, guim, dàl ἐκέκτηντο τὸν φθόγγον τούτων.

Τοῦτο δ' αὐτὸ ἐπικυροῦται ἐκ τῆς συγκρίσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον, ὅπερ, ὡς ἱστορεῖται, Ἕλληνες εἰσήγαγον εἰς τὴν ἀπαίδευτον καὶ ἀναλφάβητον τέως Ρώμην. Βεβαίως δ' οἱ Ἕλληνες ἔδωκαν τοῖς Ρωμαίοις ὅτι ἐκέκτηντο ἐπέδωκαν τουτέστι διὰ τῶν λατινικῶν γραμμάτων τοὺς φθόγγους τῆς ἰδίας ἑαυτῶν γλώσσης τόσον, ὅσον καὶ τῆς λατινικῆς. Διὸ τὸ μὲν βῆτα ἦν beta, τὸ δὲ γάμμα ὡσαύτως ἦν τραχὺ gamma, ὡς καὶ τὸ δέλτα dé. Γνωστὸν δ' ὅτι τὸ τρίτον γράμμα τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου πάλαι μὲν εἶχε τὸν φθόγγον τοῦ ga, ὡς δείκνυται ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς τὸ C, ἴσον ἐστὶ πρὸς τὸ Gajus. Βραδύτερον δὲ πολλῷ μετέπεσεν εἰς τὸν συγγενῆ, καθ' Ἡσύχιον φθόγγον Κα, ὅστις ἀπὸ κε—κι πρὸ τοῦ e καὶ i μόλις περὶ τὸν 2 μ. Χ. αἰῶνα ἱστορεῖται μεταπεσὼν εἰς τσι (= ἀγγλ. Ch ἰταλ. ci).

Ἀλλ' ἐξετάζοντες τὸ κοπτικὸν ἀλφάβητον, ὅπερ ἔστιν αὐτὸ τοῦτο ὁλόσωμον τὸ ἑλληνικὸν βλέπομεν, ὅτι τὸ βῆτα ἐνταῦθα μετηνέχθη ὡς vita (ἢ véta κατὰ τοὺς τῆς Ἄνω Αἰγύπτου Κόπτας)· ἀλλ' ὁ Steipdord ἀποδίδοσιν αὐτῷ διπλῆν φθογγολογικὴν δύναμιν, ἤτοι béta, τραχὺν τουτέστι καὶ λεπτὸν φθόγγον. Ἐξ οὗ ὑποφαίνεται, ὡς νομίζω, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βῆτα διπλῆν εἶχεν ἐπὶ Ἀλεξανδρινῶν τὴν δύναμιν καθάπερ καὶ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἀπὸ τῆς 4 ἢ 5π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Τέλος δ' ἐξετάζοντες τὸ ὑπὸ Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου φιλοτεχνηθὲν τοῖς Σλαύοις ἀλφάβητον, βλέπομεν, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἁπλοῦ βῆτα διπλοῦν ἔδωκαν αὐτοῖς γράμμα βῆτα, τουτέστι vita καὶ beta. Ἀπόδειξις ὅτι τὸν 6 ἢ 7 (ἀγνοῶ) μ. Χ. αἰῶνα τὸ β παρ' ἡμῖν κατεῖχε μόνον τὸν λεπτὸν φθόγγον τοῦ véta.

Β΄

Πολύτιμον ὡσαύτως βοήθημα ἀποτελοῦσιν οἱ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συγγραφεῖσιν ἀπαντῶσαι καὶ ἐκ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταπεφρασμέναι ἢ μᾶλλον μεταγεγραμμέναι λέξεις, οἷαι μάλιστα παρὰ Πλουτάρχῳ εὑρίσκονται. Οὕτω λ. χ. οὗτος μεταγράφει τὸ βραχὺς διὰ τοῦ βρέβις,

δι' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ γράμματος (βῆτα), ἀποδιδοὺς καὶ τὸν bé καὶ τὸν va λατινικὸν φθόγγον. Ὡσαύτως, τὸ aenobarbus διὰ τοῦ ἀηνόβαρος (Παύλ. Αἰμιλ. 25), ἔνθα τὸ n ἀποδίδοσι τὸ μακρὸν e, καὶ τὸ β τὸ bé, καθάπερ ἀλλαχοῦ τὰ Οὐάρων καὶ Βάρων καὶ Οὐργίλιος καὶ Βιργίλιος δεικνύουσιν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βῆτα εἶχε καὶ τὸν φθόγγον τοῦ vau, τὸν νῦν παρ' ἡμῖν.

Ἐκ τοῦ Πλουτάρχου ὡσαύτως μανθάνομεν, ὅτι τοὐλάχιστον μέχρις αὐτοῦ ἐσώζετο ἐκφωνούμενον τὸ δασὺ πνεῦμα· «τὸ γὰρ τοῦτο ὅτι Ρωμαῖοι καλοῦσιν,» ἔνθα τὸ hoc ἀκριβῶς ἀποδίδοται διὰ τοῦ ὅτι δασυνομένου.

Λαμπρῶς δὲ καταδείκνυται ἡ τοῦ η ὡς ε μακροῦ προφορὰ ἐκ πλείστων ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ μισκῆρε, δι' οὗ ἀποδίδοσι τὸ miscêre=κεράσαι (Πλούτ. 2, 226 Β). Ὡσαύτωςκαὶ ἡ τῆς διφθόγγου ει ὡς ι μακροῦ προφορὰ σαφῶς δείκνυται καὶ ἐκ τῆς λέξεως εἰδὸς=idus, καὶ idolumκαὶ idololâtres κλπ. Ἐπίσης δὲ τὸ διπλοῦν γ ἀποδίδοται διὰ τοῦ λατινικοῦ ng, καθάπερ καὶ νῦν ἔτι παρ' ἡμῖν : Ἄλβα Λόγγα=alba longa, ὡς καὶ ἄγγελος=angelus κλπ.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων σαφῶς, νομίζω καταδείκνυται πόσον πολύτιμον βοήθημα πρὸς ἔρευναν τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς τυγχάνουσιν οἱ περὶ τὰ Ρωμαϊκὰ ἀκμάσαντες τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ἰδίᾳ Πλούταρχος, Πολύβιος, Στράβων Κλπ.

Ἐνδὲ τοῖς ἱεροῖς τῶν Κοπτῶν βίβλοις ἀνευρίσκομεν: χερε (ἀντὶ χαῖρε), σοφια ορθι =ὀρθοὶ), δευτε παντες ι λαι (=οἱ λαοὶ,), ι τις αστρις = τοῖς ἄστροις, εν ιδι περιστερας εβεβευ (=ἐν εἴδει περ. ἐβεβαίου). Ἐ δυναμις = Αἱ δυνάμεις· σε ἐνουμεν σι ευχαριστουμεν.. κε δεόμεθα = Σὲ αἰνοῦμεν· σοὶ εὐχαριστοῦμεν.. καὶ.. δεόμεθα.

Πάντα δὲ ταῦτα ὡς εἰκὸς, παρελήφθησαν περὶ τὴν 3 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα καὶ βεβαίως πρὶν ἢ ἀποσχισθῶσι τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας οἱ Κόπται ὡς μονοφυσῖται. Ἐξ οὗ καταφαίνεται πόσον ἄστοχος καὶ ἄδικος τυγχάνει ἡ περιφρονητικὴ ὀνομασία τῆς ἡμετέρας προφορᾶς ὡς νέας ἢ νεοελληνικῆς, ἐνῷ αὕτη ἀποδεικνύεται ἀρχαιοτέρα πάσης προφορᾶς πάσης ἄλλης εὐρωπαϊκῆς γλώσσης κατὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, ἢ μᾶλλον περὶ τὰς 2 χιλιετηρίδας.

Γ'.

Σπουδαιότατον δ' ὡσαύτως βοήθημα παρέχουσιν ἡμῖν αἱ λατινικαὶ ἐπιγραφαὶ αἱ ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἀναγεγραμμέναι, ὡς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ αἱ λατινικοῖς ἀποδιδόμεναι γράμμασιν. Ἀντιγράφομεν ὧδε τινας τούτων.

Ἐπιγρ. 698... MAPITO BENE MEPENTI(marito bene merenti)
» 848... ΒΕΙΞΙΤ...ΔΙΗΣ = vixit.. dies)
» 1369... ΦΗΚΙΤ ΒΙΞΙΤ...= fecit.. vixit.
» 1492... ΑΒΡΕΛΙΑΝΑ..ΔΙΕΣ (Aureliana...dies).
» 1608... ΟΥΡΒΙΚΩ ΦΙΛΙΩ BENE MEPENTI ΦΗΚΙ = Urbico filio bene mernti feci
» 1652... BENE MEPENTI ... BIXIT..... ΔΙΗΣ = benne merenti vixit dies
» 1473... Αὐρηλίνῳ Πολυδεύκῃ συνχαίρων ΦΗΚΙΤ ΦΙΛΙΟΥΣ = fecit filious.
» 2318... CΩCANH ΦΙΛΙΗ ΜΑΤΗΡ ΒΗΝΗ ΜΗΡΗΝΤΙ ΦΗΚΙ ΒΙΧ = Sosanae filiae mater bene merenti... feci vix.

Ἐκ τούτων (ἵνα εἰς τοὺτας περιορισθῶμεν) σαφῶς καταμανθάνομεν, ὅτι τὸ βῆτα διπλοῦν ἐξήγγελε φθόγγον α) τὸν τραχὺν bé· οἷον βενε καὶβήνη=vene,καὶβ)τὸν λεπτὸν βοῦ· οἷον βίζιτ=vixit. Ἀβρελιάνα= Aureliana 2ον)ὅτι τὸγάμμα ἔσωζεκαὶ τὸν τραχὺν φθόγγον ga· ὡς ἐν ἐπιγραφῇ 1612 ΕΝΤΗΑΔΕ GE GATECHI = ἐνθάδε γῆ κατέχει, τὸ ge = ΓΗ. 3) ὡς καὶ τὸ δέλτα ἐτήρει καὶ τὸν τραχὺν φθόγγον dé ΔΙΕΣ dies 4ον) ὅτι τὸ Η ἐτήρει καθαρὸν τὸν φθόγγον τοῦ μακροῦ e ὅηνη μηρηντι = bene=merenti ΔΙΗΣ=dies κτλ· 5) ὅτι αἱ δίφθογγοιι αι, ει καὶ οὐ ἦσαν μονό-

φθογγοι, καθάπερ καὶ νῦν παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ ἡ λατινικὴ ae=η=ε(ΦΙΛΙΗ=filiae.)

Δ'.

Ἡ νῦνδιδασκομένηπαρ'ἡμῖν προφορὰ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ἥτις εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, οὐδὲν ἐμφαίνει τὸ ξενικόνοὐδ'ἐνέχειἐπείσακτον καὶ μὴ ἑλληνικὸν φθόγγον, εἰς μὲν τὰ σύμφωνα β,γ,δ, ὡς ἐπὶ τὸπλεῖστονἀπονέμει τοὺς λεπτοὺς φθόγγους= v, gh, th· τοὺς δὲ τραχεῖς τούτων φθόγγους bé, ga, dé ἐκ τῆς ζώσης ἐθνικῆς προφορᾶς παραλαβοῦσα μετήνεγκε νῦν ἐπὶ τῶν πῖ, κάππα καὶ ταῦ· οὕτω τὸ πῖ μετὰ τὸ μῖ ἢ νῖ πάντοτε ἀπαγγελλόμενον ὡς bé : ἔμπορος = emporos ἐμπρὸς=empros: ἄμπελος = ampelos κτλ. Ἔστι δὲ τοῦτο παρόμοιον πρὸς τὰ ἀρχαῖα Δελφικὰ βατεῖν καὶ βικρὸς ἀντὶ πατεῖν καὶ πικρός. Τὸ δὲ κάππα μετὰ τὸ γάμμα ἢ νῖ προφέρομεν (καθάπερ καὶ αὐτὸ τὸ γ) ὡς ga· ἀγκάλη=angali· ἄγγελος =angelos, κτλ. Τὸ δὲ ταῦ μετὰ τὸ νι προφέρομε ὡς dé οἷον, πέντε = pente· παντὸς=pantos, παρόμοια πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν πέδε ἀντὶ πέντε καὶ πρὸς τὸ νῦν Μεγαρικὸν ἰδίωμα τῆς προφορᾶς τοῦ ντ ὡς d οἷον πέδε, ποδικὸς ἀντὶ πέντε ποντικὸς κτλ.

Τὸ δὲ γάμμα πρὸ μὲν τῶν φθόγγων e καὶ i προφέρομεν ὡς j (ἰῶτ), πρὸ τοῦ γ δὲ καὶ κ καὶ χ καὶ ξ ἀπαγγέλλομεν ὡς νῖ (ἄγγελος=angelos, ἀγκάλι=angali, βρόγχος =vronchos, ἀπήγξατο = apinxato : δίδομεν δ' αὐτῷ τὸν τραχὺν φθόγγον ga ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν δύο γ : ἀγγεῖον=angion ἢ ὅτι προκύπτει ἐκ τοῦ συγγενοῦς φθόγγου κάππα· γαμήλα ἐκ τοῦ κάμηλος=gamila κλπ.

Τὰς διφθόγγους ἐν τῇ διδασκομένῃ (πλὴν τῶν μετὰ τοῦ υ, ὃ προφέρομεν ὡς σύμφωνον = φ ἢ β) μανθάνομεν ὡς ἁπλοῦς φθόγγους φωνήεντος: αι=ε, κατὰ τὸ γαλλικὸν aimer: τὸ ει=ι τὸ οι=υ ἢ ι·) τὸ ου =u (λατινικόν). Ἐξωμοιώσαμεν δὲ πάντα τὰ φωνήεντα ὡς πρὸς τὸν χρόνον, μὴ διακρίνοντες τὰ μακρὰ τῶν βραχέων· τοῦτο δὲ διότι ἐμηκύναμεν τὰ βραχέα (ε, ι, ο, ῦ, αῖ, οῖ) καταστήσαντες αὐτὰ ἰσόχρονα πρὸς τὰ μακρά, μάλιστα ὅταν τονίζωντ ι.

Πρὸς δὲ τούτοις μετεβάλομεν τὸ ε̃ μακρὸν (ἦτα) ἐπὶ τὸ ἀγγλικώτερον εἰς ει ἢ ῖ μακρόν· τοῦτο δὲ ἀκολουθοῦντες τῇ ἀρχαίᾳ αἰολικῇ καὶ μάλιστα τῇ βοιωτικῇ συνηθείᾳ τρεπούσῃ τὸ η εἰς ει, κατὰ τὰς βοιωτικὰς ἐπιγραφὰς πατεὶρ μείτε, μεὶν, Θειβᾶος ἀντὶ τῶν πατὴρ, μήτε , μὴν, Θηβαῖος κλπ.

Τέλος δὲ ὅλως σχεδὸν ἀπεβάλομεν τὸ δασὺ πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ τὸ αἰολικώτερον. Γνωστὸν δ' ὅτι οἱ Αἰολεῖς, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ πανάρχαιοι προπάτορες ἡμῶν Πελασγοὶκαλούμενοί πρότερον καθ' Ἡρόδοτον, ἀπετέλουν τὰ ἑνέα δέκατα τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ, τὰ μέγιστα δὲ βεβαίως ἐπηρέασαν καὶ τῆς προφορᾶν καὶ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν νῦν κοινῆς ἑλληνικῆς, ἥτις κατὰ τὸν ἡμέτερον κ. Γ. Χατζηδάκιν προέκυψεν ἐκ τῆς ἀρχαίας κοινῆς. Οἱ Αἰολεῖς, δ', ὡς ἱστορεῖται καὶ τὸ δασὺ πνεῦμα ἀπέφευγον καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ υ καὶ τὸ η ὡς ει ἤτοι ε μακρὸν προὔφερον.

Ε'

Ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον τῶν βοηθημάτων πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἑλληνικῆς προφορᾶς βεβαίως παρέχει ἡ ἐμβριθὴς καὶ ἐπιστημονικὴ μελέτη τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἢ τῆς ἐθνικῆς προφορύς, οἷα λαμπρὰ καὶ ζῶσα καὶ ὁλόκληρος σώζεται ἐν ταῖς συγχρόνοις τρισὶ διαλέκτοις (κοινῇ, ἀλβανικῇ καὶ τσακωνικῇ) καὶ τοῖς πολλοῖς καὶ ποικίλοις γλωσσικοῖς ἰδιώμασι τῆς νῦν λαλουμένης ἑλληνικῆς γλώσσης.

Καὶ ὄντως καὶ αὐτὸ τὸ δασὺ πνεῦμα, ὅπερ διδασκόμεθα ὡς ἀπὸ χιλιετηρίδων ἤδη ἀπολωλὸς, ἀνευρίσκομεν λαμπρὸν καὶ ἀναμφίλεκτον καὶ ἀναντίρρητον καὶ ἀναμφισβήτητον ἐν τῇ Μακεδονοϊλλυρικῇ (ἀλβανικῇ) διαλέκτῳ οἷον ἔλκει (=helki) τὸ ἕλκειν καὶ ἥλ (hel) τὸν ἥλον καλοῦσιν, ὅστις καὶ ἦλ ἐν τοῖς λεξικοῖς ἀναγέγραπται.

Ὡσαύτως δὲ ὁ τόνος καὶ ἐν τοῖς τρισὶν ἡμῶν διαλέκτοις ἔστι κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ ἀρχαίῳ ἤτοι ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων συλλαβῶν, καὶ οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς παραληγούσης καὶ προπαραληγούσης,

καθάπερ ἐν ταῖς ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις καὶ τῇ λατινικῇ· διὸ καθίσταται ἀπαραίτητος ὁ τονισμὸς ἐν τῇ γραφῇ οὐ μόνον διὰ τοὺς ξένους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας αὐτούς. Πάσχει δὲ καὶ νῦν ἔγκλισιν ὁ τόνος ὡς καὶ πάλαι ἐπὶ τῶν ἐγκλινομένων μορίων καὶ κατὰ τὰς τρεῖς διαλέκτους. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ ὁ περισπώμενος τόνος διασώζεται ἐν τῇ Μακεδονικῇ Ἰλλυρίᾳ, (ἔνθα πολὺς ἀκούεται δικην κύματος ὑψῶν καὶ ταπεινῶν τὴν φωνὴν ἐπὶ τοῦ τονιζομένου ἢ μᾶλλον περισπωμένου φωνήεντος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῶν φωνηέντων καὶ διφθόγγων, ἤτοι ἡ διάκρισις εἰς μακρὰ καὶ βραχέα, λαμπρῶς σώζεται ἐν τοῖς λαλουμένοις διαλέκτοις, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸ ε καὶ ο, μάλιστα δ' ἐν τῇ ἀλβανικῇ, παρ' ἣ πάντα τὰ βραχέα φωνήετα (ă, e, ĭ, o, ŭ) καὶ αἱ βραχεῖαι δίφθογγοι (aĭ, oĭ καὶ oŭ μάλιστα παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι, κατὰ τοῖς ἀρχαίοις γραμματικοὺς. ὡς ἐν τῷ κούνες=κύνες) λαμβάνουσι φθόγγον ὅμοιόν πως πρὸς τὸ γαλλικὸν e muet καὶ τὸ ἀγγλικὸν e ἢ καὶ ο βραχύ. Τοῦτον δ' οἱ πρῶτοι ἀλβανολόγοι ἐκάλεσαν ἀόριστον (unbestimmte) φωνῆεν, ὅτε μὴ δυνάμενον διακρίνεσθαι τῶν ἄλλων πάντων φωνηέντων, οἱ δ' ἀρχαιότεροι ὡς ὁ Camarda καὶ Hahn, οἱ γράφοντες ἑλληνικοῖς γράμμασι τὴν ἀλβανικὴν, ἐσημείουν διὰ τοῦ e γαλλικοῦ, οἱ δὲ γράφοντες διὰ λατινικῶν ἢ ἀναμίκτων στοιχείων σημειοῦσι διὰ τοῦ ε ἑλληνικοῦ. Ὁπωσδήποτε ἓν ἔστι βέβαιον, ὅτι μάλιστα ἐν τῇ μακεδονοϊλλυρικῇ διαλέκτῳ διακρίνεται σαφῶς καὶ φανερῶς τὸ βραχὺ καὶ μακρὸν ε, καὶ ἂν ποτε εἰσαχθῇ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλολογικὴ γραφὴ καὶ ὀρθογραφία εἰς τὴν ἀλβανικὴν, ἀντὶ τοῦ γαλλικοῦ e τοῦ Καμάρδα γραφήσεται ἁπλῶς τὸ ἑλληνικὸν ε, ὡς πράττουσιν οἱ τὴν λατινικὴν ἢ ἀνάμικτον γραφὴν ζητοῦντες εἰσαγαγεῖν ἀντὶ δὲ τοῦ ε μακροῦ γραφήσεται τὸ η, ὡς ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ φιλολογία ἀπαιτοῦσι.

(Ἕπεται συνέχεια καὶ τέλος)



ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΦΟΡΩΣΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΡΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΕΙΣΑΙ ΥΠΟ ΠΡΩΗΝ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ

Ἐπὶ τουρκοκρατείας ἡ γεωργία ἀνὰ τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς διεξήγετο ὅλως ἐμπειρικῶς καὶ δι' ὀργάνων αὐτόχημα πανραχαίων. Τὸ μόνον γνωστὸν μοὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν ἐκείνης εἶνε τὸ «Γεωπονικὸν» τοῦ Κρητὸς μοναχοῦ Ἀγαπίου Λάνδου, σύντομος πραγματεία (εἰς 16ον σελ. 144), δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1647 καὶ ἀνατυπωθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1888. Ἡ δίτομος «Ἐμπορικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία» τοῦ Ν. Παπαδοπούλου, ἥτις ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1815 περιλαμβάνει πολλὰς πληροφορίας περὶ τῶν τότε γεωργικῶν προϊόντων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Γρ. Πολαιολόγου (βλέπε κατωτέρω) μανθάνω ὅτι τῷ 1816 ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ ὁ πρῶτος τόμος τῆς «Οἰκονομίας πρακτικῆς καὶ γενικῆς πάντων τῶν τῆς ἀγροικίας κτημάτων» συγγραφείσης ὑπό τινος Δ. Γοβδελᾶ, ὅστις ὑπέσχετο ὡς συνέχειαν καὶ ἑτέρους ἑπτὰ τόμους μηδέποτε ὅμως δημοσιευθέντας. Περὶ τῶν προϊόντων τῆς Κύπρου κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἀναφέρει πολλὰ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς ἐν τῇ «Χρονογραφικῇ τῆς νήσου Κύπρου ἱστορίᾳ» του, τῇδημοσιευθείσῃ τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τῷ 1788 καὶ ἀνατυπωθείσῃ ὑπὸ τοῦ Δ. Καταλάνου ἐν Λευκωσίᾳ τῷ 1902. Περὶ προϊόντων, τῆς γεωργίαςκαὶ ἰδίωςπερὶτῆς χλωρίδος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν πλειότερα ἐγράφησανκαὶ ἐδημοσιεύθησαν γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ ὑπὸ ξένων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπισκεφθέντων τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Εἰδικώτερον ὅμως, καθ' ὅσον γνωρίζω, καὶ ἐκτενέστερον περὶ τῆς καλλιεργείας τῆς Ἐλαίας ἐν Κερκύρᾳ ἔγραψεν ὁ Ἰταλὸς Λάζαρος Μόρδος ἐν πραγματείᾳ του δημοσιευθείσῃ τῷ 1808 ἐν Κερκύρᾳ ἰταλιστὶ καὶ ἐπιγραφομένῃ «Nozioni miscellanee intorno a Corcira,con note in fine dell' opera corrispondente alle respettive pagine, con una memoria intorno l'ulivo e con un dizionario botanico colla spiegazione in greco vernacolo».

Α

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ (1828—1872)

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ὁ μόνος ὅστις ἐσκέφθη καὶ εἰργάσθη σοβαρῶς καὶ μεθοδικῶς ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς γεωργίας τοῦ τόπου εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ Καποδίστριας, ὅστις παρὰ τὰ περιωρισμένα μέσα τα ὁποῖα διέθετε καὶ παρὰ τὰς πολλαπλὰς καὶ μεγάλας ἀνάγκας τὰς ὁποίας εἶχε τότε ἡ χώρα,ἐφρόντισε καὶ περὶ ἱδρύσεως προτύπουἀγροκηπίου ἐν Τίρυνθι(1.

(1) Ὑπ' ἀριθ. 459 «Διαταγὴ πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Οἰκονομικῶν» (1828).—Εἰς τὸν Καποδίστριαν ὡσαύτως ὀφείλεται ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρώτη εἰσαγωγὴ καὶ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του μεγάλα ποσὰ γεωμήλων ἐκομίσθησαν ὅπως χρησιμεύσωσι πρὸς διατροφὴν πολλῶν τότε στερουμένων καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου, ἀλλὰ καὶ πρὸς σποράν. Περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ εἴδους τούτου ἱκανὰ ἀναφέρει εἰς τὸ γεωργικόν του σύγγραμμα ὁ Παλαιολόγος. Περὶ τὸ 1860 οἱ Πρώιος καὶ Χωματιανὸς, κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἐδημοσίευσαν πραγματείαν ἐπιγραφομένην «Ὁδηγίαι περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν γεωμήλων». Τῷ 1869 ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 51 ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν «Περὶ ἐφευρέσεως τρόπου πρὸς αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τῶν γεωμήλων».

Τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀνέθεσεν εἰς τὸν τότε (τῷ 1829) ἐπανακάμψαντα ἐκ Γαλλίας, ἔνθα ἐσπούδαζε τὴν γεωργίαν, Γρηγόριον Παλαιολόγον. Καὶ ὁποῖος μὲν ἦτον ὁ Παλαιολόγος ὡς γεωπόνος μαρτυρεῖ τὸ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τέλειον καὶ πλῆρες γεωργικὸν σύγγραμμά του (1), ὅμοιον τοῦ ὁποίου ἔκτοτε δὲν εἶδε τὸ φῶς ἐν Ἑλλάδι· ποῖος δὲ ἦτον ὁ σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἀγροκηπίου καὶ ποίαν ἀντίπραξιν ἀπήντησεν ἡ κανονικὴ λειτουργία αὐτοῦ εὐθὺς σχεδὸν ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μᾶς πληροφορεῖ ὁ Παλαιολόγος ἐν τοῖς ἑπομένοις. «Τὸ κατάστημα αὐτὸ εἶχε σκοπὸν νὰ δείξῃ καὶ ν' ἀποδείξῃ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος τὴν ὠφέλειαν τῆς νεωτέρας γεωργίας καὶ τῶν τελειοποιημένων ἐργαλείων, νὰ εἰσάξῃ εἰς τὸ Κράτος νέα ζῶα, ἐπωφελῆ μὲν, ἀλλὰ ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας, νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ κάρπιμα καὶ ἄλλα δένδρα, νὰ βελτιώσῃ τὴν ἀμπελουργίαν, οἰνοποιίαν, ἐλαιοποιίαν, ἀλσοκομίαν, μεταξουργίαν κτλ. τέλος νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος εἰς τὴν ἐπικράτειαν ἀριθμόν τινα νέων καὶ χρηστοηθῶν γεωργῶν, ἱκανῶν νὰ μεταδώσωσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας των τὰ μαθήματα, ὅσα ἤθελον ἰδεῖ καὶ ἀκούσει εἰς τὸ Ἀγροκήπιον τῆς Τίρυνθος. Οἱ φιλάνθρωποι αὐτοὶ σκοποὶ ἄρχισαν νὰ πραγματοποιοῦνται, καὶ ἤθελαν ἤδη προκύψει αἰσθαντικαὶ ὠφέλειαι ἀπὸ τὸ κατάστημα τῆς Τίρυνθος, ἂν ἀπὸ μέρους τῶν περὶ τὸν μακαρίτην Κυβερνήτην μισοκάλων ἀτόμων προελθοῦσαι δυσαρέσκειαι δὲν μὲ ἠνάγκαζον νὰ δώσω ἔκτοτε τὴν παραίτησίν μου, καὶ ν' ἀφεθῇ τὸ Ἀγροκήπιον εἰς ἀνθρώπους οἵτινες τὸ παρημέλησαν καὶ τὸ ἄφησαν τέλος νὰ διαρπαγῇ καὶ νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας κατὰ τοὺς προπερισυνοὺς ἐμφυλίους πολέμους μας» (1).

Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου (2) προκύπτει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι ὁ Παλαιολόγος ἀπεχώρησε τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀγροκηπίου πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Καποδιστρίου, ἥτις συνέβη κατὰ Σεπτέμβριον (27) τοῦ 1831. Κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1844 χρονικὸν διάστημα τὸ Ἀγροκήπιον ὑφίστατο μᾶλλον ὡς προσοδοφόρον δημόσιον κτῆμα, ὅπερ ἐπὶ δύο μὲν ἔτη (1832—1834) διηύθυνεν ὁ Ἀθανάσιος Βάϊας. ἐπὶ τέσσαρα δὲ (1834—1838) οἱ Βαβαροὶ Βὲχ, στρατιωτικὸς, καὶ Σμὶθ, ὁ μετέπειτα ἀρχικηπουρὸς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀνακτορικοῦ κήπου· κατὰ τὰ ὑπόλοιπα ἓξ ἔτη (1838—1844) τὸ Ἀγροκήπιον ἦτον ἐνωκιασμένον εἰς τὸν Σέκερην.

Τῷ 1844, ἐπὶ τῆς Πρωθυπουργίας τοῦ Κωλέττη, ἐλήφθη πρόνοια περὶ ἀνοργανώσεως τοῦ Ἀγροκηπίου, οὗτινος διευθυντὴς διωρίσθη ὁ εἰς τὴν Γαλλίαν μορφωθεὶς Ἰωάννης Πρώιος, Χῖος, ὅστις συνέταξε καὶ τὸν ψηφισθέντα τῷ 1846 (τῆς 28 Μαΐου) νόμον «Περὶ συστάσεως Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα». Ὡς ὑποδιευθυντὴς δὲ ἡ οἰκονόμος προσελήφθη ὁ Κροκίδας. Τότε αἱ γαῖαι τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀνήρχοντο εἰς 2168 στρέμματα (3), ἐξ ὧν 650 ὡς ἔγ-

(1) «Γεωργικὴ καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία» εἰς δύο τόμους, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐδημοσιεύθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1833, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Ἀθήναις τῷ 1835. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Παλαιολόγου ἐπανεκτυπώθη τῷ 1881 μετὰ «ἐπιδιορθώσεων καὶ ἐπαυξήσεων διὰ νεωτέρων προσθηκῶν» ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γ. Π. Πύρλα. Ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τούτου ἐξέδωκε τῷ 1879 ἡ «Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας».

(1) Τῷ 1833 ὁ Παλαιολόγος προσελήφθη ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματείαν, τῷ δὲ 1835 ἐξέδιδε τὸν «Τριπτόλαιμον» γεωγικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα. Τῷ 1838, ἐντολῇ τῆς Γραμματείας τῶν Ἐσωτερικῶν συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσε γνωστάς μοι πραγματείας «Περὶ καλλιεργείας καὶ παρασκευῆς τῆς καννάβεως». «Περὶ καλλιεργείας τῆς ὀνοβρυχίδος». «Περὶ καλλιεργείας τῆς μηδικῆς». «Περὶ καλλιεργείας τοῦ μήκωνος τοῦ ὑπνωτικοῦ». Τοῦ Παλαιολόγου ἔργον συμπεραίνω ὅτι πρέπει νὰ εἶνε σύντομος ἀχρονολόγητος κα ἀνώνυμος πραγματεία «Περὶ καλλιεργείας τῆς Καστανέας».

(2) «Γεωργ. καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία», τομ. Α' σελ. ιθ'.

(3) Τῷ 1836 Γερμανὸς μηχανικὸς ἐξεπόνησε διάγραμμα τῶν κτημάτων τοῦ ἀγροκηπίου. Ἕτερον διάγραμμα ἐξετέλεσε τῷ 1846 ὁ μηχανικὸς Κ. Φωτομάρας, ὅπερ ὅμως ἀπωλέσθη, διὸ

γιστα διετεθησαν πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ σχολείου, αἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐνῳκιάζοντο ὑπὸ τοῦ Δημοσίου πρὸς ὄφελος τοῦ Σχολείου. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (1846) εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σχολείου προσηρτήθη καὶ τὸ ἱπποφορβεῖον (6).

Τὸν Πρώϊον διεδέχθη τῷ 1848 ὁ Σπ. Α. Χωματιανὸς, ὅστις πρότερον διετέλει «διδάσκαλος τῆς γεωργίας» εἰς τὸ διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν (1). Ὡς ὑποδιευθυντὴς δὲ διωρίσθη τότε τὸ πρῶτον ὁ Δ.Κοντάκης. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1850 τὸ ἵδρυμα τοῦτο εἶχε σκοπὸν καθαρῶς πρακτικὸν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῇ εἰσηγήσει, Κύριος οἶδε τίνος γραφειοκράτου ἀγνοοῦντος τὴν κατάστασιν καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς γεωργίας τοῦ τόπου (2), διὰ Β. Δ. τῆς 2 Νοεμβρίου («περὶ τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ Γεωργικοῦ Σχολείου εἰς Τίρυνθα») μετετράπη καὶ εἰς θεωρητικὸν, διδασκομένων ἐν αὐτῷ καὶ μαθημάτων ἐπὶ τῷ σκοπῷ «νὰ μορφώσῃ ἐπιστήμονας περὶ τὰ γεωργικὰ ἱκανοὺς νὰ ἀναπτύξωσι διὰ τῶν ἰδικῶν γνώσεών των τὸν κλάδον» τὸν γεωργικὸν (Κεφκλ. Α' ἀρθ. 2 τοῦ Β. Δ.)

Ὡς ἦτον ἐπόμενον ἡ τροποποίησις αὕτη τῆς Σχολῆς ἐπὶ τὸ θεωρητικώτερον ἀπέτυχεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐφαρμογῆς της, διὸ τῷ 1852 ἀντὶ τοῦ Χωματιανοῦ καὶ τοῦ ὑποδιευθυντοῦ Κοντάκη ἐπανῆλθον ὡς διευθυντὴς ὁ Πρώϊος καὶ ὡς ὑποδιευθυντὴς ὁ Κροκίδας, χωρὶς ὅρως νὰ καταργηθῇ ἡ θεωρητικὴ διδασκαλία. Ἐπὶ τῆς ἐκ δευτέρου ταύτης διευθύνσεως τοῦ Πρωΐου μετεκλήθη ἐκ Γαλλίας καὶ προσελήφθη εἰς τὴν Σχολὴν ὡς ἀρχιζευγίτης ὁ Καμποκάσσος, τῷ δὲ 1857 προσληφθέντος τοῦ Πρωΐου ὡς γραμματέως εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν (πρὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας) διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς ὁ Καμποκάσσος, ὅστις εἶχεν ὡς ὑποδιευθυντὴν ἐν ἀρχῇ μὲν τὸν Κρο-

---

τῷ 1866 εἰς τὸν αὐτὸν Φωτομάραν ἀνετέθη νὰ καταρτίσῃ νέον διάγραμμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τοῦ 1836 ὅπερ εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν ἐφορείαν Ναυπλίου. Τὸ νέον τοῦτο διάγραμμα τοῦ Φωτομάρα, καθ' ἃ ἀναφέρει Ἰ. Ἀποστολόπουλος, τῷ 1863 εὑρίσκετο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Τὰ ὑπερδισχίλια ταῦτα στρέμματα τῶν κτημάτων τοῦ Ἀγροκηπίου, ὅτε τοῦτο τῷ 1872 κατηργήθη, διὰτῆς μεθόδουτῶν πωλήσεων τῶνδωρεῶν καὶ τῶν καταπατήσεων, εἶχον περιορισθῆ περίπου εἰς 1500 καὶ ἐνῳκιάσθησαν τῷ 1874 ἀντὶ τοῦ εὐτελεστάτου ποσοῦ τῶν 1500 δρχ. ἐτησίως.

(6) Τὸ ἱπποφορβεῖον συνεστήθη τῷ 1838 μεταξὺ Ναυπλίου καὶ Μύλων, εἰς θέσιν Τιμένιον. Μετὰ τοῦ παρ' αὐτῷ δὲ Βάλτου εἶχεν ἔκτασιν 14,500 στρεμμάτων ὡς ἔγγιστα. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο κατ' ἀρχὰς διηυθύνετο ὑπὸ Βαβαροῦ ἀξιωματικοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1846 διηύθυναν αὐτὸ πρῶτον μὲν ὁ ὑπίλαρχος Γ. Ἀγγελόπουλος καὶ ἀκολούθως ὁ ὑπίλαρχος Κ. Παραμυθιώτης. Ἀπὸ τοῦ 1846 μέχρι τοῦ 1850 ἦτο προσηρτημένον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Τίρυνθος. Τῷ 1850 διὰ Β.Δ. τῆς 14 Ὀκτωβρίου ἀπεσπάσθη τοῦ σχολείου καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ 1859 διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ὑ λάρχου Κ. Παραμυθιώτου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης μέχρι τοῦ 1863 ἡ διεύθυνσις τοῦ ἱδρύματος τούτου ἦτον ἀνατεθημένη εἰς τὸν Πρῶσσον κτηνίατρον Σπρίγγφελδ. Κατὰ τὴν τετραετῆ ταύτην περίοδον τὸ ἱπποφορβεῖον ἔφερεν ἀρίστους καρπούς· ἐν τουτοις τῷ 1863 κατηργήθη, αἱ δὲ γαῖαι καὶ οἱ λειμῶνες καὶ τὰ κτίρια αὐτοῦ ἐνῳκιάσθησαν πολυετῶς. Ὁ λόγος τῆς καταργήσεως τοῦ εὐδοκίμως λειτουργοῦντος τούτου ἱδρύματος δὲν ἦτο βεβαίως οἰκονομικὸς· κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν διευκόλυνσιν τῆς διαρπαγῆς τῶν γαιῶν αὐτοῦ.

1) Τὰ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον παραδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ μαθήματα ἐδημοσίευσεν ὁ Χωματιανὸς τῷ 1848 ἐν μικρῷ πονήματι ἐπιγραφομένῳ «Γεωπονικὰ – Κηπουρικὴ Ἀμπελουργία καὶ καλλιέργεια τῆς Ἐλαίας».

(2) Τῷ 1849 ὁ Πρώϊος ἐδημοσίευσεν ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἱδρύματος τῆς Τίρυνθος ἣν ἔκθεσιν ἐγὼ δὲν ἔτυχε νὰ ἴδω, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ὁ Π. Χαλιόπουλος εἰς τὸ «Περὶ ἐμψυχώσεως καὶ βελτιώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας» ἀξιόλογον σύγγραμμά του ὑπερεπαινεῖ (σελ. 294). Ἄλλα γνωστά μοι ἔργα τοῦ Πρωΐου εἶνε σύντομος πραγματεία «Περὶ περιχαράγματος τῶν φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν σταφιδαμπέλων» δημοσιευθεῖσα τῷ 1847 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀναφερομένη «Περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν γεωμήλων» εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας εἰργάσθη καὶ ὁ Χωματιανός.

κίδαν καὶ ἐν τέλει τὸν Κοντάκην. Τὸν Καμποκάσσον (1), κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1860 ἀπελθόντα εἰς τὴν πατρίδα του, διεδέχθη ὁ Ἡρώϊος, ὅστις ὅμως ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν παραλαβὴν τῆς ὑπηρεσίας τῆς Σχολῆς εὑρέθη νεκρὸς εἰς τὴν κλίνην του. Τότε, μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν τοῦ Grignon, εἶχεν ἐπανακάμψει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Α. Ἡλιόπουλος, ὅστις διωρίσθη ἀμέσως διευθυντὴς τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Τίρυνθος, προσλαβὼν ὡς ὑποδιευθυντὴν καὶ καθηγητὴν τὸν Α. Μιχαλόπουλον. Ἀλλὰ τῷ 1864 ἡ Ἐθνοσυνέλευσις κατήργησε τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν ὁ δὲ Ἡλιόπουλος, ἀπαυδήσας ἀγωνιζόμενος κατὰ τῶν δολοπλοκιῶν καὶ τῶν συκοφαντιῶν τοῦ τότε ἁρμοδίου παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν τμηματάρχου, τὸ ἐπόμενον ἔτος (Ἀπρίλιον 1865) ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἥτις, ὡς ἀπὸ πολλοῦ ἐπιδιωκομένη, ἀσμένως ἐγένετο δεκτή. Τὸν Ἡλιόπουλον διεδέχθη ὁ Κοντάκης, τοῦτον δὲ τῷ 1866 ὁ Ἰωάννης Ἀποστολόπουλος, ὁ πανθομολογουμένως ἀνικανώτερος πάντων τῶν προκατόχων του, ἀλλὰ καὶ ὁ πλειότερα μέσα, διαθέτων, διὸ καὶ ὁ ἐπὶ πλειότερον χρόνον διευθύνας τὸ ἵδρυμα τοῦτο. Οὗτος κατὰ τὴν ἑπταετῆ περίπου διεύθυνσίν του (1866—1872) κατώρθωσε νὰ παραλύσῃ τὰ πάντα καὶ νὰ δικαιώσῃ τὴν λῆψιν τοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἐπιδιωκομένου μέτρου τῆς ὁριστικῆς καταργήσεως ἱδρύματος ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἐδαπανήθησαν πολλαὶ ἑκατοντάδες χιλιάδων δραχμῶν (2)

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι τὸ ἵδρυμα τοῦτο ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μέχρι τοῦ 1850 ἐλειτούργει ὡς ἁπλοῦν ἀγροκτῆμιον ἢ ὡς προσοδοφόρον κτῆμα τοῦ Δημοσίου (1831—1844). Ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1863 προσελαμβάνοντο καὶ μαθηταὶ (ἐνίοτε καὶ πληρονόμενοι ὡς ὑπότροφοι πρὸς 30—45 δραχμὰς κατὰ μῆνα) διδασκόμενοι θεωρητικὰ γεωργικὰ καὶ ἄλλα μαθήματα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς διευθυντῶν καὶ ὑπὸ καθηγητῶν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ γυμνασίου ὑπὸ ἰατρῶν, δικηγόρων ἢ δικαστῶν διαμενόντων ἐν Ναυπλίῳ, διοριζομένων δὲ ἑκά-

1) Τῷ 1859 ὁ Καμποκάσσας, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ τότε νομοϊατροῦ Ἀργολίδος καὶ καθηγητοῦ ἐν τῇ Γεωργικῇ Σχολῇ Λ. Σακελλαρίδου ἐξέδιδε τὴν «Γεωργικὴν ἐφημερίδα τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Τίρυνθι γεωργικῆς Σχολῆς». Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου μόνον δύο τεύχη (α' καὶ β' τοῦ Ἀπριλίου καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου), ἀγνοῶ δὲ πότε διεκόπη ἡ δημοσίευσις τοῦ περιοδικοῦ τούτου συγγράμματος.

(2) Ὁ Ι. Ἀποστολόπουλος, ὡς ὑπότροφος τῆς Κυβερνήσεως, διέμενεν εἰς τὴν Γαλλίαν σπουδάζων τὴν γεωργίαν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Grignon ἐπὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη. Τῷ 1868 ἐδημοσίευσε φυλλάδιον ἐπιγραφόμενον «Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας καὶ ἰδίως περὶ τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος». Τὸ μόνον χρήσιμον μέρος τοῦ φυλλαδίου τούτου εἶνε αἱ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμεναι πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς, ἐξ ὧν πολλαὶ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἀνωτέρω. Ἀπὸ τῆς 28 Αὐγούστου τοῦ 1863 μέχρι τῆς 6 Ἀπριλίου τοῦ 1896, δηλαδὴ ἐπὶ 27 ἔτη, ἐδημοσίευσεν ἑβδομήκοντα δύο φύλλα ἐφημερίδος φερούσης τὸν τίτλον «Γεωργικὴ Ἐφημερίς», ἀλλ' ἐγκλειούσης ἰδίως ὕβρεις καὶ συκοφαντίας κατὰ παντὸς προσώπου (ὑπουργοῦ, ὑπαλλήλου ἢ ἰδιώτου) ὅπερ συνέπεσεν, ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του ἢ τῆς θέσεώς του, νὰ ἔχῃ σχηματίσει οὐχὶ εὐνοϊκὴν γνώμην περὶ τοῦ μακαρίτου Ἀποστολοπούλου. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος διετέλεσε μέχρι τοῦ 1872, ὅτε τὸ ἵδρυμα τοῦτο, κατόπιν ἐπανειλημένων ἀποφάσεων τῶν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα χρηματισάντων ὑπουργῶν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν Θ. Δηληγιάννη, Σωτηροπούλου, Παπαμιχαλοπούλου, Νικολοπούλου καὶ Ε. Δεληγεώργη κατηργήθη. Ἐπί τινας μῆνας τοῦ 1892 (ἀπὸ 14 Μαρτίου μέχρις 25 Ἰουνίου), πρωθυπουργοῦντος τοῦ Κωνσταντοπούλου, ὁ Ἀποστολόπουλος διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ τότε λειτουργοῦντος Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου Ἀθηνῶν. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1895 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Βυτίνης, ὅπως ἀντικατασταθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀμπελικοπούλου κατὰ Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἰς τὸν αὐτὸν Σταθμὸν Βυτίνης ἐπανεδιωρίσθη ὁ Ἀποστολόπουλος κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1897, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Σ. Χασιώτου κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1900. Ὁ Ι. Ἀποστολόπουλος ἀπέθανε συνταξιοῦχος πρό τινων ἐτῶν.

στοτε ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐωτερικῶν καὶ λαμβανόντων ἐπιμίσθιον· διὸ καὶ ἔλαβε τὸ ἵδρυμα τοῦτο καὶ διετήρησε μέχρι τέλους τὸν τίτλον «Γεωργικῆς Σχολῆς» ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ 1864 εἶχε καταργηθῇ ἡ ἐν αὐτῷ θεωρητικὴ διδασκαλία.

Κατὰ τὴν ὑπερτεσσαρακονταετῆ λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος τούτου ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ ἤλλαξε τρὶς καὶ δεκάκις. Ἐκ τῶν διευθυνάντων δ' αὐτὸ ὡς ἀγροκήπιον ἢ σχολὴν πρακτικὸς μὲν πλὴν κανότατος ἀπεδείχθη ὁ Καμποκάσσος, ἐπιστήμονες δὲ ἦσαν καὶ ἱκανότητα οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν ἀνέπτυξαν ὁ Παλαιολόγος, ὁ Πρώϊος καὶ ὁ Ἡλιόπουλος, Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ τελευταίου ἡ Τίρυνς ἔλαβε πραγματικὴν μορφὴν Γεωργικῆς Σχολῆς καὶ γεωπόνους τινὰς ἱκανοὺς ἐμόρφωσε χρησιμοποιηθέντας καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν (1). Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ὑπ' αὐτοῦ διευθύνσεως τῆς Σχολῆς ἰδοὺ τί τῷ 1894 μοὶ ἔγραφεν ὁ Ἡλιόπουπος ἐξ Ἀτάρνης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔνθα τότε εὑρίσκετο. «Ὡς τοιαῦτα ἐλογίσθησαν ὅτι οἱ μαθηταὶ τοῦ μὲν πρακτικοῦ τμήματος ἐζητήθησαν ἁπλείστων καὶ ἐτοποθετήθησαν λίαν ἀποτελεσματικῶς παρὰ τοῖς κτηματίαις τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος ζητηθέντες ἐτοποθετήθησαν ὁμοίως πρὸς διεύθυνσιν εὐρυτέρων ἐπιχειρήσεων ἔν τε τῷ ἐσωτερικῷ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς γείτονος ἐπικρατείας». Περὶ δὲ τῆς μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τῆς Σχολῆς ἐργασίας του ἔγραφεν ἐν τῇ πρός με ἐπιστολῇ του: «Ἀνεχώρησαν ἐκ Τίρυνθος μὲ τὴν ὡρισμένην ἀπόφασιν ὅπως δοθῶ ἀνενδότως πρὸς κατάρτισιν ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως γεωργικῆς. Εὗρον τοιαύτην ἐπὶ τῶν ἐν Ἠλείᾳ μοναστηριακῶν κτημάτων Ἀλῆ-Τσελεπῆ καὶ Πέρα-Μετόχι, κατ' ἀρχὰς μὲν μόνος, εἶτα δεδιὰ συνεταίρου, δι' ἐνοικιάσεως τριακονταετοῦς. Τὴν ἐν λόγῳ ἐπιχείρησιν ἐπελήφθην μεθ' ὅλης τῆς δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας μου. Εἰργάσθην καὶ ἐδῶ καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν, ἀλλ' ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε μοὶ ἐγένετο δυνατὸν νὰ ἀναπτύξω τὴν ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐκείνῃ ἀκατάβλητον ἐνέργειαν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἐστάθη νὰ σχηματισθῇ ἐκεῖ ἐντὸς μόλις δύο ἐτῶν κεφάλαιον καλλιεργείας σπουδαιότατον ἐνσωματωμένον ἐν τοῖς κτήμασι, καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ μόνον ἐκ τῆς ἀόκνου ἐργασίας μου, νὰ τεθῶσι δὲ βάσεις γεωργικῆς ἐπιχειρήσεως ἥτις ἠδύνατο οὕτω ν' ἀποβῇ ἐξαίρετον καὶ λαμπρὸν παράδειγμα ἐν Ἑλλάδι τῆς ἐφαρμογῆς ἐντίμου πεφωτισμένης καὶ ἐπιμελοῦς ἰδιωτικῆς ἐργασίας ἐπὶ τῆς γῆς, ἔστω καὶ ἄνευ ἄλλου κεφαλαίου, μετ' ἀρίστων δὲ ἀποτελεσμάτων. Δυστυχῶς καὶ τὸ ἔργον μου ἐκεῖνο ἀνεστάλη ἐν τῷ δρόμῳ τῆς ἀρξαμένης προόδου ἐκ δολοπλοκίας, ἣν οὐδέποτε ἠδυνάμην νὰ ὑπολογίσω, ἐκ καταχρήσεως ἐμπιστοσύνης καὶ ἀπάτης δι' ὧν μοὶ ἀνεκόπη ὑποκλαπεῖσα ἡ τριακονταετὴς ἐνοικίασις ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἀκόμη ἔτους, καὶ μόνον διὰ δίκης ἠδυνάμην νὰ ἐπαναφέρω αὐτὴν ἐν ἰσχύι. Δὲν μετανοῶ βεβαίως διότι ἀντὶ τῆς δίκης ταύτης, ἐφοδιασμένος διὰ πλείονος πείρας ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων τοῦ κόσμου, ἵδρυσα τὸ ἐνταῦθα ἔργον μου.»

«Τοιαύτη ἦτον ἡ δρᾶσις τοῦ Ἡλιοπούλου, ὅστις διὰ τῆς ἐξόχου ἱκανότητος καὶ δραστηριότητός του κατόρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐκτεταμένα κτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφήρμοσε μεθόδους καὶ ἐπέφερε βελτιώσεις οὐκ ὀλίγον συντελεσάσας εἰς τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας τῆς περιφερείας εἰς ἣν τὰ κτήματά του ταῦτα εὑρίσκονται. Ἡ ἔκτακτος εὐδοκίμησις τοῦ Ἡλιοπούλου ἐν τῇ ἰδιωτικῇ του ταύτῃ ἐργασίᾳ μαρτυρεῖ ὅτι οὗτος ἐκέκτητο πάντα τὰ ἀπαιτούμενα προσόντα ὅπως ἀποβῇ ὠφελιμώτατος εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι γεωργίαν, ἐὰν εἰς

(11) Εἷς τῶν μαθητῶν τούτων τοῦ Ἡλιοπούλου ἦτο καὶ ὁ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (1910) ἀποθανὼν Δ. Χριστίνης, ὅστις ἐχρημάτησεν ἐπὶ μακρὸν «Ἐπόπτης Ἀρχιδενδροκόμος» παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ Χριστίνης ἐδημοσίευσε «Πραγματείαν περὶ μεταφυτεύσεως δένδρων καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους» (ἐν Τριπόλει, 1867), «Πραγματείαν περὶ πρακτικῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως» (ἐν Ἀθήναις, 1875) «Περὶ σταφίδος. Ἔκθεσις μεθόδου ταχυτέρας ἀποξηράνσεως κτλ.» (1886) καὶ «Μελέτας περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας» (ἐν Ἀθήναις 1899).

τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ διεύθυνσιν τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος δὲν ἀνεμιγνύοντο ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον οὐδεμίαν γνῶσιν περὶ γεωργίας εἶχον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ραδιουργίας, τῆς συκοφαντίας καὶ τῆς παρεμβολῆς παντοίων προσκομμάτων ἐπεδίωκον ἂν οὐχὶ πάντοτε ἰδιοτελῆ συμφέροντα βεβαίως ὅμως ψευδῆ φήμην προστατῶν τῆς γεωργίας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ Δημοσίου. Ταῦτα μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως καὶ πικρίας ἀναμιμνησκόμενος ὁ Ἡλιόπουλος μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν, προκειμένου περὶ τῆς ἀποτυχίας τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς τῆς Τίρυνθος ἔγραφε: «Κυρίως ὅμως εἰπεῖν ἐσυλήθη (ἡ Σχολή), κατεστράφη, κατεδιώχθη ἀπηνῶς καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς ἀγνοίας, τῆς κουφονοίας, ἔστιν ὅτε καὶ τῆς κακῆς πίστεως ἀτόμων κατεχόντων κυβερνητικὰς ἕδρας· μετὰ τὸν θεμελιωτὴν αὐτῆς Ι. Καποδίστριαν οὐδεὶς πλέον ἐνόησε τὸν προωρισμὸν αὐτῆς» (1).

Αὕτη εἶνε ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ὀργανωθέντος γεωργικοῦ δημοσίου ἱδρύματος καὶ τῶν κατὰ καιροὺς διευθυνάντων αὐτό. Διὰ τὴν ἵδρυσιν τὴν συντήρησιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἱδρύματος τούτου ὡς καὶ τοῦ εἰς αὐτὸ ἐπὶ πολλὰ ἔτη προσηρτημένου ἱπποφορβείου ἐδαπανήθησαν πλέον τοῦ ἑκατομμυρίου, μὴ ὑπολογιζομένου τοῦ εἰσοδήματος τῶν εἰς αὐτὰ προσηρτημένων ἐθνικῶν γαιῶν. Οἱ καρποὶ τοῦ γεωργικοῦ ἱδρύματος τῆς Τίρυνθος δὲν ἦσαν βεβαίως ἀνάλογοι τῶν γενομένων δαπανῶν, ὁπωσδήποτε ὅμως τοῦτο καὶ ὡς ἀγροκήπιον καὶ ὡς σχολὴ ἔφερε καρποὺς φανεροὺς ἰδίως ἀνὰ τὸ ἀργολικὸν πεδίον ἔνθα οἱ γεωργοὶ ἐνωρίτατα ἤρχισαν χρησιμοποιοῦντες τελειότερα ἄροτρα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ποικίλην καλλιέργειαν, ἥτις ἔσωσε τὴν περιφέρειαν ταύτην ἀπὸ τὰς κρίσεις αἵτινες μαστίζουσι περιοδικῶς ἄλλας περιφερείας ἰδίως τῆς Πελοποννήσου ἔνθα ἐπικρατεῖ ἡ μονομερὴς καλλιέργεια τῆς σταφιδαμπέλου.

Τὸ ἀπὸ τῆς συστάσεως μέχρι τῆς ὁριστικῆς καταργήσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι γεωργικοῦ τούτου ἱδρύματος χρονικὸν διάστημα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη περίοδος τῶν καταβληθεισῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐν γένει Γεωργίας ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολλὰ ἄλλα ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τούτου μέτρα ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων καὶ ὑπὸ πολλῶν ἰδιωτῶν. Ἐκ τῶν μέτρων τούτων ἄλλα μὲν εὐδοκίμησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἄλλα δὲ ἀπέτυχον τελείως ἢ ἔμειναν ἐν σχεδίῳ ἐλλείψει μέσων ὑλικῶν ἢ καταλλήλου προσωπικοῦ. Ἐκ πάντων τῶν μέτρων τούτων τὰ μᾶλλον ἄξια μνείας, καθ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, εἶνε τὰ ἑξῆς.

Τῷ 1835 διὰ Β. Δ. τῆς 22 Νοεμβρίου ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις «Νεοφυτείων» ἐν Ἀθήναις καὶ Τίρυνθι. Τὸ εἰρημένον Β. Δ. διαλαμβάνει ὅτι τὸ μὲν Νεόφυτεῖον «Ἀθηνῶν» θέλει γενῆ εἰς τὸν κῆπον τοῦ ποτὲ Χατζῆ-Ἀλῆ (Χασεκῆ), τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν Τίρυνθῳ ὑποστατικόν... Τὰ εἰς τὰ δύο νεοφυτεῖα γενόμενα δένδρα θέλουσι πωλεῖσθαι εἰς ἕκαστον ὅστις ζητεῖ, μὲ εὐθηνὰς τιμὰς προσδιοριζομένας ἀπὸ τὴν Γραμματείαν τῶν Ἐσωτερικῶν». Τὸ αὐτὸ Β. Δ. ὥριζε τὴν σύστασιν Βοτανικοῦ κήπου ἐν Ἀθήναις: «Ὅστις θέλει συνενωθῇ μὲ τὸ ἐνταῦθα νεοφυτεῖον, καὶ θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν Φυσικοϊστορικὴν Ἑταιρίαν (1), τὰ ἰατρικὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια». Διὰ τοῦ αὐτοῦ Β. Δ. ὡρίζετο ἡ «δημοσία περὶ τὰς Ἀθήνας δενδροφυτεία (ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἐμερίμνησεν ἰδιαζόντως ἡ ἀείμνηστος Βασίλισσα Ἀμαλία (*) πρὸς βελτίω-

(1) «Μελέται περὶ Γεωργίας» ὑπὸ Α. Ἡλιοπούλου, ἐν Ἀθήνησι 1879, σελ. 65. Ἄλλα δημοσιεύματα τοῦ Ἡλιοπούλου γνωστὰ μοι εἶνε «Δοκίμιον περὶ ἀκρίδος» (ἐν Κυδωνίαις 1882) καὶ διατριβὴ «Περὶ τοῦ γεωργησίμου ἐδάφους ἐν τῇ Ἀττικῇ» (ἐν Ἀθήναις «Παρνασσὸς» 1883, τεῦχος 4ον). Ὁ Ἡλιόπουλος ἀπέθανεν πρό τινων ἐτῶν εἰς τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κτήματα του.

(1) Περὶ τῆς συστάσεως τῆς Ἑταιρίας ταύτης βλέπε Β. Δ τῆς 6 Ἰουνίου 1835 «Περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς συσταθησομένης Φυσικοϊστορικῆς Ἑταιρίας».

(*) Ὅτε ὁ ἐνθερμότατος φιλέλλην καὶ πατὴρ τοῦ Ὄθωνος Λουδοβῖκος, βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἔμαθεν ὅτι ἡ Ἀμαλία ἐφύτευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας δένδρα «ἔσπευσε νὰ ἐρωτήσῃ αὐτήν: Ἐφύτευσας καὶ πλατάνους; Πυκναὶ σειραὶ τῶν σκιε-

σιν τῆς ὑγείας καὶ καλλωπισμὸν τοῦ τόπου.» Καὶ τὸ μὲν «Νεοφυτεῖον» ἢ «Δενδροκομεῖον» Ἀθηνῶν καὶ ὁ παρ' αὐτῷ «Βοτανικὸς κῆπος» συνεστήθησαν ἀμέσως καὶ εἶνε τὰ ἔκτοτε μέχρι σήμερον λειτουργοῦντα παρὰ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸν κῆπον τοῦ ποτὲ «Χατζῆ-Ἀλῆ» ἢ Χασεκῆ· πρὸς σύστασιν ὅμως «Νεοφυτείου» ἢ Δενδροκομείου ἐν Τίρυνθι ἀπόπειραι μόνον ἐγένοντο κατ' ἐπανάληψιν, οὐδέποτε τελεσφορήσασαι.

Ἡ σύστασις τοῦ «Δημοσίου Δενδροκομείου Ἀθηνῶν» ὡς καὶ τοῦ παρὰ τούτῳ «Βοτανικοῦ Κήπου» ἀνετέθη εἰς τὸν Βαβαρὸν Φράας, τὸν τότε κατελθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1843 διευθυντὴς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ τοῦ Δενδροκομείου διετέλεσεν ὁ Φράας (1) Εἰς τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον τὸν Φράας διεδέχθη ὁ Χαιρέτης, (1), τοῦτον δὲ ὁ Θ. Ὀρφανίδης περὶ τὰ μέσα τοῦ 1861 (2). Τὸν Ὀρφανίδην δημοσιευθεὶς Γαλλιστὶ Ἐν Ἀθήναις τῷ 1878 χάριν τῆς τότε τελουμένης ἐν Παρισίοις Παγκοσμίου ἐκθέσεως. Ὁ Χελδράϊχ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις κατ' Αὔγουστον τοῦ 1902.

ρῶν δένδρων θ' ἀπέβαινον ἀναψυκτικώτατα· ἄλλοτε ὑπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ γνωστὴ εἶνε ἡ πλάτανος, ὑφ' ἣν ἐδίδασκεν ὁ Πλάτων, ἀλλ' ἐγὼ οὐδεμίαν εἶδον ἐν Ἀθήναις» («Ἱστορία τοῦ Ὄθωνος» ὑπὸ Τ. Εὐαγγελίδου, σελ. 94).

(1) Ὁ Φρακς τῷ 1837 διωρίσθη καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ τότε συσταθὲν Πανεπιστήμιον (Β Δ. τῆς 21 Δεκεμβρίου), ὅτε καὶ ἐδημοσίευσεν ἑλληνιστὶ τὰ «Στοιχεῖα τῆς βοτανικῆς» του. Τῷ 1843 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα διετέλεσε κατ' ἀρχὰς μὲν καθηγητὴς τῆς γεωργίας ἐν Φριτζιγγ καὶ Μονάχῳ. ἀκολούθως δὲ διευθυντὴς κτηνιατρικῆς ἐν Μονάχῳ σχολῆς. Ἐν Μονάχῳ τῷ 1845 ἐδημοσίευσε λατινιστὶ «Σύνοψιν τῶν φυτῶν τῆς κλασικῆς χλωρίδος» (*). Ἀπέθανε δὲ τῷ 1875 εἴς τινα παρὰ τὸ Μόναχον ἔπαυλίν του Ἀπὸ τοῦ 1843 μέχρι τοῦ 1851 ἀγνῶ εἰς ποῖον ἢ ποίους ἦτον ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου, ὃν ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1902 διηύθυνεν ὁ Χιλδράϊχ. Οὗτος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1843 καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος. Ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1883 διετέλεσε καὶ ἐπιμελητὴς τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου. Τὰ βοτανικὰ δημοσιεύματα τοῦ Χελδράϊχ εἶνε πολλά, τὰ πλεῖστα δὲ ἀφορῶσι τὴν ἑλληνικὴν χλωρίδα. Ἰδικώτερον ἀφορῶντα τὴν γεωργίαν ἔργα του εἶνε πραγματεία περὶ τῶν ὠφελίμων φυτῶν τῆς Ἑλλάδος δημοσιευθεῖσαι Γερμανιστὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1862 καὶ κατάλογος τῶν σπονδυλωτῶν ζώων τῆς Ἑλ-

(2) Ὁ Θ. Ὀρφανίδης καὶ ὁ Θ Χελδράϊχ εἶνε οἱ δύο κατ' ἐξοχὴν βοτανικοὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τῷ 1848 ὁ Ὀρφανίδης ἀποπερατώσας ἐν Γαλλίᾳ τὰς σπουδάς του ἐπανέκαμψεν εἰς τὰς Ἀθήνας. τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ Ἰδιαν πιστήμιον ἔνθα ἐδίδαξε ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη. Ὡς ἤδη εἶπον τὴν «Ἐφορείαν» τοῦ Δημοσίου Δενδροκομείου ἀνέλαβεν ὁ Ὀρφανίδης περὶ τὰ μέσα τοῦ 1861, δι τέλεσε δὲ «Ἔφορος» τοῦ ἱδρύματος τούτου ἐπὶ εἰκοσαετίαν Τῷ 1864 ἐδημοσίευσε «κατάλογον τῶν εἰς τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον πωλουμένων δένδρων, φυτῶν καὶ σπόρων». Τὰ καθαρῶς βοτανικὰ ἔργα τοῦ Ὀρφανίδου εἶνε πολλά. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ διάφοροι ἐκθέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἄλλα δημοσιεύματα ἀφορῶντα γεωργικὰ θέματα. Τοιαῦτα δημοσιεύματα εἶνε καὶ τὰ ἑξῆς : «Ὁδηγίαι περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ Χαβάνης καὶ Μανίλλης» (1870). Σύντομος πραγματεία περὶ τινων σπουδαίων φυτῶν νεωστὶ καλλιεργηθέντων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκτεθέντων ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1870» (1870). «Περὶ τοῦ ἐπιδημικῶς ἐνσκήψαντος σκώληκος εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ σταφιδαμπέλους καὶ περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ» (1872). Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον γεωργικὸν ἔργον τοῦ Ὀρφανίδου εἶνε τὸ χρησιμώτατον περιοδικὸν σύγγραμμά του τὸ ἐπιγραφόμενον «Γεωπονικά». Ἡ δημοσίευσις τοῦ συγγράμματος τούτου ἤρχισε τῷ 1872 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1877. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδημοσιεύθησαν τρεῖς τόμοι καὶ πέντε τεύχη ἐκ τοῦ τετάρτου τόμου. Ὁ Ὀρφανίδης ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις κατ' Αὔγουστον τοῦ 1886.

*) «Synopsis plantarum florae classicae». «Περὶ δένδρων καὶ θάμνων» τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον πραγματείαν γερμανιστὶ ὁ Κάρολος Κόχ, ἐν Στουτγάρδῃ τῷ 1879.

νίδην διεδέχθη ὁ Π. Γενάδιος· διετέλεσε δὲ οὗτος «Ἔφορος τοῦ Δημοσίου Δενδροκομείου» μέχρι τοῦ 1888, ὅτι δυνάμει τοῦ ΑΦΜΒ' Νόμου «Περὶ Γεωργικῶν Σχολείων, ἐν τῷ ἱδρύματι τούτῳ συνεστήθη τὸ «Τριανταφυλλίδειον Γεωργικὸν Σχολεῖον Ἀθηνῶν» προσαρτηθέντων εἰς αὐτὸ τῶν παρακειμένων «Ἐλαιῶνος», «Λαχανοκήπου» «Πολυκάρπου» καὶ «Κτημάτων Ροῦφ.»

Κατὰ τὴν ὑπερπεντηκονταετῆ λειτουργίαν αὐτοῦ τὸ Δημόσιον Δενδροκομεῖον ἀπέβη εὐεργετικώτατον εἰς τὸν τόπον, διότι χάρις εἰς αὐτὸ πλεῖστα νέα εἴδη δένδρων καὶ ἄλλων χρησίμων φυτῶν διεδόθησαν ἀνὰ τὴν χώραν παρεχόμενα εἰς τοὺς αἰτοῦντας αὐτὰ εἰς εὐτελεῖς τιμάς, οἱ ἐν αὐτῷ δὲ ἐργαζόμενοι ἐργάται κατηρτίζοντο ἱκανοὶ κηπουροὶ καὶ δενδροκόμοι χρησιμοποιούμενοι εἰς ἰδιωτικὰ κτήματα. Τοῦ ἱδρύματος τούτου δὲ γνήσιον τέκνον εἶνε τὸ ἐν Σεπολίοις ἱδρυθὲν ἰδιωτικὸν δενδροκομεῖον τοῦ Π. Φασούλη (*1*), ὅστις διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη δενδροκόμος τοῦ Δημοσίου Δενδροκομείου. Ἀλλὰ μεγίστην ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν ὑπέστη τὸ Δημόσιον τοῦτο ἵδρυμα ἀπὸ τοῦ 1882 καὶ ἐντεῦθεν ὡς ἄλλως μαρτυροῦσιν αἱ εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου πενταπλασιασθεῖσαι εἰσπράξεις του ἐκ πωλήσεως φυτῶν(1). Ὅτι δὲ τῷ 1888 παρεδόθη εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ τότε συσταθέντος «Τριανταφυλλιδείου Γεωργικοῦ Σχολείου» ἠρίθμει εἰς τὰ φυτώριά του πλέον τῶν 250,000 δένδρων καὶ ἄλλων πολυετῶν φυτῶν ὑπαγομένων εἰς 255 ὡς ἔγγιστα εἴδη καὶ διαφοράς.

Μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς δενδροκομίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ ἀνακτορικὸς κῆπος, ὅστις, ἂν καλῶς πληροφοροῦμαι, ἀρχικῶς ἐφυτεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Πὰρτ καὶ Σμίθ, τοῦ βραδύτερον ἐπὶ ἔτη διατελέσαντος ἐν αὐτῷ Ἀρχικηπουροῦ. Ἀλλ' ὁ κῆπος οὗτος βραδύτερον ἀνεσκευάσθη, ἐκαλλωπίσθη καὶ ἐπλουτίσθη ὑπὸ εἰδικοῦ Γάλλου κηπουροῦ μετακληθέντος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπὸ τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας. Κατὰ τὴν φύτευσιν τοῦ ἀνακτορικοῦ κήπου προμηθευτὴς τῶν δένδρων ἦτον ὁ τότε ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἰταλὸς Μποτάρος, ὅστις ἐγκατασταθεὶς ἔκτοτε εἰς τὰς Ἀθήνας ἵδρυσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπὶ τῆς λεωφόρου Κηφισίας καὶ παρὰ τὴν Ριζάρειον Σχολὴν τὸ πρῶτον ἰδιωτικὸν δενδροκομεῖον, ὅπερ εὐδοκίμως καὶ ἐπικερδῶς διετήρησαν οὗτοι ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη(1).

Ἡ Ἑπτάνησος, διαφυγοῦσα τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ εὐνοουμένη ὑπὸ τοῦ κλίματος, εὑρίσκετο μᾶλλον προωδευμένη εἰς τὴν δενδροκομίαν ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα· ἡ γειτνίασις δὲ τῶν νήσων τούτων πρὸς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κηπουρικῆς καὶ τῆς δενδροκομίας ἰδίως ἀνὰ τὸ Πατραϊκὸν πεδίον, ἔνθα ἡ Ἰαπωνικὴ Μεσπιλέα μετηνέχθη ἐκ Κερκύρας, ἐνῷ τὸ δένδρον τοῦτο ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως τὴν Ἀττικὴν διεδόθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν δενδροκόμων Μποτάρου (*2*).

Ἐκ Ζακύνθου, τοῦ ἄνθους τούτου τῆς Ἀνατολῆς, μετεφυτεύθησαν ἡ Πιστακιὰ καὶ ἡ Γλυκοπατάτα εἰς τὴν Ἠλείαν ἀπὸ ἐποχῆς προγενεστέρας τοῦ 1856. Πλεῖστοι δὲ Ἑπτανήσιοι καὶ ἰδίως Ζακύνθιοι κηπουροὶ καὶ δενδροκόμοι ἀνεκαθεν προσελαμβάνοντο ὡς ἐμπειρότεροι ὑπὸ τῶν κτηματιῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος (*3*).

---

1) Τὸ δενδροκομεῖον τοῦτο ἐνθυμοῦμαι ἀκμάζον ἔτι περὶ τὸ 1860. Ἀναφέρονται ἄλλως οἱ «ἀδελφοὶ Βοτάροι» ὡς ἐκθέται διαφόρων φυτῶν (ἐν οἷς καὶ «συλλογῆς λεμονοπορτοκαλεῶν τῆς περεργείας») εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν ἑλληνυδικῶν τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1859 (σελ. 44 β').

2) Ἐνθυμοῦμαι ὅτι μέχρι τοῦ 1860 τὸ δένδρον τοῦτο, ἕνεκα τῆς τότε σπανιότητός του, ἐπυλλαπλασιάζετο ἐμβολιαζόμενον ἐπὶ Κραταίγων.

3) Ἔργα γεωργικὰ δημοσιευθέντα ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τὴν ὑπὸ μελέτην γεωργικὴν περίοδον γνωρίζω τὸ τοῦ Ε. Γονατᾶ ἀξιόλογον «Ἐγχειρίδιον πρακτικῆς γεωργίας» (ἐν Κερκύρᾳ 1860) καὶ τὸ τοῦ Ἀρσενίου Ἱερέως Πανδῆ «Δοκίμιον

---

1) Τὸ δενδροκομεῖον τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1889 ὅτε ἠγοράσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Καντόρου ηὐξήθη καὶ ἐπλουτίσθη μεγάλως.

2) Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἐτησίου εἰσπράξεως ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1881 ἀνήρχετο εἰς δρχ. 1686. Τῷ 1883 αἱ εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς δρχ. 9.600, τῷ δὲ 1884 εἰς δρχ. 11.345.

Ἐνωρίτατα εἶχον ληφθῆ μέτρα κατὰ τῆς δενδροφθορᾶς καὶ τῶν ἀγροζημιῶν ὡς μαρτυροῦσι τὸ Β. Δ. τῆς 13 Μαΐου 1836 «Περὶ τῆς προξενουμένης βλάβης εἰς τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τὰ πλανώμενα ζῶα»· τὸ Β. Δ. τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836 «Περὶ προφυλάξεως τῶν δενδροφυτειῶν»· ὁ Νόμος τῆς 13 Δεκεμβρίου 1836 «Περὶ ἀγροφυλακῆς» (τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Σεπτεμβρίου 1856 Νόμου)· τὸ Β. Δ. τῆς 31 Δεκεμβρίου «Περὶ Δημοτικῆς ἀστυνομίας», ἐν ᾧ τὰ ἄρθρα 65—77 προβλέπουσι περὶ προλήψεως τῶν εἰς τὰς ἰδιοκτησίας καὶ τὰ προϊόντα φθορῶν· τὸ Β. Δ. τῆς 1 Ἰουλίου 1838. «Περὶ εὐθύνης τῶν Δήμων διὰ τὰς γινομένας εἰς τὰ δένδρα καὶ τὰς φυτείας φθοράς»· ὁ Νόμος τῆς 16 Φεβρουαρίου 1848 «Περὶ θανατώσεως τῶν περιπλανωμένων χοίρων καὶ αἰγῶν». Οἱ Νόμοι οὗτοι κατ' ἐπανάληψιν ἔκτοτε ὑπεμνήσθησαν δι' ἐγκυλίων, ἐτροποποιήθησαν καὶ συνεπληρώθησαν (1).

Μεγάλως ὠφέλησε τὴν ἀροτραίαν ἰδίως γεωργίαν ἡ παραχώρησις ἐθνικῶν γαιῶν εἰς τοὺς συνοικισθέντας Κρῆτας, εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ εἰς τοὺς φαλαγγίτας, ὡς καὶ ἡ δυνάμει τῶν κρητικῶν καὶ φαλαγγιτικῶν γραμματίων πρόσκτησις τοιούτων γαιῶν (1).

Δικαιότατος ἦτο καὶ εὐεργετικώτατος ἀπέβη ὁ τῷ 1844 ψηφισθεὶς Νόμος δι' οὗ παρεχωρεῖτο ἡ ἄδεια εἰς τοὺς γεωργοὺς νὰ κόπτωσι δωρεὰν τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς ξύλα εἰς τὰ ἐθνικὰ δάση πρὸς κατασκευὴν τῶν γεωργικῶν των ἐργαλείων. Ἐπίσης εὐεργετικοὶ ἀπέβησαν οἱ Νόμοι τῆς 16 Φεβρουαρίου 1848 περὶ ζωοκλοπῆς καὶ ζωοκτονίας καὶ τῆς 28 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, δι' οὗ νόμου παρεχωρεῖτο δωρεὰν ἀνὰ ἓν στρέμμα γῆς εἰς ἕκαστον γεωργόν. Οἱ νόμοι βεβαίως δὲν ἔπτασιν ἐὰν δὲν ἐφρουρίζοντο πάντοτε καλῶς ἢ ἐὰν ἐγίνετο ἐνίοτε κατάχρησις αὐτῶν.

Ὁπωσδήποτε χάρις εἰς τὰ ποικίλα ταῦτα μέτρα μεγάλην ἐπεκτασιν ἔλαβον αἱ καλλιέργειαι τῶν σιτηρῶν, τοῦ καπνοῦ (2) τῶν καρποφόρων ἐν γένει δένδρων καὶ ἰ-

---

Ἀγρονομίας» (ἐν Κερκύρᾳ 1867). Ἂν καὶ οὐχὶ γεωργικὸν σύγγραμμα, ἄξιον οὐχ ἧττον μνείας ἐνταῦθα εἶνε τὸ δημοσιευθὲν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1853 ὑπὸ τὸν τίτλον «Στοιχεῖα Βοτανικῆς» («περιέχοντα τὴν ὀργανογραφίαν, φυσιολογίαν καὶ ταξινομίαν μεθ' ἑνὸς γλωσσολογικοῦ ἀλφαβητικοῦ πίνακος») τοῦ Χρ. Λαβράνου (καθηγητοῦ τῆς βοτανικῆς κτλ. Ἐν τῷ Ἰονίῳ Πανεπιστημίῳ), διότι τυγχάνει ἡ μόνη, μετὰ τὴν τοῦ Φράας, δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν πλήρης βοτανικὴ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην γεωργικὴν περίοδον.

(1) 1847, Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 8 «Περὶ μέτρων πρὸς κατάπαυσιν τῆς δενδροφθορᾶς».

1848, Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 37 «Περὶ τῶν περιπλανωμένων ἐντὸς ἀλλοτρίων ἀγρῶν χοίρων καὶ αἰγῶν».

1857. Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 18. «Περὶ τῶν συλλαμβανομένων ἐντὸς τῶν ἀγρῶν καὶ ἐκποιουμένων ζώων».

1872. Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 648. «Περὶ ἐκτελέσεως τῶν κατὰ τῶν Δήμων δικαστικῶν ἀποφάσεων ἕνεκα τῶν εἰς τὰ δένδρα καὶ τὰς φυτείας φθορῶν».

1875, Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 2 «Περὶ ἐκτελέσεως τῶν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν εἰς τὰ δένδρα κτλ. φθορῶν».

1878, Ἐγκύκλιος 20.067. «Περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν διατάξεων τοῦ περὶ δενδροφθορῶν προστατευτικοῦ Νόμου».

1880, Νόμοι ΩΝΣΤ, ΩΝΖ, ΩΝΗ τῆς 4 Μαΐου «Περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ποιμνιοβοσκῆς εἰς ἀμπελῶνας καὶ σταφιδαμπελῶνας εἰς Ἰθάκην, Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον.

1882, Νόμος ΑΠΘ τῆς 31 Μαΐου «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1838 Νόμου περὶ δενδροφθορᾶς».

1884, Νόμος ΑΡΠΑ' τῆς 18 Ἀπριλίου «Περὶ ἀπαγορεύσεως βοσκῆς εἰς σταφιδαμπέλους, φυτείας κλ. ἐπαρχιῶν τινων».

1885, Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 64 «Περὶ καταπαύσεως τῆς ἐνεργουμένης ἀποζημιάνσεως τῶν δένδρων διὰ τῆς περιπελεκύσεως αὐτῶν».

1885. Νόμος ΑΣΝΗ τῆς 26 Ἰουλίου «Περὶ ἐπεκτάσεως τῆς ἰσχύος τοῦ περὶ ἀπαγορεύσεως βοσκῆς εἰς σταφιδαμπέλους κτλ. ΑΡΠΑ' Νόμου καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Πατρῶν, Κορινθίας καὶ Ξηροχωρίου».

(1). Βλέπε Νόμους καὶ Β. Δ. τῆς 1 Ἰανουαρίου 1838, τῆς 4 Μαρτίου 1838, τῆς 19 Μαρτίου 1841, τῆς 18 Νοεμβρίου 1841, τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1848. Βλέτε καὶ «Κῶδιξ τῆς περὶ δημοσίων κτημάτων νομοθεσίας» 1898, ὑπὸ Κοφινᾶ καὶ Παναγιωτοπούλου.

(2) Μόνον περὶ τὰ τέλη τῆς ὑπὸ μελέτην

δίως τῆς ἐλαίας (1), τῆς ἀμπέλου (2) καὶ

γεωργικῆς περιόδου φαίνεται ἡ Κυβέρνησις λαμβάνουσα μέτρα ὑπὲρ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ. Τῷ 1868 δημοσιεύεται ἡ ὑπ' ἀριθ. 147 ἐγκύκλιος «Περὶ βελτιώσεως τῆς ποιότητος τῶν καπνῶν. Τὸ αὐτὸ ἢ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν δημοσιεύει μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ συντόμου πραγματείας ἐπιγραφομένης : «Ὁδηγίαι περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ». Τὸ δὲ 1870 δημοσιεύει τὰς περὶ καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ Χαβίνης καὶ Μανίλλης ὁδηγίας του ὁ Ὀρφανίδης περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

(1) Τὰ ληφθέντα κατὰ τῆς δενδροφθορᾶς μέτρα περὶ ὧν ἐγένετο εἶδη λόγος ἀπέβλεπον ἰδίως τοὺς ἐλαιῶνας, ἦτο δὲ τὸ Κράτος τότε κάτοχον μεγάλων ἐκτάσεων ἐλαιώνων περὶ τῆς ἐνοικιάσεως τῶν ὁποίων εἶχεν ἐκδοθῇ σειρὰ εἰδικῶν Νόμων, Β.Δ. καὶ ὁδηγιῶν δημοσιευθέντων ἁπάντων τῷ 1853 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἐν ἰδίῳ τεύχει («Συλλογὴ» περιέχουσα Νόμους, Β.Δ. καὶ ὁδηγίας περὶ ἐνοικιάσεως, συμφωνιῶ , καθυστερούντων ἐνοικιάσεων ἐλαιώνων καὶ λοιπῶν ἐθνικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων).

(2 Πολλαὶ εἶναι αἱ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκδοθεῖσαι ἐγκύκλιοι περὶ καλλιεργείας τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν σταφιδαμπέλων περὶ τῆς θεραπείας διαφόρων νόσων, καὶ ἰδίως τοῦ ὠϊδίου καὶ τοῦ σκώληκος καὶ περὶ τῆς ἀποξηράνσεως τοῦ σταφιδοκάρπου. Τῷ 1852 ἀνώνυμός τις ἐδημοσίευσεν ἐν Πάτραις σύντομον πραγματείαν «Περὶ τῆς νόσου τῆς σταφιδαμπέλου ἢ περὶ τοῦ βότρυου σκώληκος». Τῷ 1859 ὁ Π. Λαζαρῆς δημοσιεύει ἀνακάλυψίν του «Περὶ θεραπείας τῆς νόσου τῶν ἀμπέλων» (τοῦ ὠϊδίου) διὰ τῆς χρήσεως ἀντὶ θείου λεπτοῦ καὶ ξηροῦ χώματος. Τῷ 1856 ἐξεδόθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 90 ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργ. τῶν Ἐσωτερικῶν «Περὶ τοῦ κατὰ τὴν Κόρινθον θειούχου χώματος διὰ τοὺς σταφιδαμπελῶνας». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐφαρμόζεται τὸ πρῶτον εἰς τὰς σταφιδαμπέλους ἡστρωτὴ κλάδευσις, διότι παρετηρήθη ὅτι αἱ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους φερόμεναι κληματίδες μένουσιν ἀπρόσβλητοι ἢ ὀλιγώτερον προσβάλλονται ὑπὸ τοῦ ὠϊδίου.

Ἐνταῦθα ὀφείλω ν' ἀναφέρω τὸ μόνον περὶ οἰνοποιίας γνωστόν μοι ἔργον τῆς πρώτης ταύτης γεωργικῆς περιόδου· εἶνε δὲ τοῦτο τὸ τοῦ Ἰταλοῦ φιλελλήνος κόμητος Α. Πάλμα, τοῦ διατελέσαντος ἐφέτου ἐν Ἀθήναις Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιγράφεται «Οἰνολογία, ἤτοι περὶ οἰνοποιΐας, κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν οἴνων»· ἐδημοσιεύθη δὲ τοῦτο ἐν Ἀθήναις τῷ 1842—43 ἑλληνιστὶ καὶ Ἰταλιστὶ εἰς μικρὸν 8ον ἐκ σελ. 440—Σύντομον πραγματείαν «Περὶ καλλιεργείας κήπων, ἀμπέλων καὶ ἀμπελοφυτειῶν» ἐδημοσίευσε τῷ 1862 ἐν Πάτραις ὁ Α. Σ. Ἀγαπητός.

κατ' ἐξοχὴν τῆς σταφιδαμπέλου, ἧς ἡ μεγίστη ἐπέκτασις τῆς καλλιεργείας ἂν μὴ ἀνεκόπτετο ἐπί τινα ἔτη ὑπὸ τῆς τῷ 1853 κατὰ πρῶτον ἐνσκηψάσης ἀγνώστου τότε νόσου, τοῦ ὠϊδίου, ἤθελεν ἐπιταχύνει τὴν καταστρεπτικὴν κρίσιν ἥτις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη μαστίζει τὰς σταφιδοφόρους περιφερείας τοῦ Κράτους (1).

Πάμπολλαι εἶνε αἱ κατὰ τὴν πρώτην ταύτην γεωργικὴν περίοδον ἀναφερόμεναι «Περὶ καταδιώξεως τῆς ἀκρίδος» ἐγκύκλιοι αἱ ἐκδοθεῖσαι πρὸ ἢ μετὰ τοῦ σχετικοῦ Νόμου τῆς 14 Μαΐου τοῦ 1848, ὅστις τροποποιηθείς συνεπληρώθη, περιληφθέντων ἐν αὐτῷ καὶ τῶν ἀφορόντων τὴν καταδίωξιν τῶν ἀρουραίων, διὰ τοῦ ΒΡΞΟ΄ τῆς 13 Φεβρουαρίου τοῦ 1893 Νόμου καὶ τοῦ σχετικοῦ Β. Δ. τῆς 16 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας πρὸς ἐμψύχωσιν τῆς σηροτροφίας εἰσήχθησαν καὶ διενεμήθησαν μορεύφυτα ἐκλεκτῶν διαφορῶν, ἐκ τοιούτων δὲ ἐδενδροφυτεύθησαν καί τινες τῶν ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ὁδῶν εἰς τὰς ὁποίας (Κολοκυνθοῦς, Σεπολίων, Ἱερᾶς, Πύργου τῆς Βασιλίσσης) σώζονται εἰσέτι τινὲς μορέαι παρὰ τὴν διαρκῆ κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν τῶν περιοίκων καὶ τῶν διαβατῶν. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἠγοράσθησαν καὶ διενεμήθησαν βομβυκόσποροι ἐκλεκτῶν φυλῶν (Β. Δ. 6 Ὀκτωβρίου 1847, καὶ Νόμος 27 Ἰουλίου 1857), ἐξεδόθησαν ἐγκύκλιοι «Περὶ βελτιώσεως τῆς μεταξοσκωληκοτροφίας» (ὑπ' ἀριθ. 82 τοῦ 1846 «περὶ καλλιεργείας τῆς

(1) Μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὰς φυτείας ἐν γένει καὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἐπέφερε τὸ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1850 ἐνσκῆψαν ψῦχος, ὅτε, κατὰ τὸν Ἰούλιον Σμὶθ, τὸ θερμόμετρον ἔδειξε δέκα βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδὲν Παρόμοιον ψῦχος ἀναφέρεται ὅτι συνέβη ἐν Ἑλλάδι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1808. Τότε, κατὰ τὸν Ἰταλὸν Λ. Μόρδον, ἄθθονος χιὼν ἐπεσκεύθη τὴν πόλιν τῆς Κερκύρας, φαινόμενον πρωτοφανὲς διὰ τοὺς Κερκυραίους. Ζημίας μεγάλας ἐπροξένησεν ὡσαύτως εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ τὸ δριμὺ ψῦχος τοῦ 1879-80(7 βαθμοὶ ὑπὸ τὸ 0 εἰς τὰς Ἀθήνας) καὶ ἡ τὸ 1866 τὸ πρῶτον ἐμφανισθεῖσα νόσος Κομμίωσις, ἔτος καθ' ὃ ἐξεδόθη καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 237 ἐγκύκλιος τοῦ ὑπουργ. τῶν Ἐσωτερικῶν «Περὶ θεραπείας τῆς νόσου τῶν λεμονοδένδρων».

μωρέας»(ὑπ' ἀριθ.7τοῦ 1855)καὶἐδημοσιεύθησανδαπάναιτοῦΚράτουςὁδηγίαι καὶπραγματεῖαι περὶμεταξοσκωληκοτροφίας καὶ μορεοφυτείας (1). Χάρις εἰς τὰ κυβερνητικὰ ταῦτα μέτρα καὶ ἰδίως χάρις εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ἡ παραγωγὴ τῆςμετάξης, ἥτις τῷ 1821 μόλις ἀνήρχετο εἰς 15000 ὀκ. ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους σταθερῶς ηὔξανελατ'ἔτος ὅπως ἐντὸς εἰκοσιπενταετίας περίπου ὑπερδεκαπλασιασθῇ (155000 ὀκάδας τῷ 1853). Εἰς τὴν μεγίστην ταύτην αὔξησιν συνετέλεσαν καὶ τὰ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος συσταθέντα τέλεια μεταξουργεῖα. Τὰ πρῶτα μεταξουργεῖα ἐσυστήθησαν τῷ 1837 ἐν Σπάρτῃ καὶ Μεσσηνίᾳ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντ. Δυρότη, ὅστις μετεκάλεσε τότε ἐξ Ἰταλίας ὡς τεχνικὸν διευθυντὴν τὸν Ἰταλὸν Νικ. Λοβιζέλην.«Εἰς τὰς Καλάμας ἱδρύθησαν ἀλλεπαλλήλως πέντε μεγάλα ἀτμοκίνητα μεταξουργεῖα περιελαμβάνοτα ὑπὲρ τοὺς 300 λέβητας. Ἡ Γερμανικὴἑταιρία Φέλις καὶ Σα ἐγκατέστησε μέγιστον ἐργοστάσιον ἐκεῖ κατὰ τὸ 1859 καὶ ἀρρήτως συνεδέθη πρὸς τὰς Καλάμας τὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου Φουρνὰρ τοῦ πρώτου εἰσηγητοῦ τῆς μεταξουργίας εἰς τὴν πόλιν ταύτην (1855),τῆς ὁποίας ὁ δῆμος εὐγνωμόνων ἀνήγειρεν εἰς αὐτὸν μνημεῖον. Μεταξουργεῖον ἱδρύθη ἐπίσης εἰς τὴν Ἄνδρον. Ὁ Λουκᾶς Ράλλης ἵδρυσεν ὁμοίως κατὰ τὸ 1850 μεταξουργεῖον εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἀγγλικὴ δὲ Ἑταιρεία ἀνήγειρε παρὰ τὸ Κεραμεικὸν τῶν Ἀθηνῶν μέγα μεταξουργεῖον περιλαμβάνων 300 λέβητας» (Γ. Κυριακοῦ «Ἱστορία τῆς μετάξης» 1904, σελ. 54). Ἀλλ' ἐλλείψει ἐπαρκῶν κεφαλαίων ἡ ἑταιρία αὕτη ἐπτώχευσε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν της, τὸ δὲ τέλειον ἐργοστάσιον αὐτῆς τῷ 1854 ἠγοράσθη καὶ ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ Ἑλληνικῆς ἑταιρίας συμπηχθείσης τότε ὑπὸ τοῦ Ἀθαν. Γ. Δουρούτη (2). Αἱ κατὰ ταύτην περίπου τὴν ἐποχὴν ἐνσκήψασαι μετ' ἐπιτάσεως καταστρεπτικαὶ νόσοι τοῦ μεταξοκώληκος ἀνὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν ἔσχον ὡς συνέπειαν τὴν ζήτησιν βομβυκοσπόρων εἰς τὰς εἰσέτι ἀπηλλαγμένας τῶν νόσων τούτων σηροτρόφους περιφερείας τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῆς ζητήσεως δὲ ταύτης πολλοὶ σηροτρόφοι καὶ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι ὠφελήθησαν σημαντικῶς. Ἀλλὰτὴν ζήτησιν ταύτην καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον τῆς σηροτροφίας ἐν Ἑλλάδι δὲν ἐβράδυνεν νὰ ἀνακόψῃ ἡ καὶ εἰς τὰ σηροτρόφα κέντρα τῆς ἡμετέρας χώρας εἰσβολὴ (1858) τῆς πεπεριτίδος καὶ τῆς μαλακύσεως τοῦ μεταξοσκώληκος ἥτις εἰσβολὴ ἐπέφερε τὴν βαθμιαίαν παρακμὴν τοῦ πλουτοφόρου τούτου κλάδου τῆς γεωργίας.

Ἄριστον ἦτο τὸ διὰ τοῦ Νόμου τῆς 23 Φεβρουαρίου 1834 «Περὶ δημοτικῶν σχολείων·» ληφθὲν μέτρον ὅπως οἱ εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα διοριζόμενοι διδάσκαλοι εἶνε κάτοχοι «Πρακτικῶν γνώσεων τῆς ἀγρονομίας, κηπουρικῆς, δενδροκομίας, βομβυκοτροφίας καὶ μελισσοκομίας». (Τμῆμα Α' Κεφ. Β', ἄρθ. 8 τοῦ Νόμου). Ἀλλὰ τοιοῦτοι διδάσκαλοι ἀμφιβάλλω ἂν ὑπῆρχον τότε ἢ καὶ βραδύτερον, ἐκτὸς ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι πρὸς μόρφωσιν τοιούτων συνετέλεσε τὸ τῷ 1847 καὶ 1848 εἰς τὸδιδασκαλεῖον Ἀθηνῶν διδαχθὲν ὑπὸ τοῦ Χωματιανοῦ μάθημα περὶ «κηπουρικῆς, ἀμπελουργίας καὶ καλλιεργίας τῆς ἐλαίας». Περὶ τῆς εἰς τὸ διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν παραδόσεως «πρακτικῶν γνώσεων γεωργίας καὶ δενδροκομίας» προέβλεψε καὶ ὁ Νόμος ΧΘ' τῆς 21 Ἰανουαρίου 1878, ἀλλ' ὁ γνωρίζων τοὺς πλείστους τοὐλάχιστον τῶν κατὰ καιροὺς διδαξάντων εἰς τὰ διδασκαλεῖα τὸ γεωργικὸν μάθημα δὲν δύναται ν' ἀποφανθῇ εὐνοϊκῶς περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς διδασκαλίαςτού-της. Ἦτο πράγματι μέγα σφάλμα ἡ παραμέλησις τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα τῶν ἀγροτικῶν ἰδίως περιφερειῶν, ἁμάρτημα δὲ ἀσύγγνωστον τῶν κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεων δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ παραμέλησις τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἢ ἡ ἀνάθεσις τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ εἰς πρό-

1) «Περὶ μεταξοσκωληκοτροφίας καὶ μορέας» 1838 ὑπὸ Ν. Λοβιζέλη τῇ συνεργασίᾳ Γρ. Παλαιολόγου. «Πραγματείαπερὶ τῆς Ἰαπωνικῆς σηροκομίας» μετάφρασις ἐκ τοῦ γαλλικοῦ γενομένη τῷ 1866 ὑπὸ τῆς ἀεμοδίου ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

2) Βλέπε «Σηρικὴ ἑταιρία τῆς Ἑλλάδος» ἐν Ἀθήναις 1854.

σωπα ἐντελῶς ἀκατάλληλα.

Μέγα ὡσαύτως σφάλμα ἦτον ἡ ἀνοχὴ ὅπως μετὰ ὀλιγοετῆ λειτουργίαν περιέλθῃ εἰς ἀχρηστίαν τὸ περὶ «Γεωργικῶν Συμβουλίων» Β. Δ. τῆς 23 Αὐγούστου 1852. Τὰ συμβούλια ταῦτα καλῶς συγκροτούμενα καὶ βαθμηδὸν παιδαγωγούμενα θὰ ἠδύναντο ν' ἀποβῶσι πολυτρόπως χρήσιμα· παρέχοντα δὲ ἑκάστοτε εἰς τὴν κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας καὶ ὁδηγίας θὰ συνετέλουν εἰς τὸ νὰ προλαμβάνεται ἡ σύνταξις καὶ ψήφισις ἀφορόντων τὴν γεωργίαν Νόμων ἀλληλοσυγκρουομένων καὶ πολλάκις ἀνοήτων, γελοίων, ἂν μὴ καὶ ἐπιβλαβῶν δι' ὡρισμένας περιφερείας (βλέπε ἀποτελέσματα τελευταίου περὶ ἀγροφυλακῆς Νόμου.)

Τῷ 1852 ἐψηφίσθη ὁ Νόμος τῆς 31 Δεκεμβρίου «Περὶ ἀποξηράνσεως ἑλῶν». Ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ ὁ Βαρῶνος d 'Eichtal ἀπέστειλε εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰδίαις δαπάναις τὸν ἄριστον τότε ἐν Γαλλίᾳ μηχανικὸν C. Sauvage, ἀκολουθούμενον ὑπὸ τοῦ ἀναγκαίου προσωπικοῦ πρὸς μελέτην ἐκτελέσεως διαφόρων ἔργων καὶ ἰδίως τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης Κοπαΐδος (1). Πάντα τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, σχέδια, ἐκθέσεις κλπ. τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἐδώρησε τότε ὁ βαρῶνος d' Eicthal εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Ἐκ τῶν μελετηθέντων δὲ ὑπὸ τοῦ Sauvage ἔργων ἐξετελέσθη τότε ἡ ἐκβάνθυνσις τοῦ στενοῦ τοῦ Εὐρύπου καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ τοποθέτησις κινητῆς γεφύρας κατασκευασθείσης ἐν Μασσαλίᾳ. Ἀλλ' ἡ τῆς Κοπαΐδος ἀποξήρανσις ἐθεωρήθη τότε ἔργον δυσκατόρθωτον. Λεπτομερῆ καὶ ἐπιστημονικωτάτην περὶ τοῦ ἔργου τούτου ἔκθεσιν συνέταξεν ὁ Sauvage τῷ 1849 (2) Ἐκτοτε κατ' ἐπανάληψιν ἐγένοντο συμπληρωματικαὶ μελέται καὶ σχέδια περὶ ἀναλήψεως τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου τούτου. Ἐκ τῶν μελετῶν τούτων σπουδαιοτέρα εἶνε ἡ τοῦ Ε. Μανιτάκη Διευθυντοῦ τῶν Δημοσίων ἔργων παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅστις ἐντολῇ τοῦ τότε ὑπουργοῦ Α. Αὐγερινοῦ ἐδημοσίευσε τῷ 1863 ἐν Ἀθήναις γαλλιστὶ (1) ἐκτενῆ ἔκθεσιν ἐν ᾗ ἀποδεικνύει τὸ δυνατὸν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἔργου. Δυνάμει τῶν τοῦ 1882 Νόμου ΑΠΑ' τῆς 26 Μαΐου «Περὶ ἀποξηράνσεως λιμνῶν,» Νόμου ΑΠΒ' τῆς 26 Μαΐου «Περὶ ἀποξηράνσεως τῆς Κοπαΐδος» καὶ Β. Δ. τῆς 20 Σεπτεμβρίου «Περὶ προσθέτου συμβάσεως περὶ ἀποξηράνσεως τῆς Κοπαΐδος» παρεχωρήθη τὸ δικαίωμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μεγάλου καὶ εὐεργετικοῦ τούτου ἔργου εἰς ἑταιρίαν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σ. Σκουλούδη. Τὸ ἔργον ἐξετελέσθη μερικῶς, μέγα δὲ μέρος τῶν ἄλλοτε κατακλυζομένων ὑπὸ τῶν ὑδάτων εὐφορωτάτων γαιῶν ἤδη καλλιεργεῖται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῆς ἑταιρίας ἢ μισθούμενον κατὰ τμήματα καὶ συμφώνως τῷ κανονισμῷ τῷ δημοσιευθέντι ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1895.

Τῷ 1845 διὰ Β.Δ. τῆς 25 Φεβρουαρίου ἐνεκρίθη ὁ ὀργανισμὸς ἑταιρίας «ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς γεωργίας» ἀρνηθείσης ὅμως τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἐγκρίνῃ καί τινας ὅρους τοῦ ὑποβληθέντος αὐτῇ καταστατικοῦ, ἤτοι τὸ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑταιρία ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν μὲ τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους, νὰ ἦνε ἐλευθέρα ταχυδρομικῶν τελῶν καὶ νὰ χορηγῆται αὐτῇ ἐτησία χρηματικὴ συνδρομὴ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ Ἑταιρία αὕτη δὲν συνεστήθη («Ἐφημερὶς τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας», 1856, σελ. 350). Παραπλήσιοι περίπου λόγοι συμπεραίνω συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μὴ συστηθῇ ἡ ὑπὲρ της γεωργίας τῆς Ἀττικῆς μελετηθεῖσα τῷ 1861 σύστασις «Γεωργικῆς Ἑταιρίας» ὑπὸ τῶν τότε μεγαλοκτηματιῶν Σούτσου, Ἠπίτου, Ζαχαρίτσα, Πετράκη, Καλλιφρονᾶ, Κουτσικάρη καὶ ἄλλων. Ἐν τούτοις αἰσθητὴν πρόοδον εἰς τὴν γεωργίαν τῆς Ἀττικῆς ἔφερον αἱ καταβληθεῖσαι προσπάθειαι τῆς ἀειμνήστου Βασιλίσσης Ἀμαλίας, ἥτις πρώτη εἰσήγαγε τελειότερα γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ἐφήρμοσεν εἰς τὰ ἐν Ἀττικῇ κτήματά της τὰ εὐρωπαϊκὰ ἄροτρα καὶ διετή-

30) Σύντομον ὑπόμνημα περὶ τῆς λίμνης ταύτης ὑπέβαλεν εἰς τὸν Βασιλέα Ὄθωνα τὴν 24 Ἰουνίου τοῦ 1834 ὁ Γερμανὸς Forchammer.

31) Ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ ἐν Ἀθήναις τῷ 1868 ὑπὸ τοῦ Ε. Μανιτάκη.

1) «Proget de desscchement du lac Copais».

ρησεν ἐν αὐτοῖς γαλακτοφόρους ἀγελάδας ἐκλεκτῆς φυλῆς. Ἔκτοτε καὶ τὰ ἄροτρα ταῦτα ἐγένοντο παραδεκτὰ ὑπὸ τῶν γεωργῶν καὶ διεδόθησαν ἀνὰ τὴν Ἀττικήν, καὶ τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων ἡ συντήρησις χρονολογεῖται (1).

Οὐχὶ ἀσημάντους ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωργίαν προσέφερεν ἡ δυνάμει τοῦ Β. Δ. τῆς 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1837 συστᾶσα «Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας». Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Ἰουλίου 1863 θεσπίσματος τῆς τότε Προσωρινῆς Κυβερνήσεως διηρέθη εἰς τρία τμήματα, τὸ γεωργικόν, τὸ βιομηχανικὸν καὶ τὸ ἐμπορικόν, ἐξηκολούθησε δὲ λειτουργοῦσα καὶ ἐργαζομένη ἐνίοτε λίαν ἐπιτυχῶς μέχρι πρὸ εἰκοσαετίας περίπου. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1877 μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1888 ἐξεδίδετο τὸ «Δελτίον» περιοδικὸν σύγγραμμα τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης (2). Τῷ 1880 δαπάναις αὐτῆς ἐξεδόθη μετάφρασις (ὑπὸ Κ. Βαρβάτη καὶ ἐπιμελείᾳ Σ. Α. Παυλίδου) τῆς «Μελισσοκομίας» τοῦ Γάλλου Hamet (3). Τῷ 1882 καὶ 1883 ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ ἐξέδωκε τὰ ὑπ' αὐτῆς βραβευθέντα δύο ἔργα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ὀνομασθεῖσαν «Ζάππειον βιβλιοθήκην», διότι ἐβραβεύθησαν ταῦτα καὶ ἐδημοσιεύθησαν δαπάναις κληροδοτήματος περὶ οὗ γενήσεται λόγος κατωτέρω. Εἶνε δὲ τὰ ἔργα ταῦτα ἡ τοῦ Ο. Κ. Φωστηροπούλου μετάφρασις (μετὰ πολλῶν προσθηκῶν τοῦ μεταφραστοῦ) τῆς «Περὶ ἐλαίας» πραγματείας τοῦ Γάλλου Riondet καὶ ἡ ἀρίστη περὶ «Καλλιεργείας τῆς σταφιδαμπέλου» πραγματεία τοῦ Μ. Θ. Χαιρέτη.

Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας, γόνος τῆς εὐάνδρου Ἠπείρου καὶ συστρατιώτης τοῦ Μάρκου Βότσαρη, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος ἀγῶνος, ἐγκαταλείψας βαθμοὺς (ἔφερε βαθμὸν ταγματάρχου), τιμὰς καὶ ἀποζημιώσεις, μετέβη εἰς τὴν Βλαχίαν ἔνθα ἐγκατασταθείς, καὶ ἐργασθεὶς ἐπιτυχῶς κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἐνοικιαστὴς κτημάτων βραδύτερον δὲ ὡς ἰδιοκτήτης (1), διὰ τῆς διακρινούσης τοὺς Ἠπειρώτας νοημοσύνης, φιλεργείας καὶ οἰκονομίας, ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, ἣν ἀπὸ πολλοῦ ἐσκέπτετο καὶ συνεζήτει μετὰ τῶν στενωτέρων γνωρίμων του περὶ τοῦ πῶς ὠφελιμώτερον νὰ διαθέσῃ αὐτὴν ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους. Τῷ 1858 δωρεῖ εἰς τὸ Ἔθνος τὰς 400 αὐτοῦ μετοχὰς τῆς τότε «Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοϊκῆς Ἑταιρίας» «ὅπως χρησιμεύσωσι τὰ κέρδη τούτων ἢ οἱ τόκοι εἰς σύστασιν διαγωνισμῶν φερόντων τὸ ὄνομα Ὀλύμπια καὶ σκοποῦντων τὴν ἐθνικὴν πρόοδον, προσφέρει δὲ καὶ τὰ ἀποσταλέντα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τρισχίλια καισαροβασιλικὰ φλωρία διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν κατὰ τὸ 1859 γεννησομένην πρώτην συγκρότησιν τῶν Ὀλυμπίων». Τὸ Β. Δ. τῆς 19 Αὐγούστου (τροποποιηθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 17 Σε-

(1) Εὐρωπαϊκὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Τῷ 1847 ἱκανὴ ποσότης τοιούτων ἐργαλείων καὶ ἰδίως ἀρότρων ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως (Β. Δ. τῆς 21 Δεκεμβρίου 1847)· ἐπωλοῦντο δὲ ταῦτα εἰς τοὺς γεωργοὺς εἰς τὴν ἀρχικὴν των ἀξίαν τὸ πρῶτον, ὑποτετιμημένα δὲ βραδύτερον (Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 98 τοῦ 1843 καὶ ὑπ' ἀριθ. 51 τοῦ 1849). Ἀρότρων τοῦ τύπου Δομπάλ ἤρχισε ἡ κατασκευὴ εἰς τὸ ἐν Πειραιεῖ Ἐργοστάσιον Βασιλειάδου τῷ 1863 (Ἐγκύκλιος ὑπ' ἀριθ. 161 τοῦ 1893 καὶ ὑπ' ἀριθ. 23 τοῦ 1864). Τοιαῦτα ἄροτρα ἤρχισαν κατασκευάζοντες οἱ σιδηρουργοὶ τοῦ Ναυπλίου ἀπὸ τοῦ 1866. Τὰς πρώτας γαλακτοφόρους ἀγελάδας πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἐν Ἑλλάδι ἀπέκτησαν οἱ ἐν Ἀθήναις κτηματίαι ἀδελφοὶ Καμπᾶ, ἀγοράσαντες ἐν δημοπρασίᾳ τῷ 1863 τὰ ἄριστα κτήνη τά ὁποῖα συνετήρει ἡ Βασίλισσα Ἀμαλία εἰς τὸ παρὰ τὰς Ἀθήνας κτῆμά της «Πύργον».

(2) Δύο τόμοι καὶ 7 τεύχη, ἐν ὅλῳ σελ. 1696 εἰς μέγα 8ον.

(3) Ἀγνωστός μοι εἶνε ὁ τῷ 1848 μεταφράσας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ καὶ δημοσιεύσας «Ἐγχειρίδιον περὶ μελισσοκομίας» τοῦ Φραριέρου.

(1) Ὁ Εὐάγγελος Ζάππας ἀφοσιωθεὶς ὁλοψύχως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του καὶ σπανίως μεταβαίνων εἰς τὴν πόλιν φαίνεται ὅτι ἐψέγετο ἢ καὶ παρεξηγεῖτο ὑπὸ τῶν ἄλλων τότε ἐν Βλαχίᾳ ἐργαζομένων Ἑλλήνων, διὸ τῷ 1847 ἐδημοσίευσεν ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνιστὶ καὶ βλαχιστὶ εἶδος ἀπολογίας ἢ δικαιολογητικῆς πραγματείας μετὰ πινάκων καὶ λεπτομερῶν καὶ ἀξιολόγων πληροφοριῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διευθύνσεως καὶ καλλιεργείας κτήματος ἐν Βλαχίᾳ πρὸς εὐδοκίμησιν. Ἡ πραγματεία αὕτη ἐπιγράφεται ὡς ἑξῆς: «Τέντουρας» ἢ Κηφήν, ὅστις περιορίζεται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς Βλαχίας, ἐμπεριέχων πειραματικὰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ σιταροσπαρμοῦ καὶ τάξεις τῶν Μουλκίων.—Πόνημα δίγλωσσον ὑπὸ Εὐαγγέλου Ζάππα. Βουκουρέστιον, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰωσὴφ Κοπάϊνιγγ' 1847». Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας ἀπέθανεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν 19 Ἰουνίου τοῦ 1865 εἰς ἡλικίαν 65 ὡς ἔγγιστα ἐτῶν.

πτεμβρίου 1869 Β.Δ.), ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ περικοπὴ αὕτη προσθέτει : «Ἀποδεχόμενοι εὐχαρίστως τὴν γενναίαν ταύτην προσφορὰν τοῦ εἰρημένου φιλογενοῦς Κυρίου Εὐαγγέλου Ζάππα, ἐγκρίνοντες δὲ τὸ παρὰ τοῦ ἰδίου ὑποβληθὲν σχέδιον περὶ συστάσεως τῶν Ὀλυμπίων, διατάσσομεν κτλ.» Τὴν δωρεὰν ταύτην ἐμελέτα ὁ Ζάππας ἀπὸ πολλοῦ, ἐγένετο δὲ τὸ πρῶτον γνωστὴ ἡ πρόθεσίς του αὕτη διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Τύπου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1856.

Ἡ σύνταξις τοῦ προγράμματος καὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Α΄ συγκροτήσεως τῶν Ὀλυμπίων ἀνετέθη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας Ἐπιτροπὴν, ἐνεκρίθησαν δὲ ὡς αὕτη συνέταξε ταῦτα διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 2644 ταὶ ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου τοῦ 1853 ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουρ. τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τελειότης καὶ ἰδίως ἡ ταχύτης καὶ τάξις μεθ' ἧς ἐτελέσθησαν τὰ Ὀλύμπια κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος 1859 ἀποδεικνύουσι τὸν ζῆλον μεθ' οὗ εἰργάζοντο πάντες τότε ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς χώρας. Μέγα μέρος τῶν κατὰ τὸ 1860 δημοσιευθέντων πρακτικῶν τῶν Α΄ Ὀλυμπίων κατέχουσι τὰ ἀφορῶντα τὴν γεωργίαν ἐν γένει. 1)

Ἡ πλήρης ἐπιτυχία τῶν Α΄ Ὀλυμπίων ἔπεισαν τὸν φιλογενείστατον Εὐαγγέλην Ζάππαν νὰ προσφέρῃ βραδύτερον καὶ ἄλλας δωρεὰς καὶ ἐπὶ τέλους νὰ ἐγκαταλείψῃ διὰ διαθήκης ὁλόκληρον τὴν μεγάλην περιουσίαν του*) ὑπὲρ τοῦ ὁμολογουμένως ἐθνωφελοῦς ἔργου ὅπερ αὐτὸς συνέλαβε. Τὸ παράδειγμα δὲ αὐτοῦ ἠκολούθησε καὶ ὁ ἐξάδελφός του Κωνσταντῖνος. Ἔκτοτε ἐτελέσθησαν τὰ Ὀλύμπια τῶν ἐτῶν 1870, 1875, 1888, 1896 καὶ 1906.

Διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Αὐγούστου τοῦ 1865 Β,Δ. συνεκροτήθη ἡ μέχρι σήμερον λειτουργοῦσα εἰδικὴ «Ἐπὶ τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν κληροδοτημάτων Ἐπιτροπὴ» προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ κατὰ καιροὺς ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὡς ἀντιπρόεδρος αὐτῆς, κατὰ τὸ Β. Δ. τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1871, ὡρίσθη ὁ κατὰ καιροὺς Πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθν. Βιομηχανίας ἐπιτροπῆς. Διὰ τοῦ ΑΥϑΔ΄ Νόμου τῆς 28 Μαΐου 1887 ἐκανονίσθησαν τὰ «Περὶ διοικήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα καταλειφθείσης εἰς τὸ Ἔθνος περιουσίας», τὰ ἐγκαίνια δὲ τοῦ «Ζαππείου Μεγάρου» καὶ ἡ ἐν αὐτῷ τέλεσις τῆς Δ΄ Ὀλυμπιάδος διετάχθησαν διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 11 Ἰανουαρίου 1888. Ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀλλ' ἰδίως ὑπὸ ἔποψιν γεωργικὴν ἡ τακτικὴ κατὰ τετραετίαν τέλεσις τῶν Ὀλυμπίων ἔχει μεγίστην σημασίαν ὡς ἐκ τῆς ἐπὶ τῷ αὐτῷ συγκεντρώσεως τῶν ποικίλων γεωργικῶν προϊόντων τῆς χώρας καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀναπτυσσομένης μεταξὺ τῶν κτηματιῶν ἁμίλλης πρὸς ἐπίδειξιν τῆς προόδου αὐτῶν ἐν τῇ καλλιεργείᾳ τῶν κτημάτων των καὶ τῇ παραγωγῇ τῶν προϊόντων των. Τοιαύτη ἄλλως ἦτο καὶ ἡ θέλησις τοῦ κληροδότου.

Ὁ ἐκ Βυτίνης τῆς Γορτυνίας Παναγιώτης Τριανταφυλλίδης ἐγκατεστημένος ἀπὸ πολλοῦ ἐν Βλαχίᾳ, ἀποθανὼν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1863 ἐγκατέλιπε τὴν περιουσίαν του εἰς «τὸ Δημόσιον τῆς Ἑλλάδος» ὑπό τινας ὅρους, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐν τῇ παραγράφῳ ζ΄ τῆς διαθήκης οὕτω διατυπούμενος : «Νὰ διαθέσῃ (τὸ Δημόσιον) τὴν περιουσίαν μου ταύτην, συνισταμένην εἰς τεσσαράκοντα δύο χιλιάδας, ἀριθ. 42.000 αὐστριακῶν φλωρίων κατὰ τὰ ἔγγραφά μου, ὑπὲρ ἱδρύσεως καταστήματός τινος διὰ παντὸς διατηρηθεισομένου καὶ τὴν ἐπωνυμίαν μου φέροντος, συντελοῦντος δὲ εἰς τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Πατρίδος· ὁποῖόν τι κατάστημα λυσιτελέστερον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προόδου καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἔθνους, ἀπόκειται νὰ κρίνωσι καὶ ἀποφασίσωσι τὰ νομοθετικὰ τῆς Ἑλλάδος σώματα εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν σύνοδον καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου προκληθησομένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἔναρξις

(1) Σημειωτέον ὅτι περὶ τελέσεως ἐκθέσεων (ἐτησίων) «πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας» εἶχε ληφθῇ πρόνοια ἀπὸ τοῦ 1850 διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β.Δ. τῆς 3ης Νοεμβρίου· ἀλλ' ἀγνοῶ ἂν ἐγένετο ἀπόπειρα τελέσεως τοιαύτης ἐκθέσεως πρὸ τοῦ 1859 ὅτε ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον τὰ Ὀλύμπια.

(*) Ἡ διαθήκη ἐγράφη ἐν Βροσθενίῳ τὴν 30 Νοεμβρίου 1860 καὶ εἶνε δημοσιευμένη εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Ὀλυμπίων τοῦ 1875 (σελ. 4).

δὲ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφασισθησομένων νὰ μὴ ἀναβληθῇ πλέον τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως».

Ἡ περιουσία τοῦ εὐγενοῦς τούτου τέκνου τῆς Πατρίδος, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄλλων ὅρων τῆς διαθήκης κατετέθη ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν αὐτῆς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις τοῦ κυριωτέρου ὅρου τῆς διαθήκης ἤτοι ἡ ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως πρόκλησις τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ κληροδοτήματος, ἐγένετο μόνον τῷ 1870 ὅτε τὸ Πανεπιστήμιον διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1126 καὶ ἀπὸ 2 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγγράφου του ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως πρακτικοῦ γεωργικοῦ σχολείου. Ἐδέησε δὲ νὰ παρέλθωσι δεκαεπτὰ ἄλλα ἔτη ὅπως ἐκπληρωθῇ ἡ παραγγελία τοῦ κληροδότου. Τῷ 1887 ἐψηφίσθη ὁ ΑΦΜΒ νόμος περὶ Τριανταφυλλειδίων Γεωργικῶν Σχολείων. Ἀλλὰ περὶ τούτων γενήσεται λόγος ἐν τοῖς τρόσθεν· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα εἶνε ὅτι κατὰ τὴν βραδύτερον ἀντὶ τῶν σχολείων σύστασιν τῶν Γεωργικῶν Σταθμῶν ἐλησμονήθη ὅλως ἀδικαιολογήτως ὁ ρητὸς ὅρος τοῦ κληροδότου ὅπως τὸ ἐκ τῶν τόκων τῆς περιουσίας τοῦ συντηρηθησόμενον ἵδρυμα φέρῃ διὰ παντὸς τὴν ἐπωνυμίαν του (1).

Ὁ ἀπὸ 1860 τοῦ μέχρι τοῦ 1866 διαρκέσας ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἐπέφερε μεγίστην ὕψωσιν τῶν τιμῶν τοῦ βάμβακος καὶ ἐπομένως τὴν ἐπέκτασιν τῆς καλλιεργείας τοῦ εἴδους τούτου πολλαχοῦ ὡς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα πολλοὶ κτηματίαι ὠφελήθησαν τότε σημαντικῶς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐξέδωκεν ἐπανειλημμένας ἐγκυκλίους δι' ὧν διεβίβαζε διὰ μέσου τῶν κατὰ τόπους ἀρχῶν πρὸς τοὺς καλλιεργητὰς σπόρον ἐκλεκτῶν ποικιλιῶν βάμβακος καὶ ὁδηγίας περὶ τῆς καλλιεργείας τούτου. Τῷ 1865 καὶ 1866 τὸ αὐτὸ Ὑπουργεῖον ἐδημοσίευσε καὶ διένειμε δωρεὰν μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ «Δοκιμίου περὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος τῆς Νέας Αὐρηλίας» καὶ «Πληροφορίας περὶ τῆς παρακαταθήκης (Stok) τοῦ βάμβακος καὶ περὶ τῆς μελλούσης παραγωγῆς αὐτοῦ ἐν Ἀμερικῇ.»

Ἡ τοκογλυφία ἐμάστιζε τὴν γεωργίαν ἀπὸ πολλοῦ, ἀπόστολοι δὲ κηρύσσοντες τὴν ἀνάγκην τῆς συστάσεως γεωργικῆς τραπέζης ἐχρημάτισαν κατὰ τὴν ὑπὸ μελέτην γεωργικὴν περίοδον πρωτίστως ὁ Ν. Ἐμμα-

---

1) Ἡ ἀξιόμεμπτος ἀμέλεια περὶ τὴν ὅσον ἔνεστι ἀκριβεστέραν τήρησιν τῶν ὅρων τῆς διαθήκης τοῦ μετὰ τόσης ἀγάπης πρὸς τὴν *Πατρίδα* διατυπώσαντος τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Τριανταφυλλίδου δὲν εἶνε δυστυχῶς, γεγονὸς πρωτοφανές. Καὶ ἄλλων διαθηκῶν ὁμοίας φύσεως πάντες οἱ ὅροι δὲν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ κληρολήπτου Δημοσίου. Ἡ διαθήκη τοῦ ἀοιδίμου *Στουρνάρα* διαλαμβάνει καὶ τὰ ἑξῆς· «Μὲ τὰ ὑπόλοιπα χρήματα τῆς καταστάσεώς μου νὰ κτισθῇ ἐν Ἀθήναις λαμπρὸν Πολυτεχνεῖον, ὅπου νὰ διδάσκονται ὅλαι αἱ βάναυσοι καὶ ὡραῖαι τέχναι, ὅπου νὰ εὑρίσκωνται ὅλα τὰ ἐργαλεῖα τῆς γεωργικῆς, καθὼς καὶ ὅσα κατὰ καιροὺς ἐφευρίσκονται διὰ νὰ διδάσκεται ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἐν Ἑλλάδι, ὅπως προσδεύσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ γεωργία μας, αὐτὴ ἡ βάσις τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας τοῦ Ἔθνους». Βεβαίως δὲν θὰ ἐδαπανῶντο πολλὰ ἐὰν, τοὐλάχιστον πρὸς σεβασμὸν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ δωρητοῦ, μία τῶν αἰθουσῶν τοῦ Πολυτεχνείου διετίθετο πρὸς κατάρτισιν μουσείου γεωργικῶν μηχανῶν, ὁριζομένης ἐτησίας πιστώσεως πρὸς πλουτισμὸν αὐτοῦ. Θ' ἀπέβαινε δὲ τὸ μουσεῖον τοῦτο χρήσιμον καὶ διὰ τοὺς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ σπουδάζοντας· τὴν μηχανικήν. διότι οὕτω θὰ ἐξῳκειοῦντο οὗτοι πρὸς τὴν γεωργικὴν μηχανικήν, ἥτις ἂν καὶ ἀναγκαιοτάτη εἶνε οὐχ ἧττον ἐλλειπεστάτη ἐν *Ἑλλάδι*. Ἀλλ' ὁ σεβασμὸς τῶν Κυβερνήσεων πρὸς τὰς θελήσεις καὶ τὰς εὐχὰς τῶν διαθετόντων τὰς περιουσίας των ὑπὲρ ἐθνικῆς ὠφελείας ἔργων θὰσυνετέλει εἰς τὸ νὰ συνειθίσωσιν οἱ ὑπάλληλοι εἰς οὓς ἀνατίθεται ἡ διεύθυνσις τῶν ἔργων τούτων νὰ σέβονται αὐτὰ καὶ νὰ εἶνε αὐστηρότεροι περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των. Οὕτω φρονῶ ὅτι, ἐὰν οἱδρυθέντες γεωργικοὶ Σταθμοὶ ἔφερον τὴν προσωνυμίαν *Τριανταφυλλίδιοι*, ἴσως ἄλλως θὰ ἠργάζετο ὁ ὑπάλληλος ἐκεῖνος ὅστις διευθύνων ἐπὶ ὁλόκληρον δωδεκαετίαν ἓν τῶν ἱδρυμάτων τούτων καὶ μισθοδοτούμενος ἐκ τῶν τόκων του κληροδοτήματος τοῦ Τριανταφυλλίδου, κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ὑπηρεσίας του εὑρέθη ἔχων ἐρριμένην τὴν εἰκόνα τοῦ εὐγενοῦς τούτου τέκνου τοῦ Ἔθνους εἰς μίαν γωνιαν ἀποθήκης, ἧς ἡ κατάστασις πᾶν ἄλλο ἐμαρτύρει ἢ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος.

νουήλ καὶ ὁ Δ. Αἰνιάν. (1) Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο δυστυχῶς ἔκτοτε μένει ἄλυτον Ἡ τῷ 1841 σύστασις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης (Νόμος τῆς 30 Μαρτίου) καὶ ἡ τροποποίησις τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς δυνάμει τοῦ ΨΙ' νόμου τῆς 16 Δεκεμβρίου 1861 καθ' ἣν τροποποίησιν, ἐπὶ τῇ βάσει πιστοτικοῦ καταλόγου καὶ δύο ὑπογραφῶν προσώπων σημειουμένων ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ, ἐγίνοντο χρηματικαὶ χορηγήσεις καὶ μέχρις 100 δραχμῶν κατ' ἐλάχιστον ὅρον δι' ἑκάστην χορήγησιν, ἦσαν μέτρα εὐεργετικὰ διὰ τὸ ἐμπόριόν ἐν γένει, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τὴν γεωργίαν. Σοβαρὰ προτάσεις περὶ ἱδρύσεως κτηματικῆς τραπέζης ἐγένοντο τῇ Κυβερνήσει τῷ 1864 ὑπὸ τῶν Ε. Α. Μπαλτατζῆ καὶ Ε. Ὀπεγχάιμ. Τὰς προτάσεις ταύτας ὑπέβαλλε τότε ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν κρίσιν τῶν Δοσίου, Κεχαγιᾶ Λεβίδου, Σωτηροπούλου, Σούτσου, Σκουζὲ Δουρούτη, Χρηστίδου, Παλαμίδου καὶ Κουμουνδούρου, ὧν ἐζήτησε τὴν γνώμην ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς γνωμοδοτήσεως αὐτῶν συνέταξε καὶ ἐκοινοποίησε πρὸς τοὺς Μπαλτατζὴν καὶ Ὀμπεγχάιμ τοὺς ὅρους κατὰ τοὺς ὁποίους θ' ἀπεδέχετο νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ἅμα τῇ καταρτίσῃ της, τὸ ἀναγκαῖον νομοσχέδιον. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ ὅροι τῆς Κυβερνήσεως ἀπήρεσαν διὸ ἀπέσυρον τὰς προτάσεις των οἱ κεφαλαιοῦχοι. Πάντα τὰ διαμειφθέντα τότε ἔγγραφα μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως, τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν γνωμοδοτησάντων συμβούλων ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν ἰδίῳ τεύχει.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1864 ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 19 Ἰουλίου Β.Δ. δι' οὗ ἐνεκρίνετο αἴτησις περὶ συστάσεως ἐν Ἀθήναις «Κεντρικῆς γεωργικῆς Ἑταιρίας», ἧς τὸ καταστατικὸν μετὰ τοῦ ἐγκριτικοῦ Β. Δ. ἐδημοσιεύθη ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει. Τὸ καταστατικὸν τοῦτο προέβλεπε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ γεωργικῶν ἐκθέσεων, περὶ συστάσεως τοπικῶν ἑταιριῶν καὶ περὶ γεωργικοῦ μουσείου. Ἀλλ' ἐλλείψει βεβαίως μέσων καὶ μελῶν καταβαλλόντων συνδρομὰς καὶ ἡ ἑταιρία αὕτη δὲν ἐλειτούργησε.

Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὑρέθη ἡ χώρα μετὰ τὸν ὀκταετῆ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἔθνους ἀγῶνα, καθ' ὃν τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος εἶχον καταστρέψει τὰ πάντα, καὶ μετὰ τὸν ὁποῖον ὁ κατὰ πολὺ μειωθεὶς πληθυσμὸς τῆς ἀπολυτρωθείσης χώρας συνίστατο κατὰ μέγα μέρος ἐκ πεινόντων καὶ γυμνητευόντων, οἱ ὁποῖοι ἀνέμενον καὶ αὐτὸν τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἡ τελεσθεῖσα πρόοδος κατὰ τὴν πρώτην ταύτην γεωργικὴν περίοδον, παρὰ τὰ συμβάντα σφάλματα καὶ τὰ μειονεκτήματα πρωτογενοῦς καὶ ἀμορφώτου ἔτι διοικήσεως, παρὰ τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας ἐπροξένησεν εἰς τὸν τόπον ὁ περὶ ἐπικρατήσεως ἐν τῇ πολιτικῇ τῆς χώρας ἀνταγωνισμὸς ἰσχυρῶν

(1) Ὁ Ν. Ἐμμανουὴλ ἦτον ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 ἀπορφανισθέντων· προσληφθεὶς δὲ ὡς θετὸς υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μακαρτου Ἰ. Χαλκιοπούλου συνανεστράφη μετὰ τούτου. Ἀνδρωθεὶς ἐπεδόθη ὁλοψύχως εἰς τὴν ἐπίβλεψιν καὶ καλλιέργειαν τῶν ἐν Ἠλείᾳ κτημάτων τοῦ Π. Χαλκιοπούλου καὶ ἐδημοσίευσε τῇ συνεργασίᾳ τούτου τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας» ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχήν του γεωργικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1855 μέχρι τοῦ 1857 (ἐν ὅλῳ τεύχη 10, σελ. 630). Ἀξιόλογα ἐν αὐτῷ ἄρθρα εἶνε τὰ τοῦ Π. Χαλκιοπούλου, ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ φιλογεώργου, ὅστις τῷ 1880 ἐδημοσίευσε τὸ περὶ βελτιώσεως καὶ ἐμψυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας», σύγγραμμά του ὅπερ ἐβραβεύθη ὑπὸ τῶν κριτῶν τοῦ Δοσείου διαγωνίσματος.— Ὁ Δ. Αἰνιὰν διετέλεσε τμηματάρχης παρὰ τῇ Διευθύνσει τοῦ γραφείου τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας μέχρι τοῦ 1864. Τῷ 1855 ἐδημοσίευεν ἐν Ἀθήναις μηνιαίως τὴν «Βιβλιοθήκην τοῦ Λαοῦ», σύγγραμμα περιοδικὸν ἐν ᾧ πρὸς τοῖς ἄλλοις κατεχωρίζοντο καὶἄρθρα καθαρῶς γεωργικά. Ἔχω ὑπ' ὄψιν μου μόνον τὰ μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1855 ἐκδοθέντα ἑξαμηνιαία τεύχη. Ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1861 ὁ Αἰνιὰν ἐδημοσίευσε τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Γεωργίας δεκαπενθήμερον γεωργικὸν περιοδικὸν σύγγραμμα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1861) ἐδημοσίευσε καὶ σύντομον πραγματείαν ἐπιγραφομένην «Ἀγρονομία στοιχειώδης, ἐρανισθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ». Προστούτοις ὡς ἔργον αὐτοῦ ἀναφέρεται πραγματεία «περὶ συκαμινέας». Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1879 ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ τότε ἐκδιδομένῳ «Δελτίῳ» τῆς ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας. Ἐπιτροπῆς (σελ. 142) ἀγγελίαν περὶ ἐκδόσεως συγγράμματος »Κηπουρικῆς», ὅπερ ὅμως ἀγνωῶ ἂν ἐξεδόθη.

τινων δυνάμεων, παρὰ πάντα ταῦτα ἡ τελεσθεῖσα λέγω πρόοδος εἶνε ἀναντιρρήτως μεγίστη καὶ ἀποδεικνύει τὴν φιλεργίαν, τὴν εὐστροφίαν, τὴν ἱκανότητα, τὴν νοημονην καὶ τὴν μεγάλην ζωτικότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Πάμπολλοι εἶνε οἱ κατὰ τὰν πρώτην ταύτην γεωργικὴν περίοδον ἀπ' εὐθείας ἢ ἐμμέσως ἐργασθέντες μετὰ παραδειγματικῆς φιλοπατρίας καὶ αὐταπαρνήσεως, ἔστι δ' ὅτε καὶ μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ὑπὲρ τῆς οἰκονομικῆς ἀναγεννήσεως τῆς χώρας. Ἕκαστος τῶν ἐργατῶν τούτων (1) ἀσχολούμενος ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γνώσεών του, ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του ἔσπευδε νὰ θέσῃ λίθον ἔστω καὶ ἐλάχιστον εἰς τὸ ἀνεγειρόμενον οἰκοδόμημα, τὸ Ἔθνος. Πολλάκις ἀναπολῶν καθ' ἑαυτὸν τὰ ὑπὸ ὅλως ἀντιξόους περιστάσεις τελεσθέντα ὑπ' αὐτῶν ἔργα τοὺς παραβάλλω πρὸς τοὺς μύρμηκας τῶν ὁποίων ἡ ἔκτακτος ἐργατικότης καὶ ἐπιμονὴ πάντοτε ὑπερισχύει κατὰ τῶν προσπαθειῶν ὀχληροῦ ἐπισκέπτου καταγινομένου λόγῳ παιδιᾶς ἢ περιεργείας νὰ φράξῃ διὰ λίθαρίων τὴν ὀπὴν τῆς μυρμηκιᾶς των.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶνε ὅσα ἔτυχε νὰ συγκεντρώσω περὶ προσώπων ἐργασθέντων καὶ περὶ πραγμάτων τελεσθέντων ὑπὲρ τῆς γεωργίας τῆς χώρας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συστάσεως τοῦ ἐν Τίρυνθι γεωργικοῦ ἱδρύματος μέχρι τῆς ὁριστικῆς καταργήσεως αὐτοῦ. Αἱ ὑπάρχουσαι σημειώσεις περὶ τῶν μετὰ τὴν περίοδον ταύτην τελεσθέντων θ' ἀποτελέσωσιν ἰδίαν μελέτην.

---

(1) Εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐργατῶν τούτων εἶνε ὀρθὸν νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ οἱ ἑξῆς: Ὁ Νικόλαος Β. Κοδρικᾶς, στρατιωτικὸς ἱππίατρος, ὅστις ἐδημοσίευσε τῷ μὲν 1853 ἀξιόλογον «Ἱπποθεραπευτικὴν», τῷ δὲ 1857 διατριβὴν περὶ τῆς «Ὀξανίτιδος μάλεως τῶν ἵππων». Ὁ Α. Λινδερμάϊερ, ἀρχίατρος καὶ εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἰατρῶν τῆς ἐποχῆς του, ὅστις τῷ 1860 ἐδημοσίευσε γερμανιστὶ ἐν Πασαυΐᾳ τὴν μόνην ὑπάρχουσαν πλήρη μονογραφίαν περὶ τῶν πτηνῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σ. Α. Σπηλιωτάκης, ὁ διατελέσας διευθυντὴς τοῦ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν γραφείου τῆς Δημοσίου Οἰκονομίας καὶ πρόεδρος τῆς ἐπὶ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας ἐπιτροπῆς, ὅστις τῷ 1864 ἐδημοσίευσε τὴν ἀρίστην διὰ τὴν ἐποχήν της «Στατιστικὴν τῆς Γεωργίας». Ἀξιόλογοι εἶναι καὶ αἱ στατιστικαὶ πληροφορίαι περὶ γεωργίας αἱ ἀναγραφόμεναι εἰς τὴν περὶ «Πολιτειογραφικῶν πληροφοριῶν» πραγματείαν τοῦ Α. Μανούλα τὴν δημοσιευθεῖσαν τῷ 1867.

Κ. ΜΗΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπιτίμου καθηγητοῦ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ

ΝΑ ΟΡΓΑΝΩΘΗ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Α'.

Ἀμείλικτος ἀγὼν περὶ ὑπάρξεως διεξάγεται ἐν τῷ κόσμῳ ἀπὸ τοῦ ἀτόμου καὶ μορίου τῆς ὕλης μέχρι τῶν πελωρίων τοῦ σύμπαντος ἡλίων καὶ φωτονεφελῶν.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς Δημιουργίας, διεξάγει τὸν ἀμείλικτον τοῦτον ἀγῶνα ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐνεφανίσθη ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Καὶ ἐγεννήθη μὲν γυμνὸς καὶ ἐστερημένος φυσικῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς σπουδῆς τῆς πανσόφως πεπλασμένης *Φύσεως* καὶ διὰ τοῦ μεγίστου τῶν ὅπλων του, τοῦ *λογικοῦ*, ἠδυνήθη ἐν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων νὰ ἐξέλθῃ τῆς ἀγρίας καὶ βαρβάρου αὐτοῦ καταστάσεως, νὰ ἐξημερωθῇ, νὰ ἐξευγενισθῇ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς φύσεως, ἡ εὕρεσις τῆς ἀληθείας περὶ αἰσθητῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καθιστῶσι τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου εὐμαρέστερον καὶ ἀνυψοῦσι τὸ πνεῦμά του μέχρι τοῦ θρόνου τοῦ πλαστουργοῦ, μέχρι τοῦ ἀπείρου χρόνου καὶ χώρου.

Ἡ ἐπιστήμη αὕτη σήμερον δὲν εἶνε *πλέον μυστήριον*, ὅπερ κατέχουσι μόνον οἱ μεμυημένοι, οἱ *σοφοὶ δόκτορες*, ἀλλὰ κατέστη κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους κτῆμα τῶν πολλῶν, κτῆμα τοῦ λαοῦ *δι' ἐκλαϊκεύσεως*, διὰ διδασκαλίας καὶ δημοσιευμάτων, ἅτινα κατὰ χιλιάδας ἀνὰ πᾶν ἔτος δημοσιεύονται ἐν τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι *χάριν τοῦ λαοῦ*. Ἡ ἐπιστήμη πρὸ πολλοῦ ἐγκατέλιπε τὸ στρυφνὸν, τὸ αἰνιγματῶδες καὶ τὸ δύσληπτον καὶ ἐχώρησεν εἰς σφαίρας αἰθρίας, ἐν αἷς ὑπὸ φῶς ἁπλετον πᾶσα κοινωνικὴ τάξις δύναται εὐχερῶς νὰ κατανοῇ πᾶσαν γνῶσιν καὶ νὰ χρησιμοποιῇ αὐτὴν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πρακτικοῦ βίου της.

Πανεπιστήμια καὶ ἀνώταται εἰδικαὶ Σχολαί, μέση καὶ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, Σύλλογοι καὶ Ἑταιρίαι, ἐκθέσεις καὶ συναγωνισμοί, ἐργαστήρια καὶ Μουσεῖα, Συνέδρια καὶ ἐπιτροπαί, περιοδικὰ καὶ βιβλιοθῆκαι ἐκλαϊκευμένων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, μαθήματα καὶ διαλέξεις πρακτικαὶ ὑπὸ εἰδικῶν ἐπιστημόνων, τὰ πάντα συστηματικῶς, μεθοδικῶς καὶ εὐστόχως καὶ ἀπὸ ποικίλων ἀπόψεων συνεργάζονται τὸ μὲν ὅπως παρασκευάσωσιν εἰδικοὺς ἐπιστήμονας εἰς *τοὺς διαφόρους κλάδους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν*, ἠλεκτρολόγους, χημειοτέχνας, ζωοτέχνας, γεωπόνους, κτηνοτρόφους, ἰχθυοτρόφους, ὀρνιθοτρόφους, μεταλλειολόγους, μεταλλουργοὺς, δασολόγους, μελισσοτρόφους, δενδροκόμους, ἀνθοκόμους, ἀμπελουργοὺς, οἰνοποιοὺς, τυροκόμους κλπ., τὸ δὲ ὅπως μεταδώσωσιν εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν τάξιν τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, ἐκ τῶν Ἐπιστημῶν τούτων, ὅπως καὶ ἕκαστος, χωρὶς νὰ εἶνε εἰδικὸς ἐπιστήμων, ἐνεργῇ τῇ βοηθείᾳ τῶν γνώσεων τούτων μετ' ἐπιστημοσύνης καὶ μεθόδου ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ καὶ προάγῃ καὶ βελτιώνῃ αὐτὸ καρπούμενος ὅσῳ τὸ δυνατὸν πλειότερα ἐξ αὐτοῦ καὶ συντελῶν οὕτως εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας καὶ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ Κράτους. Οὕτως ἐργάζονται τὰ πεπολιτισμένα Κράτη διὰ τὴν οἰκονομικὴν εὐρωστίαν τῆς χώρας αὐτῶν, διὰ τῆς ὁποίας δημιουργοῦνται στρατοὶ καὶ στόλοι καὶ παρασκευάζονται πολῖται φρονηματίαι καὶ ἀνεξάρτητοι, ἀγαπῶντες τὸ πάτριον ἔδαφος, ὅπερ παρέχει αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου καὶ μὴ ἀναγ-

καζόμενοι νὰ ἐκπατρίζωνται εἰς μακρινὰς χώρας πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου.

Β'

Καὶ ἐν Ἑλλάδι τί ἐγένετο καὶ τί γίνεται καὶ νῦν ἔτι ἀρχομένου τοῦ 20οῦ αἰῶνος διὰ τὴν *τεχνικὴν ταύτην μόρφωσιν τοῦ λαοῦ*; Τί ἔπραξαν καὶ τί πράττουσιν οἱ κυβερνήσαντες καὶ κυβερνῶντες τὴν χώραν ταύτην ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς, ὑπὲρ τῆς πραγματικῆς καὶ τεχνικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, ἥτις εἶνε ἡ ψυχὴ καὶ κινητήριος δύναμις τῶν ἐθνῶν; Καὶ τίνα ὅπλα καὶ ἐφόδια τοῦ βίου ἔδωκαν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ὅπως διεξαγάγῃ ἐρρωμένως καὶ ἐπιτυχῶς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα;

Οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν! Μόνον ἀπειρίαν νόμων καὶ φόρους τυραννικούς!

Καὶ τὸ ἡμέτερον πολυπαθὲς Πανεπιστήμιον τί ἔπραξεν;

Ὁ πρῶτος πρύτανις αὐτοῦ, ὁ ἀοίδιμος Κ. Σχινᾶς, κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ *Ὀθωνείου* Πανεπιστημίου (1837) ἔλεγεν ἐνώπιον τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν Βασιλέως Ὄθωνος τὰ ἑξῆς:

«Τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον, Βασιλεῦ, καθιδρυμένον εἰς τὰς παρὰ σοῦ ἀνεγερθείσας περικλεεῖς Ἀθήνας καὶ κείμενον μεταξὺ τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἕω, εἶνε προωρισμένον νὰ λαμβάνῃ ἀφ' ἑνὸς μέρους τὰ σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ ἰδίαν τινὰ καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν γείτονα Ἕω νεαρὰ καὶ γόνιμα».

Καὶ ὄντως, ὅ,τι εἶπεν ὁ ἀείμνηστος ἐκεῖνος ἀνήρ, ἐπραγματώθη ἀπὸ *ἀπόψεως μορφωτικῆς, ἐκπολιτιστικῆς, ἐθνικῆς καὶ γλωσσικῆς*. Τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, ἐξετέλεσε τὸν ὕψιστον αὐτοῦ προορισμόν, φωτίσαν τὴν ἐν τῇ σκοτίᾳ διατελοῦσαν Ἀνατολὴν καὶ μεταλαμπαδεύσαν εἴς τε τὸν ἐλεύθερον καὶ τὸν ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸν πολιτισμὸν διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, οὓς ἐξέπεμπε κατὰ πᾶν ἔτος ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴν γῆν. Στοργὴ πανελλήνιος τὸ περιέβαλε· τὸ καλλιμάρμαρον αὐτοῦ κτίριον ἀνήγειραν οἱ Πανέλληνες διὰ συνεισφορῶν, καὶ διὰ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων ἐξ ἑκατοντάδων χιλιάδων δραχμῶν ἐσχημάτισαν τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ περιουσίαν, διὰ τῶν εἰσοδημάτων τῆς ὁποίας νὰ δύναται νὰ διεξαγάγῃ τὸν εὐγενῆ τῆς πανεπιστημιακῆς προόδου ἀγῶνα ἄνευ κυβερνητικῆς τινος ἀρωγῆς.

Ἀπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἀπὸ ἀνεσπέρου ἡλίου ἐξεπέμφθησαν αἱ φωτοβόλοι ἐξανθρωπιστικαὶ ἀκτῖνες, κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ μεγάρου τῶν πολυταλάντων καὶ ἐν χλιδῇ καὶ ἀπολαύσει ζώντων, μέχρι τῆς σεσαθρωμένης καὶ ἀχυροπλέκτου καλύβης τῶν πτωχῶν χωρικῶν καὶ ποιμένων τῶν κυλιομένων ἐν τῇ δυστυχίᾳ καὶ τῷ βορβόρῳ.

Γ'.

Ἀλλὰ τοῦτο καὶ πρότερον μὲν δὲν ἦτο ὁ μόνος, πολὺ δὲ περισσότερον σήμερον δὲν *πρέπει νὰ εἶνε ὁ μόνος προορισμὸς* τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐὰν εἰς τὸ παρελθὸν κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐπεβάλλετο νὰ εἶνε τὸ νὰ φωτίσῃ διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τοὺς ἐν τῇ σκοτίᾳ ζῶντας Πανέλληνας, νὰ διαδώσῃ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τὰ φῶτα καὶ τὰς Ἐπιστήμας, ν' ἀναζωπυρήσῃ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ νὰ ἐμφυσήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐθνισμοῦ, τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σήμερον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ἀνάγκην καὶ Πανεπιστημίου ἀνταποκρινομένου καὶ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, παρέχοντος αὐτῷ τὰ μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παντοίων ὑλικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ προαγωγὴν τῆς ὑλικῆς εὐημερίας αὐτοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς ἵνα ἀνακύψῃ ἐκ τῆς δυστυχίας καὶ ἐκ τῶν ἐκπαύρισμῶν, πρέπει νῦν νὰ στρέψῃ τὴν προσοχήν της καὶ πρὸς τὸν *θετικισμὸν*, πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν *Θετικῶν Ἐπιστημῶν*, ὧν τὰ πραγματικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου θὰ μεταδοθῶσι διὰ τῆς μόνης καὶ δημοτικῆς παιδεύσεως εἰς τὸν λαὸν καὶ θὰ φωτίσωσιν αὐτόν, ὅπως ἐργαζόμενος μετ' ἐπιστήμης ἐν τῷ παντοδυνάμῳ ἐργοστασίῳ τοῦ Δημιουργοῦ ἐξέλθῃ νικηφόρως κατὰ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα.

Τὸ νεώτερον πνεῦμα τοῦ θετικισμοῦ, τοσοῦτον ἐπεκράτησε σήμερον ἐν πάσαις ταῖς προηγμέναις χώραις, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ μεσαιωνικὰ τῆς Εὐρώπης Πανεπιστήμια, τὰ ἐγκλείσαντα ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ὡς ἐν εἱρκτῇ πέντε μόνον ἐπιστήμας, τὴν Φιλολογίαν, τὴν Θεολογίαν, τὴν Νομικήν, τὴν Ἰατρικὴν καὶ τὰς φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, ὅπως καὶ τὸ ἡμέτερον, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους συμπαρασυρθέντα ὑπὸ τῆς τεραστίας προόδου τῶν φυσικῶν καὶ ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν νὰ ἀνοίξωσι τὰς ἑρμητικῶς κεκλεισμένας πύλας των καὶ νὰ περιλάβωσι καὶ ἄλλας ἐπιστήμας καὶ ὁμοῦ ἀδελφωμέναι νὰ χωρήσωσι πρὸς τὰ πρόσω ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος.

Δ'.

Ἡ σοφὴ Γερμανία, μολονότι κέκτηται πολλὰς ἀνωτέρας εἰδικὰς σχολὰς Γεωπονίας, Δασολογίας, Μεταλλειολογίας, Ἠλεκτροτεχνίας, Ζωοτεχνίας καὶ ἕνδεκα (11) *Τεχνικὰ Πανεπιστήμια,*(Technische Hochschulen) μετὰ Πρυτάνεων καὶ συγκλήτων, welche in ellen äusseren Beziehunqen den Landesuniversitäten qleichqestellt sind, καὶ παρέχουσι τὸ ἀξίωμα τοῦ διδάκτορος, δὲν ἠρκέσθη εἰς ταύτας, ἀλλὰ διὰ νέων ἀνορθωτικῶν ὀργανισμῶν εἰσήγαγε καὶ εἰς τὰ *Πανεπιστήμιά της* (21 τὸν ἀριθμὸν) πλείστους ἐπιστημονικοὺς καὶ πρακτικοὺς κλάδους ἐκ τῶν θετικῶν καὶ ἐφαρμοσμένων ἐπιστημῶν, εἰς πολλὰ δὲ τούτων καὶ πλήρεις τεχνικὰς σχολάς. Οὕτως π. χ. τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου ἰσοτίμως καὶ ἰσοβάθμως πρὸς τὴ Νομικὴ, Φιλοσοφικὴ, Φυσικομαθηματικὴ, Θεολογικὴ καὶ Ἰατρικὴ Σχολὴ περιλαμβάνει καὶ τὴν καλουμένην Staatswirtschafllichc Facultât, ἐν ᾧ διδάσκονται μαθήματα Πολιτικῆς οἰκονομίας, γεωπονικῆς Χημίας, Ἐφηρμοσμένης Ζωολογίας, Ἐδαφογνωσίας, Δασολογίας καὶ θήρας κλπ. Ἐσχάτως δὲ διὰ Β.Δ. κατηργήθη ἡ ἐν Aschaffcn burg (Βαυαρία) ἀπὸ τοῦ 1844 αὐτόθι ἱδρυμένη Δασολογικὴ Σχολὴ (Forstlichc Hahschule) καὶ προσηρτήθη εἰς τὸ ἐν Μονάχῳ Πανεπιστήμιον. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἰόνης εὑρίσκομεν διδασκόμενα ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ καὶ μαθήματα Γεωπονίας (καθ. Edler), Γεωπονικῆς Χημείας, (καθ. Immerdorf), Χημικῆς Τεχνολογίας (καθ. Vouqerichten), Τεχνικῆς Φυσικῆς (καθ. Simons), Κτηνοτροφίας (καθ. von Nafhusius) κλπ. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου εὑρίσκομεν ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ (περιλαμβανούσῃ καὶ τὴν Φυσικομαθηματικὴν) καὶ ἕδρας Γεωπονίας καὶ Χημικῆς Τεχνολογίας καὶ Μηχανολογίας. Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τοῦ Breslan καὶ τῆς Göttiuqen ἐπίσης τὰ αὐτὰ μαθήματα ὡς καὶ Κτηνιατρικὴν καὶ Ἠλεκτροτεχνίαν. Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις Halle, Leipsig, Konigsberg, Kiel ἐπίσης μαθήματα Γεωπωνίας καὶ Κτηνοτροφίας.

Τῆς Ἰταλίας τὰ πλεῖστα Πανεπιστήμια (Rologua, Genua, Palermo, Pisa) περιλαμβάνουσιν πλήρεις Σχολὰς Γεωπονικὰς, Ἀρχιτεκτονικάς, Πολιτικῶν Μηχανικῶν, Κτηνιατρικὰς (Scuola superiora di agraria, Scuola d' applicazione per gli Ingegueri ed architetti, Scuola veterinaria).

Ἀλλὰ καὶ ἡ Μεγάλη Βρεταννία δὲν ἠμέλησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ Πανεπιστήμια αὐτῆς ἐφηρμοσμένας Ἐπιστήμας πρακτικῶν ὠφελιμωτάτων κλάδων. Οὕτω τὸ μέγα καὶ ἀρχαῖον τοῦ CampridgeΠανεπιστήμιον, οὗτινος οἱ διδάσκοντες ἀνέρχονται εἰς 610, ἀριθμεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφίας, τῆςΘεολογίας, τοῦ Δικαίου, τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Ἰατρικῆς, καὶ διαπρεπεῖς καθηγητὰς τῆς Οἰκονομικῆς, τῆς Ἠλεκτροτεχνικῆς, τῆςΜεταλλείας καὶ Μεταλλουργείας, τῆς πλουτολογικῆς Ἐντομολογίας, τῆς Πλουτολογίας, τῆς Δενδρολογίας, τῆς Ἰχθυολογίας, τῆς δασολογίας, τῆς ὀδοντοϊατρικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κλπ.Τὰ αὐτὰ παρατηρεῖ τις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις Βρεττανικοῖς Πανεπιστημίοις.

Ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα δύο μεγάλα Πανεπιστήμια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ τῆς Καλιφορνίας καὶ τὸ τῆς Μινεπότας. εὑρίσκομεν ὁμοῦ μετὰ τῆς Νομικῆς, Ἰατρικῆς καὶ Φιλολογίας νὰ διαλάμπωσι καὶ 6—8 Colleges, Departemeuts, aud Schools of Aqriculture, of mines, of chemistry, of Commêrce, διδάσκοντα ἐπιστήμας πρακτικὰς εἰς ἐγκυκλοπαιδικῶς μορφωμένους νέους, οὐχὶ δὲ μόνον εἰς φοιτητὰς τακτικοὺς προτιθεμένους νὰ ἀκροασθῶσιν ὅλην τὴν σειρὰν τῶν μαθημάτων καὶ νὰ λάβωσι δίπλωμα ἢ ἀπολυτήριον ἢ πιστοποιητικὸν οἱονδήποτε. ἀλλὰ καὶ εἰς *πληθὺν ἀκροατῶν* διὰ σειρὰν ὡρισμένων μαθημάτων ἢ καὶ ἀκροατῶν προερχομένων κατὰ βούλησιν εἴς τινας μόνον παραδόσεις καὶ ἐπιδείξεις πειραμάτων καὶ ἀντικειμένων ἐνδιαφερούσας αὐτοὺς διὰ τὸν κύκλον τῆς ἐργασίας των. Ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, διδάσκαλοι τῶν Σχολείων, μαθηταὶ λυκείων, καταστηματάρχαι κλπ. τρέχουσιν εἰς τὰ Πανεπιστήμια ταῦτα διὰ νὰ ἀκούσωσι θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ μαθήματα γεωπονίας, δενδροκομίας, ἀμπελουργίας, ἰχθυοκομίας, ὀστρεοτροφίας, οἰνοποιΐας, ὑγιεινῆς, πολιτικῆς οἰκονομίας, ἀνθοκομίας κλπ.. ὁ μὲν τοῦτο ὁ δ' ἕτερος ἄλλο, ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ἰδιαιτέρας κλίσεώς του ἢ ἀναλόγως τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τῆς ἀνάγκης ἣν αἰσθάνεται νὰ φωτισθῇ καὶ νὰ ἐργασθῇ ἐπιστημωνικώτερον καὶ συστηματικώτερον.

Τὰ αὐτὰ παρατηροῦμεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, τὴν χώραν ἐκείνην, ἥτις κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐξέπληξε τὸν κόσμον σύμπαντα διὰ τὰς τεραστίας προόδους, ἃς ἐποιήσατο εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ εἰς πᾶσαν τέχνην καὶ συνέπεια τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν οἱ θρίαμβοι αὐ-

πῆς κατὰ τὸν τελευταῖον Ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον.

⁂

Οἱ πρακτικοὶ Ἰάπωνες ἱδρύοντες ἐν Τόκιῳ τῷ 1868 τὸ μέγα καὶ πλῆρες αὐτῶν Πανεπιστήμιον συνεκέντρωσαν ἐν αὐτῷ πάσας τὰς ἐπιστήμας θεωρητικάς τε καὶ ἐφηρμοσμένας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διαλάμπουσιν ἡ Γεωργικὴ μετὰ τῆς Δασολογικῆς Σχολῆς, περιλαμβάνουσαι ὑπὲρ τοὺς 50 ἐν ὅλῳ Professors Assistauts Professors aud Lecturers, καὶ ὡς παράδειγμα ἀναφέρω τινὰ μόνον τῶν μαθημάτων (1919—1910) : Migita : Δασολογίαν, Hara : Γεωπονίαν, Kikkara : Γεωπονίαν, Honda : Ζωοτεχνίαν, Toyanna : ἐφηρμοσμένην Ζωολογίαν, Sasaki : Ζωολογίαν, Ἐντομολογίαν καὶ Σηροτροφίαν, ἄλλος Ἱπολογίαν, ἄλλος Ἰχθυολογίαν, ἄλλος ἀγρονομικὴν Χημείαν κτλ. Ἐνῷ παρ' ἡμῖν τῷ 1868 αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἦσαν ἀγνωστοι πρῶτος δὲ ἐγὼ ἐτόλμησα μετὰ 31 ἐτῶν βίον τοῦ Πανεπιστημίου νὰ παρουσιασθῶ ὡς διδάκτωρ τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, τῶν ἀτελέστατα καὶ ἐλλιπέστατα διδασκομένων τότε καὶ μετὰ 6ετεῖς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σπουδὰς νὰ διορισθῶ τῷ 1875 ἔκτακτος καθηγητὴς οὐχὶ τῆς Ὀρυκτολογίας καὶ Γεωλογίας, ἀλλὰ τῆς *Φυσικῆς Ἱστορίας* ἐν γένει, διότι ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἄγνοια τῶν προόδων τῶν Ἐπιστημῶν τούτων ἐν τῇ ἐπισήμῳ Ἑλληνικῇ Πολιτείᾳ εἶχον ἐγκλήσει τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον ἐν ἀπολιθωτικῇ κιβωτῷ.

Μετὰ τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις λεχθέντα, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ἐν πάσαις ταῖς πεπολιτισμέναις χώραις ἀπὸ πολλῶν ἤδη δεκαετηρίδων καὶ αὐτὰ τὰ Πανεπιστήμια κατέστησαν ποῦ μὲν εἰς μεῖζονα ποῦ δὲ εἰς ἥττονα βαθμὸν καὶ *ἑστίαι τῆς τεχνικῆς μορφώσεως* τοῦ λαοῦ, ἐρωτῶμεν καὶ πάλιν τί ἔπραξαν διὰ τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον οἱ κατὰ καιροὺς κυβερνήσαντες τὴν χώραν, ὅπως καταστήσωσιν αὐτὸ ἱκανὸν ἵνα παρέχῃ εἰς τὸν λαὸν καὶ τὰς ἀπαραιτήτους γνώσεις ἐκ τῶν θετικῶν καὶ ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν, δι' ὧν νὰ δύναται οὗτος νὰ ἐκμεταλλεύηται λυσιτελέστερον τὴν πλουσιωτάτην ἑλληνικὴν γῆν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς προϊόντα, ἀφοῦ μάλιστα ἐλλείπουσι παρ'ἡμῖν εἰδικαὶ τεχνικαὶ Σχολαί; Οὐδέν, ἀπολύτως οὐδέν !

⁂

Καὶ ἐκ τοῦ σκληροτάτου γρανίτου ἂν ἦσαν κατεσκευασμένοι οἱ διέποντες τὰ τοῦ Πανεπιστημίου παλαιοντολογικοὶ ὀργανισμοί, πάλιν θὰ ὑρίσταντο τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου ἐφ'ἑαυτῶν καὶ θὰ ὑπέκυπτον εἰς μεταβολάς τινας. Ἐν τούτοις οἱ κατὰ καιροὺς σοφοὶ ὑπουργοί μας καὶ οἱ σοφότεροι τμηματάρχαι τῆς Παιδείας κατώρθωσαν νὰ σφυρηλατήσωσι τόσον στερεῶς τὰς πέδας τὰς συγκρατούσας τὰς βάσεις, ἐξ ὧν ἐρείδεται ἡ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ τοῦτο κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ βάσιν οὐδὲ κατὰ κεραίαν νὰ παρεκκλίνῃ ἐκ τῆς ἀρχικῶς διαγραφήσης αὐτῷ πορείας, ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ δύο ἤδη γενεὰς τὴν *διδακτοροποιὸν αὐτοῦ δρᾶσιν*, ἐξαπολύον διδάκτορας ἐπὶ διδακτόρων, νομικούς, θεολόγους, ἰατροὺς, φιλολόγους καὶ φυσικομαθηματικούς. Καὶ εἴδομεν ἐσχάτως εἰς τινα διαγωνισμὸν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Γεωργίας τὸ ἀξιοθρήνητον θέαμα νὰ συγκαταλέγωνται μεταξὺ τῶν 106 ὑποψηφίων καὶ ὑπὲρ τοὺς 50διδάκτορας, διὰ νὰ καταλάβωσι θέσιν γραφέως β' τάξεως ἐπὶ μισθῷ δρ. 90 κατὰ μῆνα καὶ μετὰ 5ετίαν ἢ 10ετίαν ἴσως δρ. 120.

Πόσοι μεταξὺ τῶν θεσιθηρῶν τούτων δὲν ἦσαν υἱοὶ γαιοκτημόνων, γεωργῶν, κηπουρῶν, ἀμπελουργῶν, ἐνοικιαστῶν δασῶν ἢ ἰχθυοτροφείων, ναυτιλλομένων, κλπ. ἐκμυζήσαντες ἴσως τὴν πενιχρὰν περιουσίαν τοῦ πατρός των, διὰ νὰ γίνωσιν ἐπιστήμονες καὶ ἀποκτήσωσι τὸ περιπόθητον δίπλωμα τοῦ Νομικοῦ ἢ τοῦ Θεολόγου ἢ τοῦ Φιλολόγου; ἀλλὰ σὺν αὐτῷ καὶ τὴν ἐκ τῆς γενετείρας των ἐξορίαν καὶ τὴν ἐν τῇ Πρωτευούσῃ διαμονὴν καὶ διηνεκῆ πάλην ὅπως καταλάβωσι μίαν θέσιν γραφέως β' τάξεως!! Καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐδιδάχθησαν οὔτε ἐν τοῖς σχολείοις οὔτε ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὅτι ἐπιστήμη δὲν εἶνε μόνον ἡ Θεολογία, καὶ ἡ Νομικὴ, καὶ ἡ Φιλολογία, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ καλλιεργῇ τις τὸν ἀγρὸν τοῦ πατρός του, καὶ τὸ νὰ διατρέφῃ τὰς ὄρνιθάς του καὶ τὸ νὰ διατρέφῃ ἰχθεῖς καὶ νὰ ἁλιεύῃ αὐτοὺς καὶ τὸ νὰ παραγάγῃ ὀπώρας καὶ ἐκλεκτὰ ἄνθη, νὰ κατασκευάζῃ καλῆς ποιότητος τυρὸν καὶ βούτυρον, νὰ διαθρέφῃ μελίσσας κατὰ σύστημα καὶ μέθοδον αὐξάνουσαν τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ποιότητα, νὰ ἐκμεταλλεύηται συστηματικῶς τὰ δάση καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν προϊόντα, καὶ ἐν γένει πᾶσαν ἐργασίαν ἀφορῶσαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ ὡς καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ κόσμου.

⁂

Ναί' οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς τοιαῦτα πρακτικὰ καὶ πλουτοπαραγωγικὰ πράγματα, διότι δὲν ὑπῆρξεν ὁ διδάξων· καὶ δὲν ὑπῆρξεν ὁ διδάξων διότι τὸ κέντρον

ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξεπορεύοντο αἱ τοιαῦται τεχνικαὶ γνώσεις, τὸ κέντρον τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ καταρτίζῃ θεωρητικῶς καὶ πρακτικῶς τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, ὅπερ θὰ μετέδιδε τὴν τεχνικὴν μόρφωσιν διὰ τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸν λαόν, τὸ κέντρον αὐτὸ ὑπῆρξε στεῖρον καὶ ἄγονον, τὸ κατέστησαν μέχρι τοῦδε ἀνίκανον νὰ συντελέσῃ καί ἐπ' ἐλάχιστον καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὑλικῶν καὶ παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας ἡμῶν, μολονότι δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς τὸ Πανεπιστήμιον ἐξεπλήρωσεν ἀρκούντως τὸν προορισμὸν αὐτοῦ.

[ΕΠΕΤΑΙ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΙΣ ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟΝ]

ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΕΙΡΑ

365 ΣΠΟΥΔΑΙΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

['Απὸ Χριστοῦ μέχρι σήμερον]

ΔΙΑ ΤΟΝ ΜΗΝΑ ΜΑΡΤΙΟΝ

60.—Τῇ 14 'Απριλίου 1868.—'Απεβίβασεν ἡ «Ἕνωσις» εἰς Ροδάκκινον ἑκατὸν πεντήκοντα Κρήτας πολεμιστὰς καὶ ἐξεφόρτωσε δύο χιλιάδας σάκκους ἀλεύρου, τριακοσίους σάκκους ὄσπρια καὶ τριακόσια κιβώτια πολεμοφόδια· παρέλαβε δὲ ἑβδομήκοντα Κρήτας καὶ τεσσαράκοντα γυναικόπαιδα. ('Ημερ. Ν. Σουρμελῆ).

61.—Τῇ 16 'Απριλίου 1866.—'Εγένετο ἡ πρώτη ἐπαναστατικὴ συνάθροισις προκρίτων εἰς Μπουτσουνάρια. ('Η Κρητ. 'Επανάστασις τοῦ 1866).

62.—Τῇ 16 'Απριλίου 1886. 'Εδημοσιεύθη ἡ εἰδικὴ δικονομία ἐπὶ οἰκογενειακῶν καὶ κληρονομικῶν δικαίων τῶν Χριστιανῶν τῆς Κρήτης πολιτῶν. (Εἰδικοὶ Νόμοι τῶν Χριστιανῶν).

63.—Τῇ 16 'Απριλίου 1769. 'Εξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὁ τέως Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κρὴς Θεοδόσιος Χριστιανόπουλος ἢ Μαριδάκης, διοικήσας μέχρι τῆς 16 Νοεμβρίου 1773. (Πατριαρχ. Πίνακες Γεδεών).

64.—Τῇ 17 'Απριλίου 1899.—Διωρίσθησαν πρῶτοι Σύμβουλοι τοῦ Ὑπάτου 'Αρμοστοῦ Κρήτης οἱ κ.κ. 'Ελευθέριος Βενιζέλος, Κωνσταντῖνος Μ. Φούμης, Μανοῦσος Ρ. Κούνδουρος, 'Ιωάννης Σφακιανάκης καὶ Χανὰν Στυλιανάκης. Τὸν κ. Σφακιανάκην, μὴ ἀποδεχθέντα τὸν διορισμόν, ἀντικατέστησεν ὁ κ. Ν. Γιαμαλάκης. ('Επίσημ. 'Εφημ. Κρητ. Πολιτείας).

65.—Τῇ 18 'Απριλίου 1900.—Μετατροπὴ τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῆς Νήσου ἀπὸ Γρόσια εἰς Δραχμάς. ('Επίσ. 'Εφημ. Κρητ. Πολιτείας).

66.—Τῇ 18 'Απριλίου 1823.—Μάχη εἰς Γάζι διακοσίων χριστιανῶν ὑπὸ τὸν Χουρδοροῦσον κατὰ χιλίων Τούρκων. Ἥττα τῶν χριστιανῶν, φονευθέντων τριάκοντα καὶ πέντε. (Χρονολ. Πίναξ Ι. Δ. Σταματάκη).

67.—Τῇ 18 'Απριλίου 1371.—Ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ 'Αρμοστοῦ Κρήτης, ὅτι οὐδεὶς κλῆρος, τέως ὑπὸ δυτικῶν κατεχόμενος, ἠδύνατο νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς ἐγχωρίους χριστιανοὺς προκρίτους. ('Ιστορία Κρήτης Β. Ψιλάκη).

68.—Τῇ 20 'Απριλίου 1905.—Ὁ Στρατὸς τῆς κατοχῆς ἀντικατέστησεν εἰς τὰ δημόσια Γραφεῖα βιαίως τὴν 'Ελληνικὴν σημαίαν διὰ τῆς Κρητικῆς ('Εφ. 'Ελλάς).

69.—Αὐθημερόν. Πάνδημα συλλαλητήρια καὶ γενικαὶ διαμαρτυρίαι κατὰ τῆς

ἀντικαταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς σημαίας διὰ τῆς Κρητικῆς. (ἐφ. Ἑλλάς).

70.—Τῇ 20 Ἀπριλίου 1904. Ἀνέλαβε τὴν Προεδρείαν τοῦ ἐν Ἀθήναις συγκροτηθέντος Πανελληνίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ὁ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης Σύμβουλος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας κ. Ἀντώνιος Βορεάδης. (Ἕλλην. Ἐφημερίδες). Διὰ τὰ σχολικὰ ἐκθέματα αὐτῆς ἡ Ἀνωτέρα Διεύθυνσις τῆς Παιδείας ἐν Κρήτῃ ἔλαβεν «Ἀριστεῖον». (Ν. Ἔρευνα).

71. — Τῇ 22 Ἀπριλίου 1486. — Ὁ Κρὴς Λαόνικος διατρίβων ἐν Βενετίᾳ ἐξέδοτο τὴν βατραχομυομαχίαν τοῦ Ὁμήρου, μετὰ γλωσσημάτων ἐν τοῖς μεσοστιχίοις. (Νεολλ. φιλολ. Σάθα).

72.—Τῇ 23 Ἀπριαίου 1829.—Μάχη εἰς Ἁγυιὰν Κυδωνίας, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν τεσσαράκοντα καὶ ἐννέα χριστιανοί. (Χρονολ: Πίναξ Σταματάκη).

73.—Τῇ 23 Ἀπριλίου 1866.— Διὰ διαμαρτυρίας οἱ χριστιανοὶ Κρῆτες πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Χακὴμ Ἰσμαὴλ Πασσᾶν διεμαρτυρήθησαν ἐπὶ τῷ ὅτι ἐγκατέλειψαν οἱ Τοῦρκοι τὰς ἑστίας των· προσεκάλουν δὲ τοὺς Τούρκους εἰς κοινὴν πατριωτικὴν, εἰρηνικὴν καὶ ἀδελφικὴν σύσκεψιν διὰ τὸ συμφέρον τοῦ τόπου. (χειρόγραφον.

74.—Τῇ 26 Ἀπριλίου 1910.—Ἐκηρύχθη ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως. (Ἐπίσ. Ἐφημ Κρητ. Κυβερν).

75. — Τῇ 28 Ἀπριλίου 1908. — Τὸ πρῶτον ἤδη ἐξετέλεσεν ἡ Κρητικὴ Πολιτοφυλακὴ γενικὰ γυμνάσια πρὸ τῶν Χανίων εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως, ἐπὶ παρουσίᾳ πασῶν τῶν Ἀρχῶν, τῶν Ἀρχηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν τῶν Διεθνῶν Στρατευμάτων καὶ ἀπείρου πλήθους θεατῶν. (Κῆρυξ).

76, — Τῇ 29 Ἀπριλίου 1877. — Οἱ παρὰ τῇ Γενικῇ των Κρητῶν Συνελεύσει χριστιανοὶ Πληρεξούσιοι ἀπῃτησαν νὰ παυθῇ ὁ παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Κρήτης Σύμβουλος (Μουσαβὶρ) Νουρῆ Πασσᾶς, ὡς μυκτηρίσας τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἀποκαλέσας τοὺς χριστιανοὺς «ταυλοπίστους» (χειρόγρ.)

77.—Τῇ 29 Ἀπριλίου 1908.—Διακοίνωσις, ὅτι αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ προβῶσι κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀνάκλησιν ἐκ Κρήτης τῶν Διεθνῶν Στρατευμάτων, συνδυαζομένων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀλλεπαλλήλων ἐλαττώσεων, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτελεσθῇ ἡ ὁλοσχερὴς ἐκκένωσις τῆς Νήσου περιόδῳ ἔτους, ἀρχομένου ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρώτου τμήματος στρατοῦ· ταῦτα δὲ κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τὰς διατάξεις τῆς συλλογικῆς ἀνακοινώσεως τῆς 10)23 Ἰουλίου 1906. (Ἐπίσ. Ἐφημ. Κρητ. Πολιτ.)

78. — Τῇ 29 Ἀπριλίου 1905. — Αἱ τέσσαρες Προστάτιδες Δυναμεις ἀπακρούουσιν ἐκ νέου πᾶσαν ἰδέαν, ὑπερβαίνουσαν τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς Κρήτης, διακηρύττουσαι, ὅτι, ὑπὸ τὰς ἐνεστώσας περιστάσεις, θεωροῦσιν ἀδύνατον τὴν ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος· καὶ δηλοῦσαι ὅτι εἶναι διατεθειμέναι, μόλις καταθέσωσιν οἱ ἐπαναστάται τὰ ὅπλα, νὰ μελετήσωσι τὰς ἀναγκαίας διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς μεταρρυθμίσεις καὶ, ὅτι, ἐν περιπτώσει παρατάσεως τῆς ἀνωμαλίας, θὰ προσφύγωσιν εἰς νέα ναυτικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέτρα. (Ἐπίσ. Ἐφ. Κρ. Κυβερν).

79.—Τῇ 29 Ἀπριλίου 1365.—Ὁ ΟΖ' Ἁρμοστὴς Κρήτης Πέτρος Μοροζίνης ἐθέσπισε τὰ ἀκόλουθα : Βουλόμενοι ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχάτης ὁ Ἁρμοστὴς καὶ οἱ Σύμβουλοι αὐτοῦ Λουδοβῖκος Μολῖνος καὶ Νικόλαος Κιρβανὸς ν' ἀποδώσωσι χάριτας εἰς τὸν Κύριον καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστὸν, εἰς τὴν Μακαρίαν Παρθένον Μαρίαν καὶ εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν καὶ προστάτην Μᾶρκον, διότι ἀπήλλαξαν τὴν Νῆσον ἀπὸ τῆς ἀποστασίας καὶ τοῦ λοιμοῦ, θεσπίζουσι τὰ ἑξῆς: Α') Εἰς μνήμην αἰωνίαν θέλει τελεῖσθαι κατὰ πᾶσαν 10 Μαΐου ἐνιαύσιος λιτανεία, κατὰ τὴν ὁποίαν θέλει παρευρίσκονται σύμπας ὁ κλῆρος τοῦ Χάνδακος μετὰ πάντων τῶν Γραικῶν Παπιάδων. Β') Εἰς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν τῶν πιστῶν ὑπηκόων τῆς Αὐθεντίας, θέλουσι τελεῖσθαι κατὰ τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀγῶνες ἱππικοί, κανονιζόμενοι ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Ἁρμοστῶν. Γ') Ἡ 10 Μαΐου κηρύττεται ἐπίσημος καὶ ἑορτάσιμος καὶ ὡς τοιαύτην

δέ, ἐπὶ ποινῇ αὐστηρᾷ, θέλουσιν ἅπαντες πανηγυρίζει. (Ἱστορ. Κρήτης Β. Ψιλάκη.)

80.—Τῇ 1 Μαΐου 1669.—Ἔπεσεν ἐν Ἡρακλείῳ ἐξ ἐκρήξεως βόμβας ὁ ἐν ἔτει 1663 σταλεὶς ὑπὸ τῆς Ἐνετίας νέος Στόλαρχος ὁ λεοντόθυμος Κορνάρος.

κ' ἐτρύπησέν του τὴν κοιλιὰ καὶ τἄντερα ἔκο-
[ψέν του
καὶ τὸ κορμί του τἄξιον ὅλον θανάτωσέν του.
Ὅλοι μεγάλοι καὶ μικροὶ μὲ δάκρυα τὸν ἐκλάψαν
πῶς τέτοιον ἄξιον στρατηγὸν ἐπήγανε κ'ἐθάψαν.
(Μαρῖνος Δζάννες Μπούνιαλης)

81.—Τῇ 1 Μαΐου 1824. — Πρότασις τῆς Ρωσσίας πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Αὐστρίαν νὰ μερισθῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς τρεῖς Αὐθεντίας,—μία νὰ περιέχῃ τὴν Θεσσαλίαν, Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν, ἄλλη τὴν Αἰτωλίαν, Ἀκαρνανίαν καὶ Ἤπειρον καὶ τρίτη τὴν Πελοπόννησον καὶ Κρήτην. (Ἑλλην. Χρονικὰ Μεσολογγίου).

82.—Τῇ 3 Μαΐου 1823. — Διορισμὸς Ἐμμανουὴλ Τομπάζη Ἁρμοστοῦ τῆς Νήσου Κρήτης (Ἀπομνημ. Κριτοβουλίδου). Εἰς τὸν χρονολογικὸν Πίνακα Ι. Δ. Σταματάκη σημειοῦται, ὅτι ἔφθασεν εἰς Κρήτην τῇ 20 Μαΐου.

83. Τῇ 3 Μαΐου 1880.—«Τὰ Ἄπτερα» ἡ πρώτη ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1878 ἐν Χανίοις ἐκδοθεῖσα ἑλληνικὴ ἐφημερὶς, εἶδον τὸ φῶς τῆς 3 Μαΐου 1880. (Ἄπτερα).

84.—Τῇ 3 Μαΐου 1841. — Ἀποκλεισμὸς τῆς Κρήτης ὑπὸ τοῦ Σουλτανικοῦ στόλου, ναυαρχοῦντος τοῦ Ταχὶρ Πασσᾶ, καὶ ἀπόβασις δύο χιλιάδων καὶ πεντακοσίων στρατιωτῶν ὑπὸ τὸν Ρεσσὶτ Πασσᾶν. (Χρον. Πίν. Σταματάκη).

85.—Τῇ 3 Μαΐου 1876. — Ἡ Γενικὴ τῶν Κρητῶν Συνέλευσις ζητεῖ παρὰ τῆς Μεγάλης Βεζυρείας ν' ἀποσταλῇ εἰς Κρήτην εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, γνωρίζουσα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅπως μελετήσῃ καὶ συζητήσῃ τὰ αἰτήματα τῶν Κρητῶν. (χειρόγρ.)

86.—Τῇ 4 Μαΐου 1829.—Μάχη ἐκτὸς τῶν Χανίων δύο χιλιάδων χριστιανῶν κατὰ ἓξ χιλιάδων Τούρκων. Ἐπονείδιστος φυγὴ τῶν τελευταίων καὶ καταδίωξις αὐτῶν μὲ ὄλεθρόν των μέχρι τοῦ φρουρίου. (χρ. Π. Σταματάκη).

87.—Τῇ 6 Μαΐου.1887— Ὑπόμνημα τεσσαράκοντα ἑπτὰ χριστιανῶν παρὰ τῇ Γενικῇ τῶν Κρητῶν Συνελεύσει Πληρεξουσίων πρὸς τοὺς Προξένους καὶ τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Κρήτης Ρεοὺφ Πασσᾶν, δι' οὗ ἐξαιτοῦνται μεταρρυθμίσεις πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς Νήσου. (Λευκὰ ὄρη).

88.—Τῇ 7 Μαΐου 1275. Ἀπεφασίσθη νὰ μὴ φέρωσιν οἱ Σύμβουλοι τοῦ Ἐνετοῦ Ἁρμοστοῦ μεθ' ἑαυτῶν βάρος πέραν τῶν 100 λιτρῶν, ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦδε ὡρισμένων 300 λιτρῶν. (Ἱστορ. Κρήτης Ψιλάκη.)

89.—Τῇ 8 Μαΐου 1707.—Ἀπεβίωσεν ἐν Παταβίῳ ὁ Κρὴς Νικόλαος Καλλιάκης, ὅστις, ἀναγορευθεὶς ἐν Ρώμῃ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας, ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ φλαγγιανὸν Ἑλληνομουσεῖον τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν Ἀριστοτέλειον φιλοσοφίαν ὡς τακτικὸς Καθηγητὴς, ἔχων καὶ τὴν ἕδραν τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς γενικῆς φιλολογίας μέχρι τοῦ θανάτου του. (Νεοελλ. φιλολ. Σάθα).

90,—Τῇ 8 Μαΐου 1828. — Ἐπίθεσις τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν Πασσᾶν συνηθροισμένων Τούρκων ἔξωθι τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ἐξ ὧν ἐφόνευσαν περὶ τοὺς τεσσαράκοντα, ζωγρήσαντες μετ' ἄλλων πολλῶν τὸν Ἰκιντζῆ Ἀγᾶν, ἐπίσημον Ρεθύμνιον, ληλατήσαντες καὶ ἓξ ἕως ἑπτὰ χιλιάδας διάφορα ζῶα. (Ἀπομνημ. Κριτοβουλίδου). Εἰς τὸν χρον. πίνακα Σταματάκη σημειοῦται ἡ 12 Μαΐου.

91.—Τῇ 8 Μαΐου 1899.—Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον Μαθὲ Ἀποκορώνου ἐψήφισε τάδε : Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἡμετέρας πατρίδος, μετὰ δουλείαν μακρῶν αἰώνων ἐν τῷ μέσῳ πόνων καὶ στεναγμῶν, καὶ τῆς ἡγεμονίας ἐν αὐτῇ τοῦ θαλεροῦ βλαστοῦ τοῦ Βασιλικοῦ Ἑλληνικοῦ Οἴκου, τοῦ Πρίγκιπος Γεωργίου, τῶν λαμπροτάτων τούτων γεγονότων τῆς Κρητικῆς ἱστορίας, μετονομάζει τὴν πρωτεύουσαν τοῦ οὗ προΐσταται Δήμου Μαθὲ Ἁλμυρούπουλιν εἰς «Γεωργιούπολιν». Αὐθημερὸν δι' ἑτέρου ψηφίσματος καὶ ὁ Δῆμος Μαθε μετωνομάσθη «Δῆμος Γεωργιουπόλεως» (χειρόγρ.)

Γ. Ἰάκ. Καλαϊσάκης

ΠΕΡΙ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ἀεὶ ὁ Θεὸς γεωμετρεῖ
Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω.
Πλάτων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ ἄνθρωπος εἰς οἱανδήποτε κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἂν εὑρίσκεται, δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτόν. Ὅσον δὲ περισσότερον μελετήσῃ τὰς σχέσεις καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ πρός τε τὰ πλησίον καὶ τὰ πόρρω κείμενα πράγματα καὶ ἄτομα, τόσον σαφεστέραν ἔννοιαν τούτων λαμβάνει. Ὅταν δὲ συγκεντρώσῃ ἅπαντα τὰ σχετικὰ γεγονότα καὶ πράγματα εἰς ἀριθμούς, καὶ συγκρίνῃ ταῦτα πρὸς τὰ ὁμοειδῆ καὶ δὴ πρὸς τὰ τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἡ ἐξ αὐτῶν ἀντίληψις καθίσταται διδακτική, χρήσιμος, τελεία. Λόγου χάριν ἡ διαίρεσις τοῦ χρόνου, ἡ κυκλικὴ περιστροφὴ καὶ ἡ περιστροφικὴ κίνησις τῆς γῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐκανόνισε τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου εἰς ἔτος, ὥρας (δηλ. ἐποχάς), μῆνας, ἑβδομάδας, ἡμερονύκτια, ὥρας, λεπτὰ καὶ δευτερόλεπτα, ἡ τόσον ἁπλῆ καὶ πάγκοινος σήμερον, ὥστε νὰ νομίζεται αὐτογέννητος τῷ ἀνθρώπῳ, εἶναι ἔργον σοφώτατον, καρπὸς ἀνυπολογίστων μόχθων, πείρας καὶ μελέτης. Δι' αὐτῆς ἐγνωρίσαμεν τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς ἡμῶν, τὰς διαφόρους ἡμῶν ἡλικίας καὶ ἑπομένως τὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ἀκμήν, τὴν παρακμὴν καὶ τὸ τέλος ἡμῶν. Διὰ τῶν καταλλήλων δὲ παρατηρήσεων τῆς ἰατρικῆς καὶ μάλιστα τῆς ἀνθρωπολογίας, τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς διαιτητικῆς, ἐπιρρωνύομεν καθ' ἑκάστην τὰς σωματικὰς καὶ ἠθικὰς ἡμῶν δυνάμεις, αὐξάνοντες τὴν διάρκειαν τοῦ μέσου ὅρου τῆς ζωῆς ἡμῶν, τῆς φυλῆς μας καὶ συνεπῶς ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ συνεχῶν παρατηρήσεών μας, ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων ἁπασῶν τῶν ἐπιστημῶν, βελτιοῦμεν καθ' ἑκάστην ἡμᾶς αὐτοὺς ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς, αὐξάνοντες τὰς γνώσεις μας, παράγοντες διὰ μικροτέρων ὑλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων πλειότερα καὶ τελειότερα προϊόντα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὧν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην, καταλείποντες συγχρόνως τοῖς ἀπογόνοις ἡμῶν κεφάλαιον ἠθικὸν καὶ ὑλικὸν πολὺ μεγαλείτερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον παρελάβομεν ἀπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, μάλιστα δὲ τὸ πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ φιλοπονίαν καθ' ἑκάστην ἐπιρρωνυόμενον παράδειγμα ἡμῶν, δι' οὗ καὶ μόνου ἐπετεύχθησαν τὰ πάντα μέχρι σήμερον. Διότι μὲ ὅλας τὰς μεμψιμοιρίας καὶ τὰ παράπονα ἡμῶν, ὑπάρχει καταφανεστάτη πρόοδος ἐν γένει ὅλα δὲ τὰ ἐξ ἀνάγκης συμπαρομαρτοῦντα κακὰ μειοῦνται καθ' ἑκάστην, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἐκλείπουσι, καίτοι τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ ἐπετεύχθησαν τὰ ἀγαθὰ—ἔστω καὶ μόνον ὅσα παραδέχονται, εἶναι ὁμολογουμένως λίαν βραχύ. Τὸ χρονικὸν ὅμως τοῦτο μέτρον δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀτομικόν, τοπικόν, ἢ ἐθνικόν, ἀλλ' ἀνάλογον τῆς ἡλικίας τοῦ πλανήτου μας. Ἡ γιγαντιαία λοιπὸν αὕτη πρόοδος, συνετελέσθη βεβαίως διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῶν

ΠΛΑΣΤΙΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ

[Ὑπὲρ τῆς «Σωτηρίας»...τῆς χώρας]



Η ΠΑΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΛΑΣ.—*Ἐπὶ τέλους τὸ κρατῶ εἰς τὸ χέρι!...*

παρατηρήσεων· ἀλλ' ὅπως πᾶσα συναλλαγή, περιορίζεται εἰς τὴν βρεφικὴν αὐτῆς ἡλικίαν, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν ἀνταλλαγήν, ἐλλείψει μέτρων, σταθμῶν καὶ νομίσματος, οὕτω καὶ αἱ δυνάμεις ἡμῶν αὗται πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν θὰ ἦσαν πολὺ ὀπίσω, ἐὰν δὲν συνελέγωμεν αὐτὰς διὰ τύπων ἀριθμητικῶν καὶ διὰ τῆς στατιστικῆς. Οὔτε ὁ γεωργὸς ὁ ἁπλούστερος, δύναται νὰ ἐργασθῇ ἐπιτυχῶς, ἄνευ ἀριθμητικῆς καὶ στατιστικῆς καὶ ὁ ἀγραμματότερος πάντων, ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις ὑπολογίζει καθ' ἑκάστην καὶ πάντοτε πᾶσαν ὑποχρέωσίν του. Πῶς ἔθνος τι, τὸ μικρότερον, ἢ καὶ τὸ μεγαλήτερον δύναται ν' ἀντιληφθῇ καὶ διοργανώσῃ τὰς δυνάμεις του, ἢ καὶ νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ πληθυσμοῦ του — τοῦ πρώτου καὶ κυριωτάτου κεφαλαίου τῆς δυνάμεως καὶ ὑπάρξεώς του — ἅμα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἢ μᾶλλον τῶν γειτόνων του ; Ὅταν λοιπὸν διὰ τῆς στατιστικῆς μάθῃ τὴν τοποθεσίαν, τὰ ὄρια καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας του, τὰ ὄρη, τὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας του, τὴν ὑδρογραφίαν, τὴν θαλασσογραφίαν, τὰς λίμνας τοὺς ποταμούς, τὰ ἕλη καὶ τέλματά του, τὸ κλῖμα καὶ τὴν γεωλογικὴν σύστασίν του, τὴν φυσικὴν καὶ γεωργικὴν διαίρεσιν τοῦ ἐδάφους του, τὴν χλωρίδα καὶ τὴν ζωολογικὴν καὶ μετεωρολογικὴν κατάστασιν τῆς χώρας καὶ ἐκμεταλλευθῇ καὶ χρησιμοποιήσῃ πάντα ταῦτα δεόντως καὶ ἐπαρκῶς, εἶναι ἡ τελειότης, τὸ ἰδανικὸν τοῦ προορισμοῦ μας, διότι τότε καὶ τὰ ἐναπολειπόμενα μυστήρια τῆς πλάσεως δὲν θὰ βραδύνωμεν νὰ ἀποσπάσωμεν, ἀφοῦ ἤδη γνωρίζομεν οὐκ ὀλίγους κανόνας καὶ νόμους, οἵτινες διέπουσι καὶ αὐτὰ τὰ οὐράνια σώματα, οὓς καὶ ἐχρησιμοποιήσαμεν τόσον ἐπωφελῶς ὑπὲρ ἡμῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς καὶ δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σύμπαν καὶ τὸν πλανήτην μας· πρὸς ἐπίτευξιν ὅμως καὶ αὐτῶν τῶν μεγάλων καὶ γενικῶν ἀποτελεσμάτων, μόνον ὅταν ἕκαστος ἐργασθῇ ἐφ' ᾧ ἐτάχθη εὐσυνειδήτως καὶ ἐπιτυχῶς, τότε ἡ γενικὴ ἐπιτυχία εἶνε βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Διὸ καὶ ἔλθωμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ὅπως ἡ στατιστικὴ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς μονάδος ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν κλασμάτων αὐτῆς—καὶ φθάνει ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ ἄπειρον, οὕτω καὶ αἱ τμηματικαὶ δυνάμεις τῆς ἀνθρωπότητος, κατατεμνόμενοι καὶ εἰδικοποιούμεναι ἐπαυξάνουσιν, ἑνούμεναι δ' εἰς ἕκαστον αὐτῶν βῆμα, βαίνουσιν ἀενάως πρὸς τὴν τελειότητα.

Τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντα βασίλεια, ἡγεμονίαι, ἢ δημοκρατίαι, ἀναλόγως τῶν σημερινῶν ἐπικρατουσῶν ἰδεῶν καὶ ἀναγκῶν μας, ἔχουσιν ἀνάγκην βασιλέων, ἡγεμόνων ἢ προέδρων, βουλῶν, στρατῶν, χωροφυλακῆς, ἀστυνομίας, δικαιοσύνης, θρησκείας καὶ ἐκπαιδεύσεως, νομαρχῶν, δημοτικῶν ἀρχόντων καὶ ἀντιπροσώπων εἰς τὰ ξένα κράτη, πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὁμοεθνῶν μας καὶ τῶν διεθνῶν συμφερόντων μας. Ἔθνος τι ὅσον πλούσιον καὶ ἂν ἦναι, ἡ περιουσία του, ὅταν ἔχῃ τοιαύτην, δὲν ἀρκεῖ, οὔτε εἰς ἑνὸς ἔτους ἔξοδα. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν κράτος δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῶν ἀνωτέρω θεσμῶν καὶ τῶν ἀπαιτουμένων ὑπὲρ αὐτῶν δαπανῶν, ἕκαστος εἶνε ἀνάγκη νὰ συνεισφέρῃ ἐξ ἴσου καὶ ἀναλόγως διὰ τὰς δαπάνας ταύτας. Αἱ δαπάναι ὅμως αὗται πρέπει νὰ ψηφίζωνται ἐτησίως—διότι μεταβάλλονται καθ' ἑκάστην — ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἤτοι τὴν Βουλήν.

Ἡ Βουλὴ ὅμως αὕτη διὰ νὰ ἦναι ὄντως ἐθνικὴ, δέον νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ὥστε κατάλληλος, ἐνήμερος, δικαία καὶ εὐσυνείδητος, νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπαρκῶς, ἀλλὰ μετ' ἄκρας οἰκονομίας, τοὺς ἀπαιτουμένους τούτους φόρους. Δίκην δὲ Κερβέρου νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὰς δαπάνας ἵνα αὗται κατανάλισκωνται διὰ τὰς ἀνάγκας δι' ἃς ἐψηφίσθησαν, παρακολουθοῦσα τὰ καθέκαστα ἑκάστης δαπάνης, ὥστε ἐν ἀνεπαρκείᾳ, ν' αὐξάνωνται αὗται εἰς τὸ μέλλον, ἐν ἀφθονίᾳ δὲ νὰ περιστέλλωνται πᾶσα δὲ προσπάθεια νὰ τείνῃ ὥστε ἕκαστος κλάδος τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς νὰ φορολογῆται ἀναλόγως καὶ μετ' ἴσης φειδοῦς καὶ μερίμνης νὰ καταβάλλωνται αἱ περὶ αὐτῶν δαπάναι ὥστε οὐ

μόνον ν' ἀναπτύσσωνται ἁρμονικῶς αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν ὑπάρχωσιν εὐνοούμενοι μεταξὺ αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι ἐννοῶ τοῦτο ἀναλόγως τῶν πραγμάτων· διότι ὅταν στερούμεθα εἴδους τινὸς ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ, εἴτε διότι δὲν προκόπτει ἐν τῇ χώρᾳ μας, εἴτε διότι δὲν ἔχομεν ἀνάγκην αὐτοῦ, δὲν ἔπεται ὅτι ἐννοῶ νὰ δαπανήσωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ χάριν εἰσαγωγῆς ἢ ἐγκληματίσεως, ὅσα καὶ περὶ ἄλλου τινὸς ἐθνικοῦ προϊόντος. Οἱ νομοθέται λοιπὸν ἐννοεῖται ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι πολλὴν μόρφωσιν, γενικὰς γνώσεις καὶ εἰδικὰς καὶ πολλὴν ὀρθοφροσύνην, διὰ νὰ παρέχωσιν εἰς τὰς κατὰ καιρὸν κυβερνήσεις τὰς ἀπολύτως ἀναγκαίας δαπάνας διὰ φορολογίας δικαίας καὶ γενικῆς. Ὁ βουλευτὴς ὅμως, ὅσον τέλειος καὶ ἂν ἦναι καὶ εὐσυνείδητος, ἀδυνατεῖ πάντοτε νὰ ἐκτελέσῃ τὸν προορισμόν του, διότι ἔχει ἀνάγκην καὶ βοηθημάτων, τῶν ὁποίων συνήθως στερεῖται, ἕνεκα τῆς σμικρότητος, τῆς πενίας καὶ τῆς τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἡλικίας. Ὁ φόρος πρέπει νὰ φορολογῇ μόνον τὰ κέρδη, ἢ τὸ εἰσόδημα, οὐδέποτε δὲ τὰ ἔξοδα ἢ τὸ κεφάλαιον, διότι τοῦτο εἶναι καταστρεπτικόν, οὐ μόνον δια τὸν φορολογούμενον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τὸ κράτος. Διότι ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι εἰς οἱανδήποτε ἐργασίαν ὑπάρχουσιν 100 ἑκατομμύρια, (χιλιάδες, ἢ δραχμαὶ ἀδιάφορον) καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι φορολογεῖται ἐτησίως ποσοστόν τι ἐπὶ πλέον ἓν ἑκατοστὸν π. χ., ἐν διαστήματι 69 ἐτῶν μόνον θὰ ἀπορροφηθῇ ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον ὑπὸ τῶν φόρων· καὶ ὁ μὲν κάτοχος αὐτοῦ εἰς οἱονδήποτε κλάδον τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς καὶ ἂν ἀνήκῃ θὰ καταστραφῇ, οὐχ ἧττον δὲ καὶ τὸ κράτος, διότι τὸ ἔθνος διὰ πάντα πολίτην δὲν εἶναι μητρυιά, ἀλλὰ μήτηρ δι' ὅλους. Τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν καὶ διὰ τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα γίνονται χάριν οἱασδήποτε ἐργασίας. Ὅταν λοιπὸν ταῦτα φορολογῶνται ἐντὸς ὀλιγίστου χρονικοῦ διαστήματος παύει ἢ πάσχει πᾶσα ἐργασία, διότι ἀμέσως θὰ προσβληθῇ τὸ κέρδος, ἀκολούθως τὰ ἔξοδα καὶ τέλος τὸ κεφάλαιον. Ἐνῷ πᾶσα ἐργασία πρέπει νὰ ἀφίνῃ ἄθικτον τὸ κεφάλαιον καὶ ἀφοῦ πληρώσῃ ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἔξοδα νὰ ἀφίνῃ καὶ κέρδος τι, χάριν τοῦ ὁποίου ὁ κόσμος ἐργάζεται. Τὸ κέρδος δὲ τοῦτο προστιθέμενον εἰς τὸ κεφάλαιον αὐξάνει τὴν ἰδιωτικὴν ἐργασίαν, ἐπομένως δὲ καὶ τὴν ἐθνικήν, ὡς καὶ ὅταν χρησιμεύῃ ὡς ἀποθεματικὸν κεφάλαιον δι' ἄλλους σκοποὺς καὶ λόγους, οὓς ὁ κάτοχος αὐτοῦ γινώσκει. Τοῦτο δ' ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ ἱκανοποιῇ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τοὺς ἐνδιαφερομένους καὶ διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως ταύτης χῦνον νέον αἷμα, οὕτως εἰπεῖν, ἀποβαίνει ζείδωρον ἐν γένει. Κέρδος λοιπὸν ἐν γένει μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν ἐξόδων πρέπει νὰ ἐναπολείπεται, διότι ἄλλως δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς ἐργασίαν. Πολλάκις δὲ καὶ ὅταν δὲν διαλύεται ἐργασία τις ἡ ὁποία δὲν παρέχει κέρδος, διότι δὲν δύναται πάντοτε νὰ διαλυθῇ—ἐπέρχεται στασιμότης ἡ ὁποία οὐ μόνον δὲν εἶναι πρόοδος, ἀλλὰ καθίσταται στενοτάτη γείτων τῆς παρακμῆς.

Ἡ παρ' ἡμῖν συνεισφορὰ εἰς τὰ δημόσια βάρη διὰ τῶν ἐμμέσων καὶ ἀμέσων φόρων δὲν εἶνε δυστυχῶς οὔτε τελεία, οὔτε δικαία· ἡ δὲ κτηματικὴ φορολογία, ὄχι μόνον εἶναι τυχαία καὶ ἄδικος, ἀλλὰ καὶ συνηθέστατα φορολογεῖ τὸ κεφάλαιον, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀπ' αἰῶνος δὲ ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη προσεπάθησαν καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἄρωσι τὴν ἀδικίαν ταύτην ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τοῦ κτηματολογίου. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἕνεκα τῆς δαπάνης καὶ τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου δι' αὐτό, τὸ ἀπέφυγε μέχρι τήμερον.

Πρὸς πληρεστέραν δὲ κατανόησιν τοῦ πράγματος τούτου προτάσσομεν συνοπτικῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ κτηματολογίου.

Le droit de propriété doit être absolu exclusif et perpetuel.

Ὁ ὅρος κτηματολόγιον εἶνε σημερινός, ἐν δὲ τῇ ἀρχαιότητι ἐλέγετο ἀπογραφαὶ ἢ διαγράμματα. Ἡ λέξις cadastre ἔν τε τῇ γαλλικῇ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συγγενεῖς αὐτῆς γλώσσας, προέρχεται ἀπὸ τὸ καταστίζειν (διακρίνω διὰ σημείου στιγμάτων) κατ' ἄλλους δὲ ὅτι παράγεται ἀπὸ τὸ λατινικὸν capitas capistratum,, ἤτοι τὸ περιεχόμενον, διὰ τοῦτο καὶ τὰ τῆς κτη-

ματικῆς φορολογίας βιβλία ἐν Ρώμῃ ἐλέγοντο capistrata ἢ cadastra. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης ἦτο ὁ ὁρισμὸς τῆς ποσότητος καὶ ποιότητος τῶν γαιῶν τόπου τινός, ἤτοι τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν δι' ὧν βεβαιοῦται καὶ γνωρίζεται ὁ χῶρος ἑκάστου κτήματος, ἡ φύσις καὶ ἡ κατηγορία τῶν προϊόντων καὶ εἰσοδημάτων αὐτοῦ πρὸς δικαίαν κατανομὴν τοῦ κτηματικοῦ φόρου, ἤτοι τῆς φορολογίας.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

Κίνα. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ λέγεται ὅτι τὸ κτηματολόγιον λειτουργεῖ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων μετ' ἀξιοθαυμάστου ἐνημερότητος τηρούμενον.

Αἴγυπτος. Ἔχομεν διάφορα διδόμενα δι' ὧν γνωρίζομεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἔκαμνον ἀπαριθμήσεις τῶν διαφόρων κατοίκων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Φαραὼ Ἄμασις, ἀπήτησε διὰ νόμου ἀπὸ ἕκαστον ἄτομον νὰ παρουσιάζηται ἐτησίως εἰς τὸν Νομάρχην τοῦ νομοῦ του καὶ νὰ κάμῃ δήλωσιν τοῦ ὀνόματός του, τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τῆς φύσεως τῶν μέσων, ἅτινα κέκτηται πρὸς συντήρησίν του (Ἡρόδ. Βιβλ. Β΄), Ὥστε διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑπῆρχεν ἐτησία ἀπογραφὴ ἐπαρχιακή. Στατιστικὴ τόσον πλήρης δὲν ὑπάρχει, οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης, οὔτε σήμερον. Ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐνηργεῖτο ὁμοίως, ἀφ' οὗ ἔχομεν τὸν ἀριθμὸν τῆς γεννήσεως τῶν ἀρρένων, ἐν ὅλῃ τῇ Αἰγύπτῳ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως τοῦ Σεσώστριος, ἅτινα κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός του ἀνετράφησαν ἐν στρατιωτικῇ τινι σχολῇ καὶ ἐξ αὐτῶν ἐσχηματίσθη ἐπίλεκτον σῶμα διὰ τὸν υἱόν του (Διόδ. Βιβλ. Α΄). Ὥστε πρὸ 35 αἰώνων ὑπῆρχε τοιαύτη λεπτομερὴς στατιστικὴ ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνῷ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἀγνοεῖται εἰσέτι πόσοι καὶ ποῖοι γεννῶνται καὶ ἀποθνήσκουσιν. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ, τὸ μᾶλλον πεπολιτισμένον ἔθνος τοῦ κόσμου, μόλις περὶ τὸ 1847 ἤρχισε νὰ κρατῆται ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ· ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ μόλις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ιη' αἰῶνος λειτουργεῖ ἡ στατιστική.

Ἑβραῖοι. Μέρος τῆς Συρίας, τὸ ὁποῖον φέρει μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα τῆς Παλαιστίνης, κατῳκεῖτό ποτε ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, μικροῦ λαοῦ ἀποκτήσαντος μεγάλην φήμην Ἡ φήμη αὕτη δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὅπλων του, διότι ἑπτάκις ὑπεδουλώθη, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν δεκαεπτάκις λεηλατηθεῖσαν Ἱερουσαλήμ· ἡ δὲ κατὰ τῶν Ρωμαίων γενναία αὐτοῦ ἀντίστασις ἐπήνεγκε τὴν ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ κόσμῳ διασποράν αὐτοῦ, ἔνθα τὰ λείψανά του ἐπὶ δεκαεννέα αἰῶνας, εἶνε τὸ παίγνιον τῆς τύχης. Τὴν ἔξοχον ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσιν του, ὀφείλει εἰς τὴν ἐμμονὴν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως τῶν πατέρων του καὶ εἰς τὰ εὔγλωττα βιβλία, ἅτινα προῆλθον ἐντεῦθεν τὴν Παλαιὰν Γραφὴν, τὸ Εὐαγγέλιον (καὶ τὸ Κοράνιον), διαδοθέντα μετὰ τόσης ἐπιτυχίας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ κόσμου.

Πόθεν ὁ λαὸς οὗτος ἦρχετο ;

Πρόσωπον οὗτινος τὸ ὄνομα εἶναι σεβαστὸν ἔτι ἐν Ἀνατολῇ, ὁ Ἀβραὰμ, ὁ ὁποῖος ἔζη πρὸ 4,000 ἐτῶν περίπου ἐν τῇ Χαλδαίᾳ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκατασταθῇ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ. Ἐξῆλθε τῆς πόλεως Χαρὰμ, κειμένης εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μεσοποταμίας, ἄνω τῆς Βαβυλῶνος καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν δούλων του, τῶν προβάτων, τῶν βοῶν καὶ τῶν καμήλωντου, διέσχισε τὴν Πετραίαν Ἀραβίαν, σταθμεύων μὲ τὸ πολυάριθμον καραβάνιόν του εἰς εἰς τὰ φρέατα τῶν ἐρήμων καὶ στήνων τὰς σκηνάς του εἰς τὰς πηγὰς τῶν ὀάσεων. Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἴσως ὁμαίμονες τῶν Χαλδαίων. Ἡ ὁμαιμοσύνη αὐτῶν αὕτη μᾶς διδάσκει διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν φυσιολογικῶν χαρακτήρων τοῦ λαοῦ, τοῦ ἐπιζήσαντος μέχρις ἡμῶν, τὴν γενεὰν τοῦ ἀποσβεσθέντος ἐκείνου λαοῦ καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐπαγωγὴ αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἀνῆκον, ἀμφότεραι εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην οἰκογένειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ὀνομαζομένην σημιτικὴν φυλήν.

Εἶναι σπουδαῖον ἱστορικὸν γεγονὸς ἡ ἀπόδειξις τῆς ταυτότητος τῆς καταγωγῆς τοῦ πρώτου σοφοῦ λαοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ Χαλδαῖοι, μὲ τοὺς Ἑβραίους, ὧν ἡ Πεντά-

τευχος δεικνύει τὴν μεγάλην αὐτῶν εὐφυΐαν, τὸ ποιητικὸν πνεῦμα, καὶ τὰς ἐκτεταμένας καὶ ποικίλας αὐτῶν γνώσεις, ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἐκτὸς τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Νείλου, ἡ γῆ ἦτο ἀκόμη ἔρημος καὶ ἀγρία. Ἀκολουθοῦντες τὴν γενεαλογίαν ταύτην, ἀναγνωρίζομεν βραδύτερον, μετὰ δισχίλια ἔτη, τὴναὐτὴν ὑπεροχὴν καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας τῆς Βαγδάτης, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Γρενάδης καὶ τῆς Κορδούης οἱ ὁποῖοι ἀνεῦρον, κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἀμαθείας τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, οὓς οἱ πρόγονοι αὐτων ἀνεκάλυψαν. Ὥστε ἡ κληρονομικότης τῶν θαυμαστοτέρων ἰδιοτήτων τοῦ πνεύματος εἶναι ὑπὲρ τῆς σημιτικῆς φυλῆς, δῶρον φυσικὸν ὅπερ ἀπώλεσεν ἐν τῇ ἀρκτῴᾳ Ἀφρικῇ βεβαίως, κατὰ τὴν κτηνώδη κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Ὁ ἑκούσιος περιορισμὸς τῶν Ἑβραίων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀνεπιείκειαν, ἢ τὴν πολιτικὴν τοῦ Μωυσέως, ἠρνεῖτο νὰ συμμιχθῇ μετὰ τῶν ἄλλων λαῶν, διετήρησεν, ἐν ἑαυτῷ, τὸν ἀρχικὸν τύπον τῆς φυλῆς του μέχρι σήμερον καὶ μετὰ διασπορὰν δέκα ἐννέα αἰώνων ἀναγνωρίζει τις μεταξὺ τῶν περισσοτέρων αὐτῶν, τοὺς χαρακτῆρας τῆς ἀραμαϊκῆς φυλῆς. Ἐάν τις ἐξετάσῃ τὰ σύγχρονα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα τοῦ Σεσώστριος καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἤτοι τῶν Αἰθιόπων, τῶν Ἀβυσσινῶν καὶ τῶν ποιμένων Ὑκσως, πείθεται πάραυτα ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ἁπάντων τῶν ἐθνῶν τούτων διαφέρουσι μεταξύ των, μάλιστα δὲ μετὰ τῶν Ἑβραίων.

Ἡ φυλὴ αὕτη ἐκέκτητο μοναδικὴν ἱκανότητα: τὸ πνεῦμα τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ τῶν ἀριθμῶν. Ἡ ἀστρονομία ὀφείλεται εἰς τοὺς Χαλδαίους, οἵτινές εἰσι τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν στέλεχος. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς Ἀλγέβρας ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ἄραβας, οἱ δὲ Ἑβραῖοι πρῶτοι, μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους ἐκαλλιέργησαν τὴν στατιστικὴν καὶ κατέστησαν αὐτὴν ἐπιστήμην ἐπίσημον, διοικητικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικήν.

Καὶ ὅμως ἡ χρήσιμος αὕτη ἐπιστήμη εἶνε ἀκόμη ἀτελὴς, καὶ ἐλλειπὴς παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις τοῖς μᾶλλον πεπολιτισμένοις καὶ ἀδυνατεῖ τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι παρὰ λαῷ, ἄνευ πατρίδος, ἐστερημένῳ ἀστυκῆς νομοθεσίας, ὡς ἦσαν οἱ Ἑβραῖοι, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μωυσέως ἔξοδον αὐτῶν τῆς Αἰγύπτου εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον διὰ τῆςἐκτελέσεως μεγάλης καὶ δυσχεροῦς στατιστικῆς ἀπαριθμήσεως. Ἀναγκάζεταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο ἐπινόησις, ἢ νέον κυβερνητικὸν μέτρον, ἀλλ' ἁπλῶς οἰκονομικὴ ἀπομίμησις τοῦ τόπου, ὅπου ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς διέμεινε πλέον τῶν 400 ἐτῶν. Ὑποτίθεται τοῦτο ἔτι μᾶλλον καθ' ὅσον,ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ στατιστικὴ ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο δημοσία ἀνάγκη, διὰ νὰ καταμετρηθῇ ἡ γῆ ἑκάστου κατοίκου καὶ διὰ νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ὕψωσις τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου καὶ ἡ διανομὴ αὐτῶν ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἄλλως τε δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τις, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι πρὸ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐλεύσεως αὐτῶν ἐδοκίμασαν ν' ἀπαριθμήσωσι τὰς οἰκογενείας των. Πράγματι αἱ γενεαλογίαι τῶν Πατριαρχῶν, πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε, εἶναι ὀνομαστικοὶ ἔλεγχοι, κατὰ γενεὰς τῆς Σημητικῆς φυλῆς, τῆς ἀρχαιοτέρας πασῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Ἀνέρχονται εἰς χρόνους τόσον γειτονικοὺς τοῦ καταλυσμοῦ τοῦ κόσμου, ὥστε εἶνε φανερὸν ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἅμα ἐσχημάτισαν κοινωνίαν, ἠθέλησαν ν' ἀπαριθμηθῶσιν. Εἶνε ἀξιοπερίεργον ὅτι οἱ κατάλογοι οὗτοι δὲν ἀπετέλουν τὸν νόμιμον πληθυσμόν. Οἱ δοῦλοι (οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον) δὲν συμπεριελαμβάνοντο καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἀπεχώριζε τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὡς ὄντα ἄνευ προγόνων καὶ ἀπογόνων, ἐφηρμόσθη εἰς ὅλας τὰς ἀπαριθμήσεις τῆς ἀρχαιότητος. Ἄλλως αἱ στατιστικαὶ αὗται ἀπαριθμήσεις ἐγένοντο χάριν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ ἐπομένως ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν μόνον οἱ πολῖται.

Αἱ μεσαιωνικαὶ ἀπαριθμήσεις ἐγένοντο τοὐναντίον χάριν φορολογίας καὶ μάλιστα δὲν ἐμπεριεῖχον τὸ ἱερατεῖον, οὔτε τοὺς εὐγενεῖς, διότι ἐξηρροῦντοοὗτοι τῆς φορολογίας. Τὰ προηγούμενα τῶν Ἑβραίων ἢ μᾶλλον τῶν ὁμοφύλων των, ἐν τῇ Χαλδαίᾳ, μᾶς κάμνουσι νὰ πιστεύωμεν, ὅτι αἱ στατιστικαὶ ἐργασίαι τοῦ Μωϋσέως ἦσαν συνέχεια, ἡ ἀπομίμησις. Ἡ γνώμη δ' αὕτη δικαιολο-

γεῖται ὑπὸ τῆς προσκλήσεως τοῦ λαοῦ εἰς τὰς παραδόσεις του. Ὅ,τι καὶ ἂν ᾖ, ἡ γενομένη ἀπαρίθμησις, ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου των, ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους Σινᾶ, εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν τῶν στατιστικῶν, ἀνερχομένη εἰς 35 περίπου αἰῶνας.

Ὁ Ἀβραὰμ ἐγκατέλιπε τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου διὰ νὰ ἔλθῃ ἐν Συρίᾳ μὲ τὴν οἰκογένειάν του, τοὺς πολυαρίθμους δούλους του (ἀφοῦ ὥπλισε 318 ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας ὑπὸ τὰς σκηνάς του, ὅταν ἀπήγαγον τὸν ἀνεψιόν του Λώτ), καὶ τὰ πολυάριθμα ποίμνιά του. Ἐπίσης ὁ Ἰακὼβ ἐγκατέλειψε τὴν χώραν του, διὰ νὰ μετοικήσῃ εἰς Αἴγυπτον, ἔνθα ὁ Ἰωσὴφ ἐκάλεσεν αὐτούς. Οὕτω καὶ κατὰ τὴν Ἔξοδον ἦσαν 600.000 ἄνδρες ἄνευ τῶν παίδων καὶ χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν διαφόρους ἄλλους ἀνθρώπους, οἵτινες ἐξῆλθον μετ' αὐτῶν. Τὰ ζῶα καὶ ποίμνια ἠκολούθουν τὴν πορείαν, οἱ δὲ πολεμισταὶ τὴν ἐπροστάτευον. Οὕτω καὶ ὅταν 42,360 Ἑβραῖοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν λεηλασίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Ναβουχοδονόσωρος ἤχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα καὶ ἐπανῆλθον εἰς Ἰουδαίαν, ὅταν ὁ Κῦρος τοὺς ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ ἐπάνοδός των διηκολύνθη ὑπὸ 736 ἵππων, 245 ἡμιόνων, 435 καμήλων καὶ 6,720 ὄνων (Ἔσδρας, Κεφ. Β΄ γ.64).

Ὅταν 14 μῆνας μετὰ τὴν ἀπὸ Αἰγύπτου ἔξοδον αὐτῶν, οἱ Ἑβραῖοι παραπλανηθέντες ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν ἐστρατοπέδευσαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ ὁ Μωϋσῆς διέταξε τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, εὑρέθησαν 603,350 ἄνδρες καὶ 22,000 Λευῖται, οἱ ὁποῖοι ἠριθμοῦντο ἀμέσως μετὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς γεννήσεως αὐτῶν. Εἴπομεν ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἀπαρίθμησις ἦτο στρατιωτικὸς ἔλεγχος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν μόνον οἱ δυνάμενοι νὰ φέρωσιν ὅπλα· ὥστε ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς οἰκογενειάρχας καὶ τοὺς ἄρρενας αὐτῶν πρωτοτόκους. Ὥστε αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κόραι δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀναμφιβόλως ἀνήρχοντο εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθμόν. Τὰ δὲ παιδία ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπετέλουν ἀναντιρρήτως τὸ πέμπτον τῶν ἐφήβων. Ὥστε ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ «ἐκλεκτοῦ» τούτου λαοῦ ἀνήρχετο περίπου εἰς 1,552,876 πρόσωπα παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας. Ὥστε εἰς διάστημα 430 ἐτῶν ἐμπεριεχομένων μεταξὺ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου αὐτῶν καὶ τῆς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ὄρους Σινᾶ ἀπαριθμίσεως αὐτῶν, τὰ 70 τέκνα καὶ οἱ ἔγγονοι τῶν τέκνων τοῦ Ἰακὼβ, ἀνῆλθον εἰς 1,500,000 ἄτομα. Τὸ περίεργον δ' εἶνε ὅτι κατὰ τὰ 40 ἔτη τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ περιπλανήσεων τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου λαοῦ τοῦ Ἰεχωβᾶ, ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἔμεινε στάσιμος, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν μέσων, ἅτινα εἶχον ἀφθόνως ἐν Αἰγύπτῳ μ' ὅλην τὴν δουλείαν των καὶ ἄλλων λόγων ἕνεκα· διότι ὅταν εἰς τὸ τέλος τῆς δοκιμασίας των ταύτης, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Ἐλεάζαρ ἠρίθμησαν αὐτοὺς εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Μωάβ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταλάβωσι τὰς ὄχθας τοῦ Ἰορδάνου ἤτοι τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εὗρον 601,730 ἄνδρας ἄνω τῶν 20 ἐτῶν μὲ 23,000 Λευίτας πλέον τοῦ ἑνὸς μηνός, ἤτοι 1,550,000 ἄτομα.

Ἡ τρίτη στατιστικὴ ἀπαρίθμησις τῶν Ἑβραίων ἐγένετο ἐπὶ τοῦ βασιλέως Δαυὶδ κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Παρῆλθον ἕως τότε 640 ἔτη ἀφ' ὅτου ἡ φυλὴ τοῦ Ἰακὼβ ἐγκατεστάθη διὰ τῆς κατακτήσεως, εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς Συρίας, ὅπερ ὠνομάσθη Ἰουδαία, ἐκ τοῦ ὀνόματος ἑνὸς τῶν φυλάρχων. Ὅταν ὁ Δαυὶδ ἐπρόκειτο νὰ διαδεχθῇ τὸν Σαοὺλ ἐγένετο στατιστικός τις στρατιωτικὸς ἔλεγχος ἑκάστης φυλῆς ἐν Ἐφρών· τὸ σύνολον ἀνῆλθεν εἰς 240,000 ἄνδρας. Τέλος κατὰ τὰς Βασιλείας, ἤτοι περὶ τὸ 1,018 πρὸ Χ., ὁ ὁλικὸς πληθυσμὸς τῶν Ἑβραίων, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν καὶ τῶν μὴ ἀπαριθμηθεισῶν δύο φυλῶν, ἀνήρχετο εἰς 3,757,000 ἄτομα καὶ ἐπὶ ἐκτάσεως 5,145,000 μυριαμέτρων.

Ἕλληνες. Οἱ Ἕλληνες εἶχον κτηματολόγιον χάριν φορολογίας, χωρὶς ὅμως νὰ κάμνωσι χωρογραφικὰς γεωμετρήσεις τῆς χώρας, ὅπερ ἐλάμβανε χώραν μόνον εἰς τὰς τῶν μεταλλείων ἐκμεταλλεύσεις. Ἠκοῦντο νὰ καταγράφωσιν εἰς φορολογικὰ βιβλία τὴν κατάστασιν τῶν ἰδιοκτησιῶν των,

τὰ ὁποῖα αἱ ἐν Ἀθήναις ἀρχαὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ τηρῶσιν ἐνήμερα. Ὠνόμαζον δὲ ταῦτα ἀπογραφὰς ἢ διαγράμματα. Ἐπιγραφή τις τῆς Λέσβου, μᾶς παρέχει τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου, τὰ τεμάχια ἄτινα κέκτηται, τὸ μέρος ἔνθα κεῖνται, τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ εἶδος τῆς καλλιεργείας ἑνὸς ἑκαστου. Ὁ δὲ Θεόφραστος μᾶς διδάσκει ὅτι πολλαὶ πόλεις εἶχον κτηματολόγια· ὅλα τὰ κτήματα ἦσαν ἐγγεγραμμένα εἰς αὐτὰ μὲ τὴν ἐπίσημον ἐκτίμησιν. Ἐνώπιον ὅμως τῶν δικαστηρίων δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ἡ ἐγγραφὴ αὕτη, ὡς ἀπόδειξις. Οὐχ ἧττον ὁ δανειστὴς ἠσφαλίζετο διὰ τῆς τοποθετήσεως ὅρων (στηλῶν), εἰς τὸ ὑποθηκευόμενον κτῆμα. Ὁ κύριος καὶ μόνος σκοπός των ἦτο νὰ παρέχωσιν εἰς τὸ κράτος εὐχερὲς μέσον φορολογίας, ὡς καὶ σήμερον. Τούτου ἕνεκα καὶ τὰ τοῦ κράτους κτήματα, δὲν ἐμπεριείχοντο ἐν τῷ κτηματολογίῳ· τοὐναντίον τὰ τῶν κωμῶν καὶ δήμων ἐμπεριείχοντο, ἐκτὸς τῶν ἀνηκόντων εἰς ναούς.

Καὶ πρὸ τοῦ Σόλωνος ὑπῆρχε κτηματολόγιον μόνον διὰ τὰς παραγωγικὰς γαίας· ἀκολούθως ὅμως ἐμπεριεῖχε πᾶσαν ἰδιοκτησίαν ἢ κεφάλαιον, ἤτοι ἀκίνητα καὶ κινητὰ κεφάλαια παραγωγικά τε καὶ μή, δούλους προϊόντα κατειργασμένα καὶ μή, ζῶα, ἔπιπλα καὶ σκεύη, τέλος τὰ πάντα ἐξετιμῶντο εἰς χρήματα καὶ ἡ προῖξ ἀκόμη, ὑπὸ τῶν ναυκράρων καὶ μάλιστα εἰς πᾶσαν νέαν ἀνασύνταξιν. Ὥστε ἡ ὑπὸ τοιούτους ὅρους φορολογία, ἦτο ὁ ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος φόρος income-tax, μάλιστα δὲ ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ.

Α. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ



ΑΧΕΙΡ ΚΑΙ ΑΠΟΥΣ

Πολλάκις παρουσιάσθησαν ἄχειρες, οἱ ὁποῖοι ἔμαθον μετὰ πολλοὺς κόπους νὰ γράφουν ἢ νὰ ζωγραφίζουν ἢ καὶ νὰ ράπτουν μὲ τοὺς πόδας. Ἀλλὰ τὸ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Ἄγγλος Οὐΐλλιαμ-



Ὁ κ. Ο. Τ. Γκόϋ

Τόνυ Γκόϋ, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν τὴν εἰκόνα, εἶνε ὄντως πρωτοφανές. Ἐγεννήθη ἄχειρ καὶ ἄπους. Καὶ ὅμως ἔμαθε νὰ γράφῃ, βοηθούμενος ἀπὸ τὰ χείλη καὶ τοὺς ὀδόντας. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὁ κ. Γκόϋ διετέλεσε καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον γραμματεὺς μιᾶς ἑταιρίας τοῦ Κλάφαμ παρὰ τὸ Λονδῖνον.

ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

ΤΟ ΒΑΜΒΑΚΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ Η ΤΥΧΗ

Φαίνεται ὅτι τὸ βαμβακεμπόριον εἶνε τυχηρότατον. Τοὐλάχιστον ὅσοι καταγίνονται μὲ αὐτὸ δὲν ἠμποροῦν νὰ εἴπουν ὅτι εἶνε παραπονεμένοι. Ὄχι μόνον διὰ τὸν πλοῦτον τὸν ὁποῖον ἀπέκτησαν, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον τὸ ὁποῖον διανοίγει τὸ ἐμπόριον τοῦτο. Ὁ Διευθυντὴς τῶν Λονδινείων «Τάϊμς» ὅστις πρό τινος ἀπεβίωσεν ἐξ ἀνευρίσματος ἐν τῷ γραφείῳ του καθ' ἣν ὥραν συνέτασσε μίαν ἐπιστολήν, συνειργάζετο ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ μέγιστον τοῦτο φύλλον. Ὁ Μυμπέρλεϋ Μπὲλ, ὅπως ἐλέγετο, ἐγεννήθη ἐν Αἰγύπτῳ. Δεκαοκταετὴς ἤρχισε νὰ δημοσιογραφῇ εἰς τοὺς «Τάϊμς» καὶ καθ' ὃν χρόνον ἐξηκολούθει τὸ ἐμπόριον τοῦ βάμβακος διωρίσθη ἐπὶ ἁδρᾷ ἀντιμισθίᾳ ἀνταποκριτὴς τῶν «Τάϊμς» ἰδίως ἀπὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ὅπου ἔσχε μεγίστας δημοσιογραφικὰς ἐπιτυχίας. Τῷ 1891 ἐκλήθη νὰ διευθύνῃ τοὺς «Τάϊμς».

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι πλὴν τῶν ἄλλων ἦτο καὶ σοφὸς, καὶ διπλωμάτης, καὶ λογογράφος. Δὲν ἦτο μόνον καλὸς ἔμπορος.

ΦΟΡΟΣ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑΣ

Τὰ τελευταῖα ἐν Ἀγγλίᾳ γεγονότα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ καταδίωξις τῶν κακοποιῶν τοῦ Χάουνσδιτς καὶ τοῦ Σύδνεϋ ἐστοίχισε τὴν ζωὴν τόσων ἀστυφυλάκων, ἕνεκα τῆς ἐλευθερίας ἥτις ὑπάρχει εἰς τὴν κατοχὴν ὁπλοθηκῶν ὁλοκλήρων ἐν ταῖς οἰκίαις, προεκάλεσαν τόσῳ ζωηρὰν τὴν ἀγανάκτησιν τῆς δημοσίας γνώμης, ὥστε αὕτη ἀπεκρυσταλλώθη εἰς αὐστηρότατον νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλεται κατ' αὐτὰς εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Κατὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἐπιτρέπεται ἡ ἀγορὰ ἢ ἡ κατοχὴ οἱουδήποτε πυροβόλου ὅπλου, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν περιστρόφων πάσης φύσεως, μετὰ δήλωσιν εἰς τὸ ἀστυνομικὸν τμῆμα καὶ καταβολὴν ἐτησίου φόρου 25 φρ. δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν. Ἔχει ὅμως τὸ δικαίωμα ἡ ἀστυνομία νὰ μὴ παράσχῃ τὸ δικαίωμα εἰς θεωρηθησομένους τυχὸν ὑπόπτους, καὶ μάλιστα, τῇ ὑποδείξει τοῦ δικαστηρίου νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπόκρυψις πυροβόλου ὅπλου συνεπάγεται καταναγκαστικὰ ἔργα καὶ βαρύτατα πρόστιμα.

Ο ΣΤΡΑΘΥΣ

Μετὰ τὴν «Σαλώμην» ὁ «Ἱππότης τοῦ Ρόδου» θριαμβεύει. Τὸ νέον αὐτὸ ἔργον κατέστησεν ἔτι διασημότερον τὸν συνθέτην του Ριχάρδον Στρά-



ους, τοῦ ὁποίου παραθέτομεν τὴν εἰκόνα. Ἡ προσοχὴ ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἰδιόρρυθμον αὐτὸν συνθέτην, ὅστις διέρχεται τὰς ὥρας του ταὐτοχρόνως συνθέτων καὶ παραδιδόμενος εἰς τὴν μέθην τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ τῶν κοινωνικῶν διασκεδάσεων.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΔΡΑΧ. 50,000,000

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΑ ΔΡ. 10,480,000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ:

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ: *Ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Σύρῳ, Καλάμαις, Τριπόλει, Βόλῳ καὶ Λαρίσσῃ.*
ΕΝ ΚΡΗΤΗ: *Ἐν Χανίοις, Ἡρακλείῳ καὶ Ρεθύμνῳ.*
ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ: *Ἐν Κωνσταντινουπόλει* (Ὑποκατάστημα ἐν Γαλατᾷ μετὰ πρακτορείου ἐν Σταμπούλ), *Ἀμισῷ, Τραπεζοῦντι, Κερασοῦντι, Σμύρνῃ, Χίῳ, Λιμένι-Βαθέος* (Σάμου), *Μερσίνῃ, Ἀδάνοις, Θεσσαλονίκῃ, Σέρραις, Καβάλλᾳ, Ξάνθῃ καὶ Ἰωαννίνοις.*
ΕΝ ΑΙΓΥΠΤΩ: *Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ* (μετὰ παραρτήματος ἐν τῇ συνοικίᾳ Μεδὰν), *Καΐρῳ* (μετὰ παραρτήματος ἐν τῇ συνοικίᾳ Μουσκῦ), *Ζαγαζίκ καὶ Μανσούρᾳ.*
ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ: No 22 Fenchureh Street), ΕΝ ΛΕΜΕΣΩ: (Κύπρου) *καὶ ἐν* ΧΑΡΤΟΥΜ (Σουδάν).

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Σ. ΦΡΑΔΚΙΑΔΗΣ, *Πρόεδρος* — **ΙΩΑΝ. ΜΠΟΤΑΣΗΣ,** *Ἀντιπρόεδρος*

Κ. ΒΕΡΟΥΓΚ	Ι. ΗΛΙΑΣΚΟΣ	ΒΑΡΩΝΟΣ δὲ ΝΕΦΛΙΖ
Ε. ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ	Δ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ	ΜΑΡΚΗΣΙΟΣ δὲ ΡΕΒΕΡΣΩ
Δ. ΕΥΓΕΝΙΔΗΣ	Ζ. Κ. ΜΑΤΣΑΣ	ΜΙΧ. ΣΑΛΒΑΓΟΣ
Λ. ΖΑΡΙΦΗΣ	ΕΜΜ. Α. ΜΠΕΝΑΚΗΣ	ΔΙΟΝ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Γενικὸς Διευθυντὴς
ΖΑΦΕΙΡΙΟΣ Κ. ΜΑΤΣΑΣ

Τηλεγραφικὴ Διεύθυνσις «**Ἀθηναϊκὴν**-Athénoclés».

Ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν ἐκτελεῖ πᾶσαν Τραπεζιτικὴν ἐργασίαν, ἤτοι: Προεξοφλήσεις ἐμπορικῶν γραμματίων καὶ συναλλαγματικῶν, προκαταβολὰς ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων, εἰσπράξεις τοκομεριδίων, παντὸς εἴδους χρεωγράφων, φορτωτικῶν, συναλλαγματικῶν, γραμματίων ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ· ἐκτελεῖ χρηματιστικὰς ἐντολὰς· ἐκδίδει ἐπιταγάς, πιστωτικὰς ἐπιστολὰς καὶ τηλεγραφικὰς ἐντολὰς πληρωμῶν ἐν τε τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ· ἀνοίγει τρέχοντας λ)σμοὺς ἠγγυημένους, δέχεται καταθέσεις χρεωγράφων πρὸς φύλαξιν ἀντὶ ἐλαχίστων δικαιωμάτων καὶ ἐνοικιάζει διαμερίσματα χρηματοκιβωτίων διαφόρων διαστάσεων ὑπὸ ὅρους λίαν εὐνοϊκοὺς διὰ νὸ κοινόν.

Ἡ Τράπεζα Ἀθηνῶν δέχεται καταθέσεις εἰς χρυσὸν, εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ εἰς τραπεζογραμμάτια ὑπὸ ὅρους λίαν εὐνοϊκούς.

Αἱ εἰς χρυσὸν καταθέσεις εἶνε ἀποδοτέαι εἰς ὃ νόμισμα ἐνηργήθησαν, αἱ δὲ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ὁμοίως ἀποδίδονται δι' ἐπιταγῶν (chèques) τῆς Τραπέζης ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀνταποκριτῶν της. Οἱ δεδουλευμένοι τόκοι πληρώνονται καθ' ἑξαμηνίαν ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου καὶ ἀπὸ τῆς 1ης Ἰουλίου ἑκάστου ἔτους.

Ταμιευτήριον μὲ ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν λειτουργεῖ καθ' ἑκάστην.



ΕΚΑΣΤΟΝ ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΟΝ ΧΩΡΙΣΤΑ ΤΙΜΑΤΑΙ:

ΕΝ ΤΩ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩ ΔΡ. 2 ΕΝ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ ΦΡ. 2

Ἐλεύθερον ταχυδρομικῶν τελῶν.